

Jedan Svet u Školama

GLOBALNA EDUKACIJA PUTEM FILMA

People in Need
2021

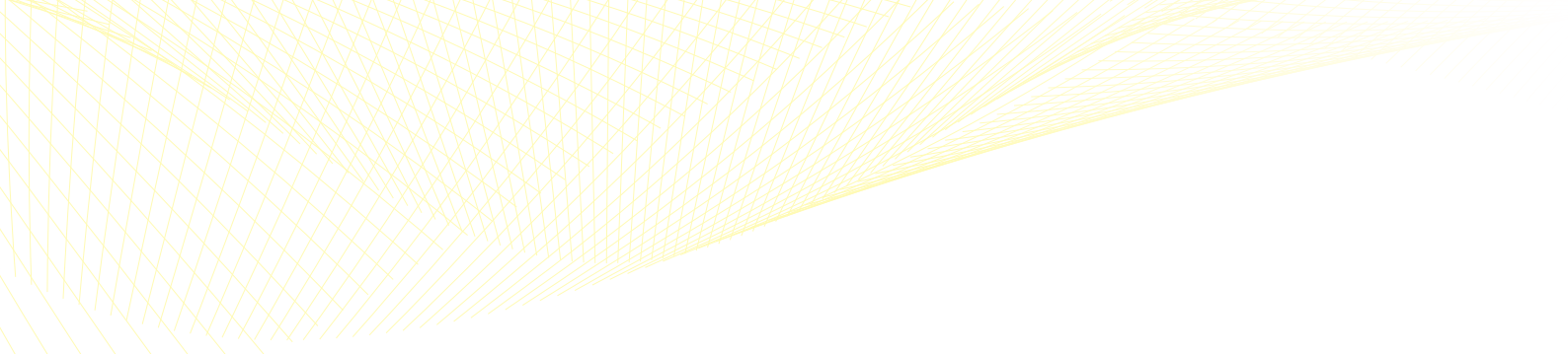
Jedan Svet u Školama

GLOBALNA EDUKACIJA PUTEM FILMA

People in Need

2021

Priručnik Globalna Edukacija putem Filma zasnovan je na prethodno objavljenim materijalima od strane odeljenja One World in Schools (Jedan svet u školama) organizacije People in Need, a to su:

Upotreba dokumentarnog filma u nastavi: Beleške Jednog sveta u Školama, People in Need, 2015

Podučavanje uz pomoć filma: Metodološki priručnik za upotrebu dokumentarnih filmova u nastavi,
People in Need, 2018

Hajde da saznamo i naučimo više o ljudskim pravima, People in Need, 2021

i lekcijama, dodatnim materijalima i drugim izvorima znanja u bazi podataka audio-vizuelnih lekcija koje su dostupne na: jsns.cz/lekce

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH u saradnji sa organizacijama GRAĐANSKE INICIJATIVE, PEER EDUCATORS NETWORK i

PEOPLE IN NEED SERBIA

Višegradska 6, Br. 14,
11000 Beograd,
Srbija

PEOPLE IN NEED KOSOVO

Zenel Salihu 28,
10000 Priština,
Kosovo

SADRŽAJ

Uvod	5
Jedan Svet u Školama.....	6
Gde upotrebljavati Jedan Svet u Školama	6
Metodologija.....	9
Kako upotrebljavati audio-vizuelne materijale.....	9
Saveti za dobru facilitaciju.....	10
Tehnički aspekti audio-vizuelne nastave	12
Kako reagovati na emocije nakon prikazanog filma	14
Audio-vizuelne lekcije	18
Kako početi s Jednim Svetom u Školama	18
Prednosti i nedostaci dokumentarnog filma.....	19
Severno od sunca	20
Šta je to zbog čega kliknemo.....	26
Sve same laži.....	33
Kontroverzne i osetljive teme	40
Deca u onlajn prostoru (Nikola & Ana)	40
Sajberdžihad	47
Umetnost postajanja	56
Ko će me voleti sada?	62
Aktivizacija.....	70
Samo pojedi to.....	70
Vodič za predstavljene interaktivne metode i još ponešto	72

UVOD

Ova obrazovna publikacija predstavlja audio-vizuelne lekcije za globalnu edukaciju zasnovanu na metodologiji interaktivnog učenja „One World in Schools“ (Jedan svet u školama, JSUŠ). Ova metodologija je razvijana od strane obrazovnog odeljenja One World in Schools organizacije People in Need (PIN) u Češkoj Republici i u upotrebi je od 2001. u školama širom zemlje, a takođe je u upotrebi u još 14 drugih zemalja. Iako je metodologija primarno razvijena za sferu formalnog obrazovanja, potekla je sa filmskog festivala o ljudskim pravima „One World“ i sa prikazivanja filmova u zajednici. Stoga je ova publikacija namenjena edukatorima, nastavnicima, facilitatorima, i drugima koji rade s mladima ili učenicima/ama u školama u domenu građanskog obrazovanja, globalne edukacije, edukacije o ljudskim pravima, i generalno, aktivnom građanstvu. **Priručnik je zasnovan na osam dokumentarnih filmova koji se bave temama kao što su odnos prema prirodnom okruženju, bacanje hrane, migracije, propaganda i dezinformisanje, društveni mediji i oglašavanje, bezbednost na internetu ili društveno isključivanje i izopštavanje zasnovano na seksualnoj orijentaciji.** Raspon pokrivenih tema nije sveobuhvatan, pa ipak nam pruža solidnu osnovu za složeno učenje o uzajamnom poštovanju, demokratskim principima i aktivnom građanstvu.

Cilj ove publikacije je da obezbedi postupne smernice za edukatore koji bi želeli da koriste metodologiju JSUŠ u svojoj praksi, bilo da se radi o školskim časovima odnosno nastavi, radionicama u omladinskim klubovima ili klubovima za omladinski film. Ona pruža osnovnu metodološku pozadinu za rad sa audio-vizuelnim materijalima i osnov za kreiranje interaktivnih i prostora za učenje koji se bave promišljanjem u pogledu različitih tema. Prvi deo priručnika predstavlja pozadinske informacije o metodologiji JSUŠ, praktične savete za osmišljavanje časova, ali i neke ideje za vežbe promišljanja. Drugi deo priručnika sadrži lekcije i dodatne materijale koji idu uz jedan od osam dokumentarnih filmova. Pre svega, svaki film je predstavljen kroz kratak sinopsis, obrazovne ciljeve i glavne informacije koje korisniku pomažu da se orijentiše i odabere pravi film. Potom sledi opis lekcije uključujući potrebne materijale, cilj lekcije, preporučenu vežbu promišljanja, iskustvo iz prakse i kada je potrebno, radni list koji se može kopirati i umnožavati za učenike/ce direktno iz priručnika. Svaki film praćen je dodatnim materijalom koji sumira informacije o likovima na filmu i njegovoj temi. Poslednje poglavlje sadrži neke dodatne interaktivne metode koje se mogu kombinovati ili koristiti tokom časova.

Sve lekcije koje su opisane u ovom priručniku testirane su od strane odeljenja JSUŠ u školama u Češkoj Republici i prilagođene su od strane radne grupe koju čine facilitatori, pedagozi i zaposleni na projektu iz organizacije „People in Need“ u Srbiji i na Kosovu. Međutim, ovaj priručnik nije osmišljen za neiskusne edukatore koji tek počinju da predaju ili da se bave facilitacijom. Ovaj priručnik nadovezuje se na prethodno iskustvo korisnika i dopunjuje ga dodatnim savetima i metodama koje se mogu koristiti i kombinovati prema kreativnosti i proceni korisnika. Lekcije su opisane i pripremljene za školske časove i stoga možda zahtevaju usklađivanje shodno različitim vremenskim okvirima, veličini grupe i nivou poverenja u okviru grupe. Dokumentarni film nije jedina stvar u lekcijama JSUŠ. Osnovno učenje počinje s promišljanjem o emocijama, tokom interaktivnih vežbi i grupne diskusije kada se mišljenja i emocije pojedinca sukobe sa čitavim spektrom različitih mišljenja i emocija njegovih/njenih drugova/arica. **Stoga, edukatori treba da imaju iskustva s dinamikom grupe, moderiranjem diskusije, facilitacijom, i inkluzivnim nediskriminatorskim prostorima. Isto tako, kada se počinje s programom JSUŠ, preporučuje se da se najpre učestvuje u jednom od treninga JSUŠ koje organizuje iskusno i edukovano osoblje organizacije PIN.**

Jedan Svet u Školama

Jedan Svet u Školama (JSUŠ) predstavlja jednu inovativnu nastavnu metodologiju koja kombinuje kritičko mišljenje i građanski angažman sa vizuelnom snagom filma. To je jedan od obrazovnih programa organizacije „People in Need“ koji je razvijen 2001. godine kao nastavak filmskog festivala o ljudskim pravima „One World“ ove organizacije. Njegova vizija je da pruži doprinos edukaciji odgovornih mladih ljudi koji su orijentisani u svetu današnjice, koji otvoreno i kritički prilaze informacijama i bivaju osnaženi da postanu aktivni građani i građanke koji teže ka inkluzivnim društvima, demokratiji i ljudskim pravima.

JSUŠ upoznaje mlade, pedagoge i nastavnike s nizom različitih tema putem dokumentarnih filmova i priručnika i aktivnosti. Metodologija se konstantno ažurira i usavršava od strane tima JSUŠ sa sedištem u Pragu, kako bi se uskladila s promenjivim potrebama i novim temama kao što su medijska pismenost i migracije, između ostalog. Poseban akcenat se stavlja na praktičnu upotrebljivost materijala i stoga se svi oni kreiraju u saradnji sa nastavnicima. Program JSUŠ je u upotrebi u 3900 osnovnih i srednjih škola u Češkoj Republici i u 14 zemalja širom sveta još od 2001. godine.

Putem metodologije dokumentarnog filma JSUŠ, izreka „Treba videti svojim očima da bi se poverovalo“ postaje stvarnost kroz negovanje veština kritičkog razmišljanja kod mladih i pružanje konkretnih primera moći pojedinaca da menjaju društvo. Metodologija na taj način ne ostaje u učionici, već transformiše iskustvo pasivne publike u projekte zajednice koje vode mladi, filmske klubove JSUŠ, nagrade za učenike/ce vođe zajednice, projekte građanskog novinarstva i obrazovna dešavanja na kojima se mladi uče kako da budu informisani glasači. Ove inicijative nastavljaju se na uspeh kreiran uz pomoć filmova JSUŠ i pružaju podršku mladima da utiču na svoje zajednice i doprinesu promenama u njima kroz niz akcija, od podizanja svesti javnosti i obrazovnih kampanji, do zagovaranja na lokalnom nivou.

Gde upotrebljavati Jedan Svet u Školama

Kao što je pomenuto u uvodu, metodologija programa JSUŠ razvijana je za školsku sredinu (formalno obrazovanje). Međutim, osmišljena je na filmskom festivalu i pojavila se zajedno sa filmskim klubovima iz zajednice. Na taj način, uz malo kreativnosti, iskustva i senzibilisanosti, ova metodologija se može primenjivati u različitim okruženjima. Važno je pomenuti da su materijali uključeni u ovaj priručnik zaštićeni specifičnim kopirajtom, što se mora poštovati.

Škole – formalni obrazovni sistem

Uvođenje metodologije JSUŠ u škole može naići na neke inicijalne prepreke, ali jednom kada JSUŠ bude predstavljen, njegovo kombinovanje sa formalnim obrazovnim sistemom stvara mnoge prednosti. Jedna od inicijalnih prepreka je nacionalni obrazovni kurikulum, školski odbor i ostale zvanične strukture koje nisu za uvođenje inovativne metodologije u časove predviđene kurikulumom. Nastavnici mogu naići na probleme prilikom integrisanja programa JSUŠ u zglasnut godišnji plan za sopstveni predmet. Ostale specifikacije:

- Postoji već ustanovljen odnos između nastavnika i odeljenja i u okviru odeljenja;
- Nastavnici poznaju učenike/ce, njihove porodice, lične probleme i stoga mogu biti svesniji kada se nose sa osetljivom temom;
- Dugotrajni angažman će pre uticati na bihevioralne promene kod učenika/ca;
- Metodologija kao takva se uklapa u mnoge predmete, npr. engleski jezik, kada je film na engleskom;
- Aktivnosti kao što su projekti iz zajednice predvođeni mladima, novinarski projekti, gost predavač na diskusiji, mogu da zauzmu više od jednog ili dva časa (projektna dana).

Neformalno obrazovanje

Omladinski klubovi, omladinski centri ili drugi prostori neformalnog obrazovanja čine odličan ambijent za program JSUŠ. Međutim, njihove mogućnosti i karakter variraju, zbog čega je teško osmisлити tačke koje bi važile za sve neformalne obrazovne institucije. Generalno gledano, radionice nisu ograničene dužinom školskog časa i filmovi se mogu prikazivati celi, ukoliko su učesnici/e skoncentrisani/e. Može se desiti da je prepreka za nastavak rada manje nakon prikazanog filma ili aktivnosti s dužim trajanjem, kao što su projekat iz zajednice predvođen mladima, kampanja zagovaranja ili aktivističko dešavanje. Štaviše, omladinske grupe mogu biti manje od školskih odeljenja koja prisustvuju času što nam omogućava više prostora za deljenje iskustva po učesniku/ci. Facilitatori imaju drugačiju ulogu u odnosu na nastavnike, i mogu da uspostave ličnu vezu sa učesnicima/ama, ako rade zajedno tokom određenog perioda. Takođe, struktura grupe može biti raznovrsnija od one u školi.

Filmski klubovi

Gledanjem dokumentarnog filma zajedno s porodicom, drugarima iz odeljenja ili komšijama stvara se prilično drugačije iskustvo u odnosu na to kada film gledamo sami ili kao deo obaveznog školskog zadatka. Regularni filmski klubovi ili jednokratni filmski festivali predstavljaju odličnu priliku za privlačenje šire publike i njihovo upoznavanje s temama za kojima sami ne bi tragali. Iako lekcije opisane u ovom priručniku nisu kreirane za filmske klubove, neki principi rada sa audio-vizualima ostaju isti.

Na primer, razmišljanje o emocijama nakon prikazivanja filma i učtiva diskusija s ugovorenim pravilima. Filmski klubovi predstavljaju sjajnu priliku za uključivanje regularnih učesnika/ica u filmsku selekciju, odabir teme, pozivanje počasnih gostiju i projekte iz zajednice. Pored prikazivanja, organizatori filmskog kluba mogu da rade i na drugim aktivnostima kao što su sastanci sa interesantnim gostima koji pružaju više informacija publici i diskutuju s njom, izložbe ili interaktivne vežbe s publikom. Pa ipak, diskusije sa ili bez počasnog gosta koji se obraća publici znače i ozbiljne zahteve za moderatore, u smislu pripreme, samo-edukacije i unapređenja u polju veština obraćanja javnosti.

Pravila za filmske klubove:

- Nekommercijalni
- Obrazovna svrha
- Publika su mladi, učenici/e, nastavnici/e, ili osoblje organizacija civilnog društva
- Organizuje se od strane subjekta koji je dobio pod-licencu iz sedišta organizacije PIN
- Potpuno uvažavanje pod-licence
- Informisati PIN u vezi sa predstojećim dešavanjima zbog potencijalnih poseta u cilju praćenja
- Izveštavati PIN o posećenosti, programu, fotografijama, bilo kakvim tehničkim problemima i povratnoj informaciji publike.

Filmski festivali

Filmski festivali predstavljaju popularnu vrstu kulturnog dešavanja u zajednici gde se različita publika sreće, uživa u gledanju filmova i upoznaje stručnjake/inje, režisere/ke, novinare/ke, naučnike/ce ili aktiviste/kinje koje inače ne bi mogli da sretnu ili da sa njima razgovaraju. Međutim, zbog vrste filmske licence za osam filmova koje ovaj priručnik pokriva, nije ih moguće prikazivati javno. Filmski festival je moguć samo ukoliko ispunjava sledeće uslove, a to je da je:

- Nekommercijalan;
- Namenjen obrazovanju;
- Namenjen mladima, učenicima/ama, nastavnicima/ama ili organizacijama civilnog društva;
- Organizovan od strane subjekta koji je dobio pod-licencu iz sedišta PIN-a;
- Potpuno uvažava pod-licencu;
- Informiše PIN o svim budućim dešavanjima zbog potencijalnih poseta praćenja;
- Izveštava PIN o posećenosti, programu, fotografijama, bilo kakvim tehničkim problemima i povratnoj informaciji publike.

Dani projekta / inicijative mladih

Već je pomenuto u poglavlju o programu JSUŠ da je cilj osnažiti (mlade) ljude da postanu činioci promene u svojim zajednicama. Program JSUŠ može da bude polazna tačka mladim ljudima putem koje bivaju inspirisani od strane uzora koji su njihovi vršnjaci, a koji uprkos tome što su mladi, ostavljaju pozitivan uticaj na svoje okruženje. Mladi ljudi imaju ogroman potencijal da preuzmu inicijativu i investiraju svoj entuzijazam u pozitivnu promenu. Teško je predvideti koji film i tema iz metodologije JSUŠ inspirišu određenu grupu mladih i učenika/ca. Svaka osoba ima svoju ličnu priču i istoriju, vrednosti i iskustvo, i stoga nastavnici/e, facilitatori/ke i edukatori/ke treba da budu pripremljeni za avanturističko putovanje prema odgovornom aktivnom građanstvu zajedno sa svojim omladinskim grupama.

Svi filmovi predstavljeni u ovom priručniku mogu se koristiti samo za mlade, učenike/ce, nastavnike/ce jedino u obrazovne svrhe do proleća 2026. godine. Na taj način, bilo koje prikazivanje filma mora biti besplatno i organizovano od strane PIN-a ili subjekta koji je dobio ugovor o pod-licenci za filmsku licencu. Licence za film na teritoriji Srbije i Kosova dobijene su od strane lokalnih sedišta PIN-a, i stoga PIN uvek treba prvo kontaktirati za dobijanje dozvole za korišćenje filma i metodologije.

METODOLOGIJA

Kako upotrebljavati audio-vizuelne materijale

Postavite ciljeve časa/radionice

Cilj časa ne treba samo da bude da se nauče nove činjenice i proširi znanje, već pre svega da se razume kontekst i formiraju stavovi. Dokumentarni filmovi ne nude unapred gotovu formulu, već pre razotkrivaju drugačije perspektive o često složenim pitanjima i treba ih dalje razvijati tokom povezanih aktivnosti. Dobra ideja je zamisliti cilj časa i odrediti ono što želimo da njim postignemo. To nam pomaže da učenicima/ama objasnimo šta se od njih očekuje i šta je glavna zamisao. Čak su i niži ciljevi veoma važni. Ponekad je naravno moguće ne otkrivati cilj unapred, tako da učenici/e sami/e mogu da ga odgonetnu.

Pogledajte film pre radionice

Veoma je važno pogledati film pre planiranog prikazivanja da biste se upoznali s njegovom porukom, jezikom, određenim scenama, i da biste procenili koliko odgovara datoj grupi učenika/ca (njihovim godinama, interesovanjima, sposobnostima, itd.) i okruženju (kurikulumu, nastavnom planu i programu, itd.). Nije dovoljno samo pročitati sinopsis; način obrade teme ili dužina filma ne moraju odgovarati svakoj grupi učenika/ca. Takođe je dobro pripremiti strukturu časa unapred, razmisliti o delu evokacije i promišljanja i pripremiti se za potencijalna pitanja. Isto tako, kada ste sa filmom upoznati unapred, tokom prikazivanja možete obratiti pažnju na reakcije i izraze lica učenika/ca. O prikazivanju filma biće više reči u poglavlju *Tehnički aspekti audio-vizuelne nastave*.

Razmislite o dužini trajanja filma

Neki dokumentarni filmovi mogu se odužiti mladoj publici što može dovesti do gubitka pažnje i interesovanja za ovu aktivnost. Jezik filma može biti značajan faktor u ovom smislu. Sve filmove nastavnik/ca ili facilitator/ka mogu da pogledaju pre časa i izaberu njegov najbolji deo za prikazivanje. Delovi koji nedostaju i opšta priča mogu se sumirati pre ili nakon prikazivanja od strane facilitatora/ke, i potrebno je uveriti se da učenici/e razumeju šta je glavna poruka filma. Još jedan koristan alat može biti pravljenje kraćih pauza tokom prikazivanja filma, razjasniti šta treba razjasniti, i dodati neke interaktivne alate (tražiti odgovore u filmu, hvatati beleške, itd.).

Nemojte počinjati s kontroverznim temama

Iskustvo pokazuje da nije preporučljivo počinjati rad s audio-vizuelnim materijalima tako što će se prikazivati filmovi koji se bave kontroverznim temama (npr. manjinama, društvenim isključivanjem, rasizmom). Bolje je početi s lakšim temama i najpre razviti veštine diskusije, veštine slušanja, i poštovanje prema različitim mišljenjima u okviru grupe. Ovo se odnosi i na nastavnika/cu, i na učenike/ce. Prva lekcija, *Prednosti i nedostaci dokumentarnog filma*, pomaže u pripremi grupe za audio-vizuelne časove.

Pažljivo s očekivanjima

Dobro je zapamtiti da se, posebno u početku, rezultati našeg rada ne moraju poklopiti s našim očekivanjima. Postoji nekoliko potencijalnih razloga za to: odabir neprikladnog filma, nevoljnost ili nesposobnost učenika/ca da diskutuju, nedostatak iskustva, itd. Ali i naizgled odbojne reakcije učenika/ca (agresivno vikanje, omalovažavajuće situacije, itd.), predstavljaju odgovor i aktivnost koja može da se upotrebi u daljem radu i koja može biti pažljivo kanalisana. Nemojte se obeshrabrivati.

Polako se pripremite

Važno je imati vremena za pripremu za debate – sprovesti nezavisno istraživanje na temu ako je potrebno, kako bismo bolje pripremili nastavne aktivnosti. Na osnovu iskustva, uvek je bolje početi debate, posebno o kontroverznim temama, s dovoljno pozadinskih informacija kako bismo bili sigurni da nastavnik/facilitator

može da pruži odgovor na pitanja učenika/ca i njihova mišljenja na jedan informisan način. Koristite kratke, jasne i konkretne zadatke i budite sigurni da umete dobro da objasnite šta se od učenika/ca očekuje.

Promišljanje igra važnu ulogu

Promišljanje je nezaobilazan deo metodologije JSUŠ. Radi se odmah po prikazivanju filma i pokazuje nam prve utiske o filmovima. Promišljanje omogućava učenicima/ama da izraze svoja trenutna pitanja i osećanja, da se nose sa svojim emocijama i reše se mogućih emocionalnih tenzija u atmosferi na času. Neophodno je jer učenici/e shvataju činjenice prikazane u filmu na intenzivan način. Postoje različiti načini da se promišljanje sprovede (sledeće poglavlje).

Strukturisanje časa u svrhu podučavanja učenika/ca

Kada pripremate čas, pokušajte da ga strukturirate u tri dela koja olakšavaju podučavanje učenika/ca:

- **Faza 1 - evokacija:** saznajte šta učenici/e već znaju o temi, kakva su im iskustva. Ovaj deo bi trebalo da isprovocira interesovanje učenika/ca za temu i aktivira njihovo postojeće znanje. Nastavniku/ci ovo pomaže da otkrije koje su vrste znanja i iskustva već prisutni u grupi. Pre prikazivanja filma, ovo se može uraditi postavljanjem jednostavnog pitanja, zadavanjem individualne vežbe ili kroz igru.
- **Faza 2 – oslobađanje značenja:** saznavanje novih informacija, otkrivanje novih činjenica i povezivanje prethodnog znanja sa novim znanjem i stvaranje šire slike. Ovaj deo pokrivaju film i pridružene aktivnosti. Više informacija o temi može se pružiti pre, tokom ili nakon filma.
- **Faza 3 – refleksija:** učenici/e formulišu ono što se desilo tokom časa, ono što su naučili/e, koja su mišljenja ili stavovi možda promenjeni. Mnogo puta se dešava da zbog nedostatka vremena, ovaj deo biva izostavljen ili ga radi samo nastavnik/ca. Međutim, važno je uraditi ga uz aktivno učestvovanje učenika/ca, jer će oni konsolidovati sopstveno znanje i strukturisati sopstvene misli.

Pozovite gosta na diskusiju

Preporučuje se da kad god je to moguće, pozovete stručnjaka/inju za određenu temu za diskusije složenih i teških tema. Druga opcija je da pozovete ljude koji imaju mnogo prakse u polju o kom se diskutuje (terenske socijalne radnike/ce, režisere/ke ili glumce/ice iz određenog dokumentarnog filma, učenike/ce drugih škola koji imaju uspeha u radu na sličnim temama ili aktiviste/kinje nevladinih organizacija). Ovo približava teme filma i čini ih relevantnijim za realnosti mladih i inspiriše ih na akciju.

Ne mora svako da radi sve

Nema potrebe da primoravate učenike/ce da rade sve aktivnosti. Može se desiti da neke aktivnosti neće prijeti nekim učenicima/ama. Tada je dobra ideja ove učenike/ce staviti u uloge posmatrača koji posmatraju ostatak grupe i stoga mogu da ponude povratnu informaciju o aktivnosti, dinamici grupe, itd.

Saveti za dobru facilitaciju

Odredite Osnovna Pravila

Kada počinjete da upotrebljavate metodologiju JSUŠ, odredite osnovna pravila koja su važna u metodologiji interaktivnog učenja. Uvek je bolje ohrabriti učenike/ce da sami dođu do ideja. Na taj način oni osećaju veću odgovornost da ih se pridržavaju. Proces možete započeti predlaganjem nekoliko pravila, kao na primer:

- Svako dobija priliku da govori;
- Priča jedna po jedna osoba – nema prekidanja i upadanja u reč;
- Slušate mišljenja drugih ljudi čak i ako se s njima možda ne slažete;
- U pitanje dovodite ideje, a ne ljude;

- Koristite prikladan jezik – nemojte nikoga vređati;
- Govorite o temi, nemojte diskusiju skretati s nje. Govorite jasno, izbegavajte duge monologe i obratite pažnju na to koliko prostora uzimate u poređenju s drugima;
- Budite spremni da promenite svoje mišljenje i objasnite tu promenu;
- Svrha diskusije nije da druge ubedimo u svoje stanovište, već da objasnimo različita mišljenja.

Proverite sopstvenu poziciju u temi i u okviru grupe

- Ne postoji samo jedno rešenje i ne treba da namećete svoje mišljenje učenicima/ama;
- Motivirate učenike/ce da formiraju sopstvene stavove i mišljenja;
- Kreirajte osećanje zajedničke odgovornosti za grupni projekat;
- Kada dobijate povratne informacije o rezultatima vežbi, koristite ne-osuđujući rečnik (npr. umesto da kažete „Nisi pravilno razumeo/la zadatak“, koristite, „U ovoj vežbi si skrenuo/la sa prvobitnog zadatka“);
- Budite sposobni da kažete da nešto ne znate, budite partner, a ne stručnjak;
- Cenite učenike/ce, pohvalite njihova postignuća;
- Uverite se da su učenici/e shvatili šta ste od njih tražili da urade.

Kako upravljati grupnom dinamikom?

Jedna od najvažnijih veština facilitatora je njegova sposobnost da se adaptira. Morate prilagoditi svoj stil facilitiranja (nivo ispitivanja, pričanja, i asistiranja) nastavnim ciljevima i karakteru grupe. Pitanja su vaše dragocene alatke, koje vam pomažu da usmeravate učesnike/ce, aktivirate pasivne među njima, i isprovocirate diskusiju. Preformulisano pitanje vam pomaže da izbegnete nesporazume, vratite se na poentu i vodite učenike/ce do zaključka.

Reakcije učenika/ca

Učenici/e mogu imati različite reakcije i drugačije od očekivanih, jer u učionicu donose različite vrste iskustava i shvatanja teme. Različite reakcije mogu biti izvor značajnog materijala za aktivnosti u učionici; važno je da budemo senzibilisani i „osetimo“ grupu s kojom radimo. Obratite pažnju na govor tela. Kreirajte uslove za formulisano novih stavova i mišljenja.

Pripremite se na to kako ćete reagovati na govor mržnje, rasističke stavove, seksističke opaske ili homofobične stavove. Odlučite da li ćete i kako da zaustavite takav govor, kako ćete i kada objasniti zašto takvom govoru nema mesta u diskusiji ili da li će vaša reakcija na to biti da napustite grupu.

Kontroverzne teme

Teme koje mogu biti osetljive ili kontroverzne su one koje imaju politički, socijalni ili lični uticaj i izazivaju osećanja i/ili se tiču pitanja vrednosti ili uverenja. One imaju komplikovana rešenja ili odgovore. Bilo koja tema može potencijalno biti kontroverzna. Kada mlade ljude podučavamo o njima – ponudite alternativne stavove/mišljenja – uzdržite se od toga da im nudite brza i laka rešenja.

Zašto podučavati o kontroverznim temama

Ne možemo da izbegnemo kontroverzne teme, jer su one u kurikulumu formalnog obrazovanja i prosto su važan deo svačijeg života. Mladi moraju da istražuju svoje vrednosti i razvijaju sopstvene veštine (razjasne emocije i promisle o sebi); Kontroverzne teme mogu da pomognu u razvoju veština razmišljanja (kreativno razmišljanje, analitičke veštine, veštine ocenjivanja) i razviju kritičko mišljenje koje predstavlja osnovnu sposobnost u formiranju aktivnog građanstva u budućnosti.

Kako se nositi sa kontroverznim temama?

Nastavnicima su potrebne određene nastavne veštine kako bi sprečili učvršćivanje stereotipa, podizanje tenzija između učenika/ca ili rast zbunjenosti. Stoga je važno pronaći pristupe koji su u skladu s potrebom za ravnotežom i objektivnošću, koji poštuju iskustvo, veštine i potrebe vaših učenika/ca. To je prilično izazovno iskustvo za same nastavnike/ce, jer nije lako ostaviti po strani sopstvenu ličnost i samo facilitirati

proces razmene mišljenja. Više o ovoj temi u priručniku „Podučavanje o kontroverznim pitanjima: Vodič za nastavnike/ce“, dostupan online <https://oxfamilibrary.openrepository.com/handle/10546/620473>.

Uloge facilitatora

Na kraju možemo da sumiramo savete za facilitiranje tako što ćemo predstaviti različite uloge koje se od dobrog facilitatora/ke očekuju tokom prikazivanja dokumentarnih filmova:

- **Objektivan ili Akademik** – nastavnik/ca / facilitator/ka prenosi objašnjenje svih mogućih stanovišta, a da ne izražava sopstveni stav.
- **Đavolji Advokat** – nastavnik/ca / facilitator/ka prisvaja provokativne ili opozicione stavove bez obzira na sopstveno stanovište. Ovo nastavniku/i / facilitatoru/ki pruža mogućnost da se uveri da su sva mišljenja pokrivena i dovedena u pitanje, ako se saglasan stav javi na početku. Ova uloga takođe pomaže prilikom dovođenja u pitanje postojećih stavova mladih.
- **Zagovarač** – nastavnik/ca / facilitator/ka predstavlja sva moguća stanovišta, a potom zaključuje iznošenjem sopstvene pozicije, pružajući i razloge. Nastavnik/ca / facilitator/ka potom može da završi rečenicom da je važno da učenici/e evaluiraju sva stanovišta pre nego što formiraju sopstvene stavove.
- **Nepriistrasan Predsedavajući** – nastavnik/ca / facilitator/ka se potrudi da sva stanovišta budu predstavljena, kroz izjave učenika/ca ili objavljene izvore. Nastavnik/ca / facilitator/ka moderira diskusiju, ali se uzdržava od iznošenja sopstvenog stava.
- **Iznet Interes** – nastavnik/ca / facilitator/ka iznosi sopstveno stanovište tako da učenici/e kasnije mogu da procene pristrasnost, a potom predstavlja sva moguća stanovišta što objektivnije moguće.

Tehnički aspekti audio-vizuelne nastave

Osnovna tehnička oprema za audio-vizuelne časove sastoji se od:

- Laptopa ili desktop računara ili DVD plejera;
- Projektora;
- Zvučnika;
- Prikladnog prostora gde možete da prikazete film (prazan beli zid ili platno).

Važno je zamračiti učionicu tamnim zavesama ili roletnama.

TEHNIKE POSTUPNOG POVEZIVANJA

Iako vam broj uređaja koje treba povezati može delovati obeshrabrujuće, nema mesta zabrinutosti.

- **Korak 1:** Povežite laptop s projektorom koristeći VGA kabl ili HDMI kabl, koji se obično automatski dobijaju uz uređaj. Kabl je identičan na oba kraja, input/output otvori su trapezastog oblika. Povežite jedan kraj s laptopom (output otvor je obično s leve strane laptopa), a drugi s projektorom (input otvor je obično na poleđini uređaja).

HDMI kabl je noviji i može da prenosi i audio.

- **Korak 2:** Potom uključite zvučnike u laptop putem otvora za slušalice (obično je označen sličicom slušalica). Ako koristite HDMI kabl, može se javiti problem da zvuk ne reprodukuju zvučnici, već projektor. U tom slučaju, treba da kliknemo desnim klikom na ikonicu za zvučnike, koja se nalazi u dnu s desne strane ekrana laptopa, a potom da kliknemo na „uređaj za reprodukciju“ i odaberemo „Zvučnike“.

Ukoliko zvučnici tada ne rade, proverimo da li smo isključili zvuk direktno na kompjuteru.

- **Korak 3:** Potom prebacite laptop na komunikaciju s projektorom: u vrhu tastature gde se nalaze tipke „F1“, „F2“, itd, obično možemo naći ilustrativne ikone. Pošto pritisnemo tipku „Fn4“ i pojavi

se prikaz više ekrana, pojaviće se i meni s pitanjem da li želimo da dupliramo ekran, proširimo ga ili se samo prebacimo na projektor. Odabir „dupliraj ekran“ je najprikladniji za projektovanje. To znači da ćemo na zidu videti isto ono što se reprodukuje na ekranu laptopa.

- **Korak 4:** Projektor namestite tako da bude okrenut ka zidu/platnu, gde želite da projektujete film. Proverite da je slika dovoljno velika (što više odaljite projektor od zida, slika će biti veća), jasna i generalno dobrog kvaliteta, npr. da nije van fokusa, previše tamna, previše svetla, itd. Ako se ovi problemi jave, jednostavno ih popravimo na projektoru uz pomoć dugmadi za to.

Ukoliko nemate učionicu koju možete adekvatno zamračiti, bolje je da projektor staviti bliže zidu kako bi bolje projektovao sliku. Takođe je dobra ideja proveriti da projektor nije stavljen na ECO način rada.

Ukoliko jeste, prebacite ga na regularan način rada.

Ukoliko projektor pošto je povezan ne projektuje sliku koja je na kompjuteru, potrebno je da podesite input na projektoru u zavisnosti od kabela koji koristite. Ukoliko je slika loša, ne formira se pravilan pravougaonik, treba da fizički podesite instrument tako da je slika simetrična, npr. postavite knjigu ispod njega, nakrenete ga, i sl.

Na novijim modelima projektora, slika se može podesiti preko menija.

PUŠTANJE FILMA

Filmovi se mogu puštati direktno s kompjutera iz fajla ili sa interneta, ili sa DVD diska. Ukoliko je sve pravilno povezano, ne bi trebalo da bude problema. Odgovarajući programi za puštanje videa sa kompjutera su VLC plejer, KM plejer, Media Player Classic ili BS plejer. Video možete da pustite direktno, duplim klikom na ikonu za video, ili prosto dovlačenjem fajla putem miša, i ako je neophodno, duplim klikom na isti da bi reprodukcija krenula.

ZAŠTO SE VIDEO NE REPRODUKUJE?

Ukoliko video ne krene ili plejer prijavi grešku, proverimo da li smo na primer, kada smo preimenovali fajl, slučajno možda obrisali deo fajla. Svaki video mora imati tačku u nazivu nakon naslova i ekstenzije, na primer, .mp4.mpg.mov.avi, itd. Takođe je moguće da fajl nije preuzet u potpunosti (na primer, internet konekcija je prekinuta tokom preuzimanja) ili je video prerano kopiran na kompjuter. U tom slučaju plejer nema potpunu informaciju da bi mogao da pusti fajl, i javiće da video ne može da se otvori, nije se učitao, da je fajl oštećen, ili da komanda prosto nije prošla.

Još jedan mogući razlog je taj što odabrani plejer ne reprodukuje video u određenom formatu. U tom slučaju, najbolje rešenje je pokušati s nekim drugim plejerom¹. Ukoliko ne uspete, ali ste sigurni da problem nije u video fajlu, pogledajte u kom je formatu video (npr. koja je ekstenzija fajla), i potražite na internetu koji plejeri podržavaju taj format².

PROPORCIJA

Ukoliko pušten video ne izgleda dobro, tj. ako je slika distorzirana na neki način, to je verovatno zbog pogrešnog podešavanja takozvane proporcije (aspect ratio), koju treba promeniti. Kada projektovana slika izgleda „suženo“, video proporcija 16:9, verovatno ide na 4:3. Ako je s druge strane video neprirodno „razvučen“, važi suprotno i film koji bi trebalo da bude u proporciji 4:3, ide u proporciji 16:9. Kada se neka od ovih situacija javi, odaberite video karticu ili prosto kliknite desnim klikom u sliku, odaberite „aspect ratio“ i odaberite odgovarajuću proporciju.

PLEJER

Imati dobar plejer je od velike važnosti za uspešnu projekciju. VLC plejer je najprikladniji, on podržava većinu programa i pouzdan je. Ukoliko imate više plejera na kompjuteru, nemojte puštati video direktno, kliknite desnim klikom na video, odaberite „otvori u programu“ i odaberite plejer.

¹ Uvek je dobra ideja imati barem dva različita plejera na svom kompjuteru, jer saradnja između kompjutera i plejera često može biti nepredvidiva.

² Moguće je da nemate potreban kodek, ažuriranje, ili plejer nije ispravno podešen.

Kako reagovati na emocije nakon prikazanog filma

Nije preterivanje reći da je **promišljanje najvažnija stvar u čitavom procesu deljenja dokumentarnog filma** – a istovremeno ono se često zaboravlja u rutini nastavnog procesa. Bez promišljanja, međutim, definitivno gubimo ono što nam rad s filmom nudi: retke trenutke kada se, pod utiskom snage priče, otvaramo i voljni smo da barem na kratko skinemo svoje maske.

Gledanje filma s drugima

Počnimo najpre s projekcijom filma – to nije prosto samo uključivanje kompjutera i projektor. Nešto neverovatno se tu dešava, nešto što uobičajen obrazovni proces ne dozvoljava tako često: odjednom nema „nas“, nastavnika/ca koji nešto govore, i „njih“, učenika/ca kojima se predaje, koji se podučavaju. Odjednom, postojimo „mi“ koji zajedno gledamo često veoma lične priče heroja dokumentarca.

Pasivno gledanje ekrana se na taj način pretvara u aktivno deljenje priče, a prvi izazov dolazi u trenutku: hajde da pratimo atmosferu u učionici, posmatramo naše učenike/ce kako gledaju film, kako on na njih utiče, šta o njemu misle, kada začute, ili kada suprotno tome, krenu da se vrpolje. Prikazivanje filma može se razlikovati na svakom času, to zavisi od atmosfere u učionici, od trenutnih problemima u okviru nje, ali takođe od doba godine ili dana, pa čak i od raspoloženja nastavnika. Možemo da radimo s istim filmom godinama i nikada nam neće biti dosadno ako gradimo senzibilisanost za atmosferu tokom projekcije.

Rad s emocijama

Nakon projekcije, počinje najvažniji deo rada s dokumentarnim filmom – promišljanje. U tom smislu, treba da radimo na emocijama koje je film pobudio u učenicima/ama. Uzmemo li u obzir činjenicu da su sudbine glavnih likova ili okolnosti snimanja često veoma intenzivne, ovaj korak je apsolutno neophodan. Međutim, to nije jedini razlog zašto je dobro promisliti o filmu nakon projekcije. Razgovor o emocijama i deljenje emocija obogaćuje nas na različite načine.

Najpre, tokom promišljanja, učenici/e uče da slušaju jedni druge. Ako odaberemo najjednostavniji oblik, gde svako kaže jednu reč koja opisuje njihovo trenutno stanje, postići ćemo to da će svako od učenika/ca govoriti. Istovremeno, učenici/e uče da slušaju, što je veoma važna veština. I oni takođe dobijaju lekciju iz tolerancije i razumevanja – odjednom postaje jasno da isti film može da pobudi različita osećanja u svakom od nas: neko može osećati tugu, a neko drugi sreću, neko može biti obeshrabren, a neko drugi da vidi nadu kao poruku filma. Dobro je razumeti da je osećanje, za razliku od stava ili mišljenja, uvek iskreno i istinito. To učenicima/ama daje snagu da govore, čak i onima koji često nakon svog odgovora na pitanje nastavnika/ce čuju „Nije tačno!“. Nema ničeg lošeg u deljenju emocija s drugima, tu se ne može pogrešiti, tako da veoma brzo i oni koji obično ćute na času počinju da pričaju.

Promišljanje takođe navodi učenike/ce da poštuju jedni druge: shvataju da se stvari mogu posmatrati iz različitih uglova. Ako bismo pokušali da im prenesemo nešto slično iz pozicije nastavnika, nikada ne bismo mogli da sakupimo i predstavimo učenicima/ama tako ubedljiv i verodostojan mozaik osećanja koji bi bez problema uvažili. Štaviše – i mi sami naučimo nešto o učenicima/ama, kako shvataju stvari, i često dođemo do razloga zašto su naučili da na svet oko sebe gledaju baš takvim očima. Iz tog razloga filmovi se mogu koristiti ne samo u nastavi, već i u radu savetnika: deljenje iskustva gledanja filmova i osećanja nakon prikazivanja omogućava nam da učenike/ce posmatramo na drugi način – bolje, pažljivije i s većim razumevanjem.

Ako se učenici/e prestanu plašiti da iskažu svoja osećanja, oni/e će takođe početi da postavljaju pitanja. A ovo je drugo čudo ove metode: učenici/e postavljaju pitanja zato što stvarno žele da čuju odgovore na njih. Ovo je poželjan, ali redak slučaj u ustaljenom nastavnom procesu.

Štaviše, učenici/e takođe pamte odgovore na pitanja, jer pitanja ne postavljaju samo forme radi, već zbog autentičnog interesovanja koje je filmska priča u njima pobudila. Takođe su voljni da zajedno rade na pronalaženju odgovora.

Dobro i dosledno izvedeno promišljanje može dovesti do toga da učenici/e više ne žele da budu samo pasivni „konzumenti“ priče, već počinju da osećaju da „nešto žele da urade“. I tu počinje prava radost pedagoškog rada: možemo da se okrenemo oko sebe i potražimo šta je to na čemu možemo zajedno da radimo.

Metode promišljanja

Postoje različite metode promišljanja, ali uvek je važno da učenici/e ne uče samo da izražavaju svoja osećanja i poštuju osećanja drugih, već i da razumeju osećanja i umeju da ih objasne. Stoga, dobro je setiti se da postavimo i pitanje: ZAŠTO? Prirodno, učenici/e uče da razmišljaju kritički, da misle u kontekstu i odgovorno, a da mi ne moramo da ih tome podučavamo i usmeravamo. To zapravo funkcioniše prirodno – važno je obezbediti prostor i okvir s pravilima za samoizražavanje.

Jedna reč

U praksi, upotreba metode „Jedna reč“ nakon prikazivanja filma pokazala se veoma uspešnom – to je dobar početak za predstojeće produbljivanje iskustva deljenja osećanja. Potpuno je nezamenjiva ako je film veoma emotivan i učenici/e se bore s osećanjima ili ne mogu da kažu ništa. Svako može da imenuje svoja osećanja ili ono što im je ostalo u glavi nakon gledanja filma jednom rečju. Veoma je retko da učenik/ca samo odmahne glavom ili kaže da ne zna – u tom slučaju, ne vršimo pritisak na njih, poštujemo njihova raspoloženja, ali je moguće vratiti se na njih kada su svi već govorili, i tada im dati više prostora da se izraze. Obično su tada mirniji i odgovore. Individualni odgovori učenika/ca mogu se takođe beležiti na školskoj tabli ili flipčart tabli – na taj način je dobro videti kako je film uticao na odeljenje kao celinu, koje se emocije ponavljaju, itd. Prikladno je koristiti ovaj metod čak i kada je ostalo malo vremena do kraja časa – njegova implementacija zapravo traje samo nekoliko minuta.

Nije na odmet pomenuti da učenici/e često imaju problema sa izražavanjem ili imenovanjem svojih osećanja, posebno na početku našeg rada s filmom. Za takve slučajeve, može se podeliti radni list s emocijama (na kraju ovog poglavlja) – individualne emocije od kojih učenici/e mogu da odaberu ili dodaju one koje nedostaju od navedenih. Takođe je moguće napustiti prostoriju za objašnjenje iz radnog lista: dobro je da učenik/ca zna zašto je odabrao/la određenu emociju (dve, tri... - zadatak može biti arbitran).

I.N.S.E.R.T.

Na metod promišljanja i jedne reči može se nadovezati metod I.N.S.E.R.T. Ovaj metod se koristi u radu s tekstovima (kada se čita i piše u cilju vežbanja kritičkog mišljenja), ali se takođe može upotrebljavati i za promišljanje. Ova metoda koristi plus (+), minus (-), znak uzvika (!), i znak pitanja (?). Učenici/e iskazuju šta vide kao pozitivno u filmu koristeći znak plus, a negativno znakom minus. Postoji nekoliko opcija za znak uzvika, koje biramo u skladu s porukom filma: učenici/e mogu da govore o tome šta im je u filmu novo, ili šta vide kao njegov najsnažniji deo. Znak pitanja nam omogućava da postavimo pitanja – odgovori na ista se mogu dati na različite načine: zajedničkom potragom putem zadatka ili putem domaćeg zadatog za sledeći čas koji se onda radi individualno.

Metoda I.N.S.E.R.T. je takođe prikladna za situacije kada imamo gosta na času – tada pitanja dolaze od učenika/ca sasvim prirodno i nema potrebe da se brinete unapred da pitanja možda neće biti. Učenici/e mogu da pripreme odgovore za individualne ocene pismenim putem, ali ih mogu dati i usmeno.

Detelina s pet listova

Metod „deteline s pet listova“ (pisanje pesme od pet stihova) može se koristiti bilo kada. To je pogodan način da se učenici/e navedu da napišu pesmu od pet stihova, a da istovremeno iskažu emocije nakon filma. Iznenadujuće je za nastavnike, ali i za same učenike/ce, da zahvaljujući ovoj metodi, svi zaista napišu nešto poput pesme – i obično su svi voljni da podele svoj rad sa celim odeljenjem. Pesme se mogu okačiti u učionici u formi „tihe galerije“, mogu postati deo ličnog portfolija učenika/ca, na kraju godine mogu postati deo kolekcije nakon serije prikazivanja filma, itd. Kako bismo ovaj proces olakšali, može se koristiti radni list na sledećoj strani.

Primer:

Sloboda
Krhko živototvorno
Oslobađa daje obavezuje
Važno je braniti je
Sloboda

Naravno, posebno odabrana aktivnost ili diskusija može takođe biti i promišljanje, ali je bolje upotrebiti jednu od gore-pomenutih metoda na prvom mestu. Umetnost diskusije je potrebno prvo naučiti, njom ovladati – i to se odnosi i na nastavnike/ce i na učenike/ce. To je veština koja se samo razvija s vremenom i kroz upoznavanje drugih. Dobra diskusija je jedino moguća u bezbednoj sredini, uz sigurnost da se našim mišljenjima neće smejati, da oko nas imamo ljude koji su tolerantni i sposobni da slušaju. A ovo se može postići dobrim i dosledno izvedenim promišljanjem.

Detelina s pet listova

Kako ispuniti individualne linije:

Jedna reč = naslov, ime, označavanje opisane stvari (imenica)

--

Dve reči = osobine opisane stvari (pridevi)

--	--

Tri reči = ono što radi, koje su tipične radnje za tu stvar (glagoli)

--	--	--

Četiri reči/ kratka rečenica od četiri reči = kakav je tvoj stav prema tome/ kako se osećaš povodom toga.

--	--	--	--

Jedna reč = sinonim za opisanu stvar

--

Kako se ja osećam?

Sa liste, izaberite jednu ili više emocija (stavova) koje osećate nakon gledanja filma. Napišite razlog u nekoliko reči u polju desno.

EMOCIJA	ZAŠTO
Sreća	
Tuga	
Optimizam	
Beznadežnost	
Ljutnja	
Korisnost	
Radoznalost	
Nesigurnost	
Nepoverljivost	
Zbunjenost	
Zadivljenost	
Zahvalnost	
Ganutost	

AUDIO-VIZUELNE LEKCIJE

Kako početi s Jednim Svetom u Školama

Prednosti i nedostaci dokumentarnog filma

NAPOMENA:

Dokumentarni film beleži autentične situacije i daje nam uvid u živote i svetove drugih ljudi. On utiče na svakog pojedinca u ličnom, emotivnom, etičkom i socijalnom smislu. U svakom dokumentarcu možemo da primetimo nekoliko nivoa – subjekta, glavnog lika (njegove emocije i način na koji rešava problem, njegove stavove), okruženje u kom se dokumentarac odigrava, i način na koji se čitav dokument obrađuje. Dobro je pripremiti grupu učenika/ca za rad uz dokumentarce i znati šta se može očekivati od istog, a šta ne.

Aktivnost navodi učenike/ce da razgovaraju o ograničenjima beleženja stvarnosti u dokumentarnom filmu. Učenici/e potom promišljaju o tome šta mogu da očekuju od dokumentaraca i svojim rečima artikulisu prednosti i nedostatke ove forme.

PROCEDURA:

Počnite s pitanjem upućenim učenicima/ama koja je razlika između dokumentarca i igranog filma. Ukratko sumirajte uz zaključak da dokumentarci pričaju priče o pravim ljudima i priče o pravom svetu.

Podelite odeljenje u grupe od po dvoje do četvoro učenika/ca. Svaka grupa će dobiti RADNI LIST sa tabelom.

Postavite pitanje učenicima/ama: Koje moći i koja ograničenja vide kada stvarnost, problem ili situacija budu zabeleženi u formi dokumentarnog filma.

Dajte učenicima/ama vremena da porazgovaraju o svojim mišljenjima i zapišu ih na radnom listu. Nakon toga, pitajte ih da ukratko predstave svoje stavove ostatku odeljenja. Zapišite ključne tačke na flipčart ili školskoj tabli.

Grupna diskusija koja sledi vodi se kao sažetak individualnih stavova o prednostima i manama dokumentarnog filma. Fokusirajte se na to ima li tačaka koje učenici/e posmatraju na različite načine. Na primer: dokumentarac ima sužen fokus. Dok jedan učenik/ca može na ovo da gleda kao na snagu – film ide u dubinu, drugom učeniku/ci može da nedostaje širi kontekst i film može da vidi kao nešto što pruža iskrivljenu sliku. Ohrabrite učenike/ce da slušaju jedni druge, da poštuju i uvažavaju drugačije percepcije i da promišljaju kontekst između sopstvenih očekivanja i specifične filmske forme.

RADNI LIST

PREDNOSTI	OGRANIČENJA

Severno od sunca (Nordfor sola) / Džorn Niset, Inge Vege / Norveška / 2012 / 46 min.

Džorn i Inge, dvojica entuzijastičnih filmskih stvaralaca iz Norveške, odlučili su da zimu provedu na plaži severno od Arktičkog kruga i da to vreme iskoriste za surfovanje po ledenom okeanu. Snabdeli su se namirnicama s isteklim rokom trajanja, a kao sklonište su napravili kolibu od aluvijalnih nanosa i drveta na napuštenoj plaži. Pa ipak, to nije bila samo želja za avanturom, već i nastojanje da se nešto dobro uradi za prirodu. Nastavili su da skupljaju smeće sve vreme i sakupili tri tone. Pre nego što je pao снег, napravili su ogrev od starih buradi kako bi mogli da se greju i kuvaju. Nekoliko meseci, ova dva prijatelja živela su skoro nezavisno od civilizacije. Pored mraza i snega, zima takođe donosi i tamu i polarnu noć na čitava tri meseca. Vreme tada protiče potpuno drugačije. „Sjajno je imati vremena da razmišljaš o sopstvenom životu i radiš samo ono što zaista želiš,” kaže Džorn.

Ciljevi lekcije

- da učenici/e postanu sposobni da upoređuju različite životne stilove i vrednosti;
- da se osećaju odgovornim za sopstveno ponašanje;
- da znaju odakle dolazi hrana koju jedemo.

STRANICE DNEVNIKA

NAPOMENA:

Ova aktivnost pokazuje učenicima/ama različite načine ili stilove života. Kroz ovu vežbu, učenici/e se upoznaju s različitim životnim stilovima, shvataju koji se njima samima čine najbližim i kako i sami žive.

PREPORUČEN UZRAST: 15+

CILJEVI:

UČENICI/E:

- svesni su toga kako bi se ponašali u situaciji i uslovima prikazanim u filmu;
- svesni su sopstvenih života i kako oni trenutno izgledaju;
- kritički ocenjuju da li bi mogli nešto da promene u svojim životima kako bi oni sami ili društvo od toga imali neke koristi.

TRAJANJE: 105 min. (uključujući i prikazivanje filma)

ALATI:

- pribor za pisanje, papir A4 formata

PROCEDURA:

1. Ovu aktivnost počinjemo prikazivanjem filma.
2. Potom sednemo u krug sa učenicima/ama i zamolimo ih da s nama podele svoja osećanja i utiske u vezi sa filmom.
3. U učenicima/ama pobudimo ideju da su zimu proveli iza Arktičkog kruga, poput dvojice surfera prikazanih u filmu, i svako od učenika/ca navede jednu aktivnost, veštinu (povezanu s radom ili zabavom) koju bi mogli koristiti iza Arktičkog kruga.
4. Učenike/ce podelimo u tri grupe. Svakoj grupi zadamo drugačiju vremensku fazu (početak boravka, sredina, kraj boravka).
5. Svaki član/ica grupe na papiru A4 formata piše stranicu dnevnika o sebi (u prvom licu, piše o svojim osećanjima, raspoloženjima, na koji način je pomogao/la, kako je provodio/la slobodno vreme...). Učenicima/ama damo 10 minuta da završe ovaj zadatak.
6. Potom učenike/ce pozivamo da svoj rad predstave u grupi i porazgovaraju o svojim osećanjima. Nakon toga svi oni će kreirati jednu stranu po grupi koja će predstaviti tu grupu. Učenicima/ama damo 15 minuta da ovo završe.
7. Predstavnici grupa jedan po jedan predstavljaju svoj rad drugima i diskutuju o iznetom.

PROMIŠLJANJE:

Učenike/ce ohrabrimo da razmisle o tome koja je poruka filma. Navedemo ih da razmisle o svojim životima. *Mogu li i ja da dam doprinos očuvanju prirode? Mogu li da uradim nešto slično ovde (onome što rade sufreri u filmu)? Ima li smisla aktivirati se? Ako ima, na koji način?*

DA LI KUPUJEMO PAKOVANJE?

NAPOMENA:

Ova aktivnost navodi učenike/ce da razmisle o tome na koji način izgled proizvoda utiče na nas kada razmišljamo o tome da li da ga kupimo. Kroz ovu aktivnost učenici/e shvataju da primamljivo pakovanje ne znači i da je proizvod kvalitetan i da njegovo odlaganje može da predstavlja ogroman teret za životnu sredinu.

PREPORUČEN UZRAST: 16+

CILJEVI:

Učenici/e:

- umeju da uporede vrednost pakovanja i sam proizvod;
- odgovorni su za sopstveno ponašanje;
- osmišljavaju i prave sopstveno pakovanje.

TRAJANJE: 90 min.

ALATI:

- RADNI LIST za svaku grupu;
- pakovanja različitih proizvoda;
- papir i kreativni pribor.

PROCEDURA:

1. Pre ove aktivnosti, učenicima/ama zadamo zadatak da donesu pakovanja različitih proizvoda za sledeći čas.
2. Na početku ove aktivnosti učenike/ce podelimo u grupe od po četvoro. Učenici/e po grupama posmatraju pakovanja i razgovaraju o njihovoj funkciji, izgledu i uticaju na kupca.
3. Na kraju grupnog rada, pozivamo učenike/ce da podele svoje opservacije sa ostalima. Nakon toga, razgovaramo o njihovim odgovorima i zbog čega je takav akcenat trenutno stavljen na izgled proizvoda i njegovu ambalažu. Postavimo pitanja: *Zašto većina više voli proizvod u šarenom pakovanju nego isti proizvod u jednostavnom pakovanju? Na koji način pakovanje utiče na cenu proizvoda? Koja je funkcija pakovanja? Do koje mere pakovanje proizvoda utiče na vašu odluku da ga kupite?*
4. Onda učenici/e rade u prvobitnim grupama. Njihov je zadatak da osmisle i nacrtaju jednostavno i svedeno, ali privlačno pakovanje za proizvod po sopstvenom izboru. Nakon završetka individualnog rada, učenici/e predstavljaju svoje rezultate.
5. Podelimo primerke RADNOG LISTA učenicima/ama i zamolimo ih da odgovore na postavljena pitanja.
6. Nakon toga puštamo film, koji prikazuje godinu dana u životu Džorna i Ingea. Glavni likovi u filmu odlučuju da promene svoje živote i žive u skladu s prirodom.

PROMIŠLJANJE:

Promišljanje se dešava nakon prikazivanja filma u formi diskusije. Postavimo pitanja: *Na koji način su Džorn i Inge promenili svoje živote? Na koji način su uticali na svet oko sebe? Da li možete da zamislite da živite kao oni? Šta vidite kao pozitivne strane, a šta kao negativne strane njihovog načina života?*

Odgovorite na sledeća pitanja:

Koje bi bile prednosti i mane prodavanja proizvoda u svedenom i jednostavnom pakovanju za kupce, distributere i trgovce na malo?

Da li bi promena pakovanja proizvoda imala uticaja na našu životnu sredinu? Ako je odgovor potvrđan, kakvu bismo korist imali od toga?

Da li bi promena pakovanja proizvoda uticala na njihovu cenu? Ako je odgovor potvrđan, na koji način?

Na koji način bi ova vrsta prodaje mogla biti upotrebljena za reklamiranje i stavljanje na tržište individualnih proizvoda?

Odgovorite na sledeća pitanja:

Koje bi bile prednosti i mane prodavanja proizvoda u svedenom i jednostavnom pakovanju za kupce, distributere i trgovce na malo?

Da li bi promena pakovanja proizvoda imala uticaja na našu životnu sredinu? Ako je odgovor potvrđan, kakvu bismo korist imali od toga?

Da li bi promena pakovanja proizvoda uticala na njihovu cenu? Ako je odgovor potvrđan, na koji način?

Na koji način bi ova vrsta prodaje mogla biti upotrebljena za reklamiranje i stavljanje na tržište individualnih proizvoda?

Aktivno građanstvo / ekološko obrazovanje	FILM SEVERNO OD SUNCA
PITANJA I ODGOVORI	

1. Ko su Inge i Džorn, glavni glumci, a takođe i stvaraoci ovog filma? Koliko dugo se poznaju?

Inge (25) i Džorn (22) sreli su se u školi godinu dana pre nego što će se upustiti u avanturu prikazanu u filmu. Obojica su završili Koledž za umetnost i film Norland, u Lofotenu u severnoj Norveškoj. Inge je počeo da snima sa četrnaest godina, kada je pravio filmove o skejtbordingu sa svojim prijateljima. Ono što ih je zbližilo je njihova ljubav prema surfovanju i snoubordingu.

2. Šta je bio glavni motiv za njihovu ekspediciju – avantura, test kako će izdržati van civilizacije, ili pokušaj „da se uradi nešto dobro“ za prirodu?

Inge i Džorn su želeli da iskuse kako izgleda živeti u skladu s prirodom. Voditi jednostavan život bez interneta i kompjutera, nalaziti drvo za ogrev u prirodi ili nositi vodu sa reke. **Čišćenje plaže je nešto što je došlo kasnije. Želeli su da se mestu koje im je pružilo prostor za život oduže.**

3. Na koji način je njihova „kupovina“ funkcionisala – da li u Norveškoj postoji pravilo da je hrana kojoj je istekao rok trajanja besplatna?

Neke norveške radnje garantuju da nemaju proizvode kojima je rok trajanja istekao. Ako pronađete takve proizvode, oni će vam ih dati besplatno. Inge i Džorn su našli sve što im je bilo potrebno. Oni su takođe uzimali hranu iz kanti za smeće (takozvano kopanje po kontejnerima ili "dumpster diving") i na kraju dana besplatno dobijali hleb iz pekare koji nije bio prodat.

4. Da li je moguće na ovaj način kupovati i u Srbiji i na Kosovu?

Prodavnice na Kosovu ne prodaju proizvode kojima je istekao rok trajanja, niti ih daju besplatno. Obično se trude da u prodavnicama nema proizvoda kojima je istekao rok trajanja. Kada se datum isteka roka trajanja približi, većina radnji redovno snizi cene tih proizvoda. Međutim, možete dobiti besplatnu hranu iz pekara ukoliko nije sveža, ili po znatno nižoj ceni u zavisnosti od pekare i proizvoda koje kupujete. Na

Kosovu nema „kopanja po kontejnerima“ kao u nekim drugim zemljama, većina još uvek ni ne zna za ovaj pojam.

U Srbiji u radnjama nije dozvoljeno izlagati hranu kojoj je prošao rok trajanja, ili kojoj je prošao datum do kog je hranu najbolje upotrebiti. Međutim, ima nekih prodavnica koje nude značajna sniženja za proizvode čiji se datum isteka roka trajanja ili rok do kog je najbolje upotrebiti bliži, obično nekoliko dana pre tog roka. Mnoge pekare nude sniženja u okviru intervala „happy hour“, gde tokom poslednja dva sata ili sat do isteka radnog vremena, mušterije mogu da dobiju većinu proizvoda upola cene.

5. Šta se dešava s hranom kojoj je istekao rok trajanja?

Prema zakonu o hrani na Kosovu, ukoliko poslovni subjekt koji radi s hranom zna ili osnovano sumnja da hrana koju je uvezao, proizveo, obradio, stavio u promet, ne ispunjava uslove bezbedne hrane (uključujući i hranu kojoj je prošao rok trajanja), on mora odmah da počne da povlači hranu sa tržišta. (Referenca: „Law No. 03/L-016 On Food.“ March 2009. Official Gazette of Republic of Kosovo. Document. May 2021. <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2626>)

6. Koliko se hrane baci svake godine?

Prema navodima Organizacije za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija, oko trećina svetske direktne proizvodnje hrane godišnje – što je 1,3 milijarde tona – se baca. Pravimo razliku između:

Gubitka hrane – odnosi se na gubitke koji se javljaju na samom početku poljoprivrednog lanca, uglavnom tokom sadnje, obrade, žetve, tretiranja, skladištenja i prve poljoprivredne obrade.

Bacanje hrane – odnosi se na hranu koja nije potrošena, koja je odbačena u fazi industrijske obrade, distribucije i krajnje potrošnje.

Svaki stanovnik Evrope potroši oko 840 kilograma hrane godišnje. Od ovog iznosa, tačno 200 kilograma nestane pre nego što stigne do stola potrošača – ostane na poljima, baci se u fabrikama za obradu hrane ili supermarketima. Kupujemo još 95 kilograma godišnje, kako bi i oni bili bačeni u kafićima, restoranima, školskim kantinama, bolnicama i domaćinstvima. U Evropi, se stoga, više od trećine hrane baca. Populacija Evrope i Severne Amerike godišnje proizvodi 95-115 kilograma hrane koja se baci.

7. Da je moguće boriti se protiv bacanja hrane?

Da, međutim, potrebno je vreme da ljudi shvate šta bacanje hrane podrazumeva, a takođe i da promene način na koji posmatraju, kupuju i pripremaju hranu.

Na Kosovu u pogledu bacanja hrane, niču neke inicijative od strane lokalnih i međunarodnih nevladinih organizacija, kompanija, građana/ki, itd., podizanjem svesti o ovoj temi i skupljanjem/kupovinom/pripremom hrane za one kojima je potrebna. Oni takođe sarađuju s nekim lokalnim kafićima i restoranima u okolini, tako da hrana koja se ne potroši ne bude prosto bačena, već donirana zajednici. Neke prodavnice i pekare takođe nude hranu upola cene, ukoliko hrana nije sveža ili ukoliko se bliži istek roka trajanja. Druge pekare takođe besplatno nude hranu, ako nije sveža.

8. Koliko otpada završi u okeanima svake godine i koja je to vrsta otpada najčešće?

Kaže se da su antropogene aktivnosti na kopnu odgovorne za oko tri četvrtine zagađenja okeana. Na primer, otprilike 430 milijardi tona otpada baca se u Sredozemno more svake godine.

Okeane najčešće zagađuju:

Hranljive materije iz kanalizacije, poljoprivrede i atmosfere ili produkti gorenja fosilnih goriva (azot, fosfor) – ovo dovodi do eutrofikacije morske vode, koja potom izaziva „mrtve zone“ na morskom dnu, koje zauzimaju 70000 kvadratnih metara prostora. Organizmi koji se ne kreću previše i uđu u ovakvu oblast mogu da umru od gušenja ili nedostatka svetlosti. Još jedna posledica prevelike količine hranljivih materija u moru su na primer, takozvane crvene plime, koje nastaju akumulacijom algi u morskoj vodi. Neke od ovih vrsta mogu biti toksične, a kao posledica lanca ishrane, izazivaju ozbiljne zdravstvene probleme (od stomaćnih problema do srčanog udara) kod onih koji uživaju u plodovima mora.

Čestice tla – erozija zemljišta zbog rudarstva, bagerovanja, šumarstva i poljoprivrede. Čestice tla čine vodu tvrdom, sprečavaju fotosintezu, izazivaju pomor (gušenje) riba i nosioci su toksičnih i hranljivih materija.

Toksini – PCB (polihlorovani bifenili), DDT (dihlor-difenil-trihloretan), teški metali. Oni nastaju iz herbicida, pesticida, curenja iz deponija, otpada iz hemijske i farmaceutske industrije. Njihova krajnja posledica je zagađenje hrane, tako da se akumuliraju u mastima ili u lancu ishrane i potom imaju dugotrajan uticaj i posledice.

Nafta – oko polovina nafte u more dospeva iz automobila, industrije i mašina s kopna, trećina potiče od normalnog funkcionisanja tankera i oko 13 procenata potiče od tankerskih nesreća. Posledice trpi morski živi svet, od najmanjih do najvećih vrsta. Ptice su verovatno najugroženije, na primer 1989. godine izlila se nafta sa tankera kompanije Ekson Valdez u blizini obale Aljaske i ubila oko 30000 morskih ptica – posledica zagađenja naftom.

Nafta i njeni derivati predstavljaju glavne zagađivače okeana. Količina nafte koja dospeva u svetske okeane godišnje zbog tankerskih nesreća, naftnih bušotina, ili zbog ispiranja cisterni tankera u moru procenjuje se na oko 10 miliona tona. Posledica toga je povećanje isparenja, povećanje temperature vode u okeanima, smanjenje broja zelenih biljaka koje proizvode kiseonik i istovremeno apsorbuju atmosferski ugljen-dioksid. Istovremeno, zagađenje može da utiče i na vodu na dubini i do 200 metara, a nafta se prenosi morskim strujama čak i na velikim razdaljinama.

Otpad koji proizvode ljudi – posebno plastika. Procenjuje se da se količina ovog otpada u morima i na obalama povećala za 80 procenata u poslednjih 10 godina. Plastika predstavlja jednu od najgorih vrsta otpada za ekosistem mora. Procenjuje se da će oko milion ptica i oko 100000 morskih životinja nestati jer će biti ili zarobljene, ili pojedene. **Radioaktivno zagađenje** – zbog skladištenja radioaktivnog otpada u okeanima. Radioaktivni otpad se deli na nekoliko nivoa prema nivou radioaktivnosti (veoma nizak nivo, nizak nivo, srednji nivo i visok nivo predstavljaju 95 procenata ukupne radioaktivnosti nuklearnog otpada). Trenutno se dva najveća morska skladišta nuklearnog otpada niskog nivoa nalaze u morima nedaleko od obale Francuske i severa Engleske.

Druge vrste zagađenja – odnosi se na strane vrste, patogene mikroorganizme, termalno zagađenje voda i zagađenje bukom.

9. Kakve se ekološke aktivnosti mogu preduzeti? Postoje li neke u kojima možemo da iskusimo slične avanture kao Inge i Džorn?

Na Kosovu se možemo uključiti u različite aktivnosti u cilju zaštite prirode, uglavnom kroz rad nevladinih organizacija. Najčešće aktivnosti odnose se na čišćenje određene oblasti ili sadnju novih sadnica i biljaka. Postepeno se javlja i permakultura koja pomaže u očuvanju zemljišta i proizvodnji organskog povrća/voća. Postoji nekoliko mesta gde možemo da se uključimo u slične aktivnosti kao Džorn i Inge, ali nažalost neka od tih mesta su turistička, kao što su vodopadi na reci Miruša, planina Rugova, zimsko odmaralište na Brezovici, i neke manje reke.

10. Ima li uopšte u Evropi nekih mesta gde možemo da iskusimo život van civilizacije?

Ima prelepih mesta na kojima možemo da pronađemo tišinu i mir van okvira civilizacije; uglavnom su to planine i planinski vrhovi.

Na Kosovu možemo pronaći slična mesta, to su planina Rugova (deo Prokletija), na kojoj se nalazi 13 sela i reka Ljumbardi, Kućiško jezero na planini Lekinat; u selu Alagina reka ima takođe dva jezera, i prisutna je raznolika flora i fauna. Dalje, Šar-planina gde možemo videti balkanskog risa i obilje endemskih vrsta. Na Brezovici možete da se šetate, vozite bicikl ili da se penjete po planini; tokom zime možete se skijati i hodati po snegu. U Srbiji je civilizacija dotakla gotovo svaki njen kutak. Svakako postoje mesta u prirodi gde možemo da se izolujemo od civilizacije, ali gde nikada nismo mnogo udaljeni od ljudi ili telefonske mreže na primer.

References: Hunt, Phoebe. "Outrageous Escapism: Sharr Mountains National Park, Kosovo." SUITCASE (2021). Web. May 2021. <<https://suitcasemag.com/articles/sharr-mountains-national-park-kosovo>>.

ŠTA JE TO ZBOG ČEGA KLIKNEMO

Šta je to zbog čega kliknemo / Martejn Keft / Holandija / 2016 / 47 min.

Boja fonta, oblik ikonice i kakvo je vreme napolju. Sve ovo utiče na moju odluku na šta ću sledeće da kliknem na internetu. I kompanije čije veb sajtove posećujemo takođe znaju ovo. Svakog dana koristimo internet za zabavu, komunikaciju s prijateljima, kupovinu i kao izvor informacija na osnovu kojih donosimo odluku za koga ćemo glasati na sledećim izborima. Svaki naš klik praćen je od strane korporacija kao što su Gugl ili Fejsbuk. Na osnovu našeg ponašanja u digitalnom prostoru, gospodari interneta pokušavaju da predvide šta će naš sledeći korak biti, i na osnovu toga unapređuju svoje usluge. Ali ne samo to. Stručnjaci u polju poslovne psihologije slažu se da je cilj većine kompanija koje kontrolišu internet da uvećaju svoj profit tako što će podsvesno uticati na naše odluke i okupirati našu pažnju što je duže moguće. Osnovno pitanje koje film „Šta je to zbog čega kliknemo“ postavlja je kako da gospodare interneta pozovemo na odgovornost i tehnologiju vratimo u ono stanje gde ona primarno služi svojim korisnicima.

Ciljevi lekcije

- da učenici/e shvate da se prikupljanje podataka može koristiti za efikasno ciljano oglašavanje
- da učenici/e postanu svesni toga koje su opasnosti objavljivanja ličnih podataka na internetu
- da nauče kako da zaštite svoje lične podatke

NAŠI DIGITALNI OTISCI

NAPOMENA:

Učenici/e će učiti o osetljivosti ličnih podataka koji se dele na internetu. Naučiće da podatke koji se o njima prikupljaju koriste kompanije za ciljano oglašavanje i stvaranje profita. U prvom delu aktivnosti, učenici/e će razmišljati o tome koji lični podaci se mogu naći na internetu. U drugom delu aktivnosti, pošto pogledaju dokumentarac, učenici/e će naučiti da internet provajderi često znaju više o korisnicima od samih korisnika. U poslednjem delu, učenici/e će razmišljati o tome kako da zaštite svoje lične podatke na internetu.

PREPORUČENI UZRAST GRUPE: 13+

CILJEVI:

Učenici/e:

- shvataju koji su njihovi lični podaci dostupni na internetu
- saznaju koji se podaci prikupljaju i koriste za ciljano oglašavanje od strane internet provajdera
- uče kako da zaštite svoje lične podatke

TRAJANJE: 90 minuta (uključujući i prikazivanje filma)

ALATI:

- RADNI LIST 1 svakom od učenika/ca
- RADNI LIST 2 za parove
- MATERIJAL 1 za prikazivanje, MATERIJAL 2 za facilitatora
- Olovke
- Projektor

PROCEDURA:

1. Čas počinje kratkom diskusijom koju možemo otvoriti pitanjima: Da li ste ikada probali da tražite dostupne podatke o sebi na internetu? Da li te guglali svoje ime? Šta ste tada našli? Koje podatke o sebi delite na Fejsbuku (ili na drugim društvenim mrežama)?
2. Napomena: učenicima/ama možete da kažete da se stave u ulogu detektiva (u parovima) i preko svojih pametnih telefona potraže podatke na internetu jedni o drugima, te vide koji su to podaci koje pronalaze.
3. Nakon uvoda, svima podelite po RADNI LIST 1. Od učenika/ca zatražite da označe sve podatke za koje misle da su o njima dostupni na internetu (bilo podaci koje su oni sami objavili ili neko drugi). U ovoj fazi, rad na ovom radnom listu se ne komentariše, tome ćemo se vratiti kasnije.
4. Nastavite aktivnost prikazivanjem filma. U slučaju da nemate dovoljno vremena, pustite samo ove delove: 6:25-21:10 i 31:05-40:40 (to je sve ukupno 24 minuta).
5. Nakon prikazivanja filma, nastavite s razgovorom o emocijama koristeći metodu „Jedna reč“ i/ili metodu I.N.S.E.R.T.
6. U sledećem delu, učenici/e se dele na parove i svaki par dobija po primerak RADNOG LISTA 2 koji ukratko objašnjava koji su podaci deo našeg digitalnog otiska.

7. Dalje, prikažite MATERIJAL 1 s informacijama o ciljanom reklamiranju na Fejsbuku. Pitajte učenike/ce da li su ikada kreirali reklamu na Fejsbuku.
8. Vratite se RADNOM LISTU 1 i zamolite učenike/ce da drugačijom bojom označe podatke za koje, nakon gledanja filma, smatraju da su takođe poznati i dostupni na internetu. I nastavite s diskusijom o tome šta su označili u drugoj fazi i na koji način film menja njihovu perspektivu.

PROMIŠLJANJE:

Promišljanje se dešava u formi diskusije. Navedite učenike/ce da razmisle o tome na koji način naši lični podaci mogu biti zloupotrebljeni na internetu i zbog čega je važno da ih zaštitimo. Učenicima/ama možete da postavite sledeća pitanja: *Na koji način smatrate da na vaš život utiče personalizovani sadržaj na društvenim mrežama? Šta pozitivno, a šta negativno donosi vašem životu? Postoje li načini da se zaštitite od negativnih strana? Na koji način možemo da zaštitimo svoje lične podatke?* Facilitator može da beleži poene iz diskusije na školskoj ili flipčart tabli i doda ideje koje nedostaju u MATERIJALU 2.

RADNI LIST 1

Zaokružite sve podatke o sebi koji se mogu naći na internetu (na društvenim mrežama i drugim veb sajtovima). Razmislite o vašim podacima koje je neko drugi postavio na internet.

1. Puno ime	16. Ko mi se ne dopada
2. Datum rođenja	17. Koja su moja politička uverenja
3. Koliko imam godina	18. Kakva su moja religijska uverenja
4. Koje jezike govorim	19. Kako izgledam (moja slika)
5. Gde živim	20. Kako izgleda moja porodica
6. Imena članova porodice	21. Gde sam išao/la na odmor
7. Broj mobilnog telefona	22. Kada sam na odmoru
8. Imejl adresa	23. Koje veb stranice volim i pratim
9. Gde idem u školu	24. U kojim sam grupama
10. Moja interesovanja/hobiji	25. Koje dešavanje sam posetio/la
11. Kada i gde provodim svoje vreme	26. Da li sam srećan/na
12. U koje vreme se budim	27. Da li sam introvertna ili ekstrovertna osoba
13. Kada idem na spavanje	28. Da li sam u vezi s nekim
14. S kim se viđam	29. Kakvu hranu volim
15. Ko mi se dopada	30. Kakvu muziku volim

RADNI LIST 2

Pročitajte tekst ispod i zaokružite kategorije podataka za koje smatrate da se koriste za efikasno ciljanje u onlajn oglašavanju.

Naš digitalni otisak se sastoji od podataka koji se mogu podeliti u tri kategorije:

Javni – Svako na internetu može da potraži ove podatke putem veb pretraživača.

Polujavni – Samo određeni raspon osoba (međutim taj raspon je često veoma širok) ima pristup ovim podacima. To su profili i objave na društvenim medijima, istorija četa i poruka, zvanični podaci. Ovi podaci mogu da dospeju u javnu sferu.

Nejavni – Podaci koje usput ostavljamo na internetu. IP adrese, termini koje pretražujemo na internetu, reklame na koje smo kliknuli, kolačići, provajderi, vreme zadržavanja na internet stranici i lokacija.

Naučite kako Fejsbuk upravlja reklamama:

Help Centre

[Using Facebook](#)
[Managing your account](#)
[Privacy and safety](#)
[Policies and reporting](#)

English (UK)

Managing your account

- Login and password
- Your Profile and Settings
- Names on Facebook
- Notifications
- Ad Preferences
 - How Ads Work on Facebook**
 - Control the Ads You See
 - Your info and Facebook ads
- Accessing and downloading your information
- Deactivating or deleting your account

How Ads Work on Facebook

Making ads better and giving you more control on Facebook

When we ask people about our ads, one of the top things they tell us is that they want to see ads that relate to things they care about. We learn about this primarily from your activity on Facebook, such as Pages or posts that you like and posts or comments you make. We also learn about your interests from some of the websites and apps you use. We call this online interest-based advertising, and many companies do this.

How does this work?

Let's say that you're thinking about buying a new TV, and you start researching TVs on the web and in mobile apps. Based on this activity, we may show you ads for deals on a TV to help you get the best price or other brands to consider. And because we think you're interested in electronics, we may show you ads for other electronics in the future, such as speakers or a game console to go with your new TV.

Facebook adheres to the framework established by the Digital Advertising Alliance, European Interactive Digital Advertising Alliance and Digital Advertising Alliance of Canada, a coalition of organisations that develops privacy standards for online advertising, so if you don't want us to use the websites and apps that you use to show you more relevant ads, we won't. If you don't want Facebook to use information based on your activity on websites or apps off Facebook for the purpose of showing you ads, you can opt out in your [settings](#). Learn more about [how ads on Facebook are shown to you based on data about your activity from partners](#). You can also opt out from all participating companies through the [Digital Advertising Alliance](#) in the US, the [Digital Advertising Alliance of Canada](#) in Canada or the [European Interactive Digital Advertising Alliance](#) in Europe, or opt out using your mobile device settings.

How do I manage the ads I see?

People also tell us they want more control over the ads they see. That's why we have ad preferences, a tool accessible from every ad on Facebook that explains why you're seeing a specific ad and lets you add and remove preferences that we use to show you ads. So if you're not interested in electronics, you can remove electronics from your ad preferences.

View and adjust your ad preferences [here](#).

To learn more, visit [About Facebook ads](#) or read our [cookies policy](#).

Was this helpful?

☐ Yes
 ☐ No

[View full article](#)

How does Facebook decide which ads to show me?

Help Centre

[Using Facebook](#)
[Managing your account](#)
[Privacy and safety](#)
[Policies and reporting](#)

English (UK)

Managing your account

- Login and password
- Your Profile and Settings
- Names on Facebook
- Notifications
- Ad Preferences
 - How Ads Work on Facebook**
 - Control the Ads You See
 - Your info and Facebook ads
- Accessing and downloading your information
- Deactivating or deleting your account

To see why we're showing you an ad:

- Click **...** in the top right corner of the ad.
- Click **Why am I seeing this ad?**. You'll see different reasons for why you're seeing the ad (example: you visited the advertiser's website).
- If available, click **>** next to the reason why you're seeing an ad to view more information.

How we decide which ads to show you:

We want the ads you see on Facebook to be as interesting and useful to you as possible. These are examples of things we use to decide which ads to show you:

- Your activity on Facebook (such as liking a Page or clicking on ads you see).
- Other information about you from your Facebook account (example: your age, your gender, your location, the devices you use to access Facebook).
- Information advertisers, their partners, and our marketing partners share with us that they already have, like your email address.
- If you agree, your activity on websites and apps off of Facebook. Learn more about how to [turn this off](#) in your [ad settings](#).

Keep in mind:

- We don't share information that personally identifies you (information such as your name or email address that by itself can be used to contact you or identifies who you are) unless you give us permission. To learn more about the information Facebook receives and how we use it, visit our [Data Policy](#) and [Cookies Policy](#).
- We use information you provide us, actions you've taken on our platforms and actions you've taken on other websites, apps or in stores that those third-party companies have shared, except for any personal information with special protections that you have added to your profile. Some examples of personal information with special protections include whether you're interested in men or women, your religious views or your political views. These constitute special categories of personal data in the EU and Facebook does not use such data to select and personalise the ads that you see.

Learn more about [how ads work](#) on Facebook.

To adjust what ads you see:

If you're seeing ads that aren't interesting to you, you can:

- Adjust your ad preferences.** Visit your [ad preferences](#) page, where you can manage things like your interests and your profile information to get a more personalized experience. Learn more [about your ad preferences](#).
- Update your Ads based on data from partners setting.** If you don't want Facebook to use information based on your activity on websites or apps off Facebook for the purpose of showing you ads, you can [adjust your settings](#).
- Hide ads from an advertiser.** If you're seeing an advertiser that isn't interesting to you, you can [hide an ad or hide an advertiser](#).

Was this helpful?

☐ Yes
☐ No

[View full article](#)

Does Facebook receive cookie information when I visit a site with the Like button or another social plugin?

How does Facebook work with data providers?

Informacije su dostupne korisnicima Fejsbuka na njihovim nalogima u Help Centru.

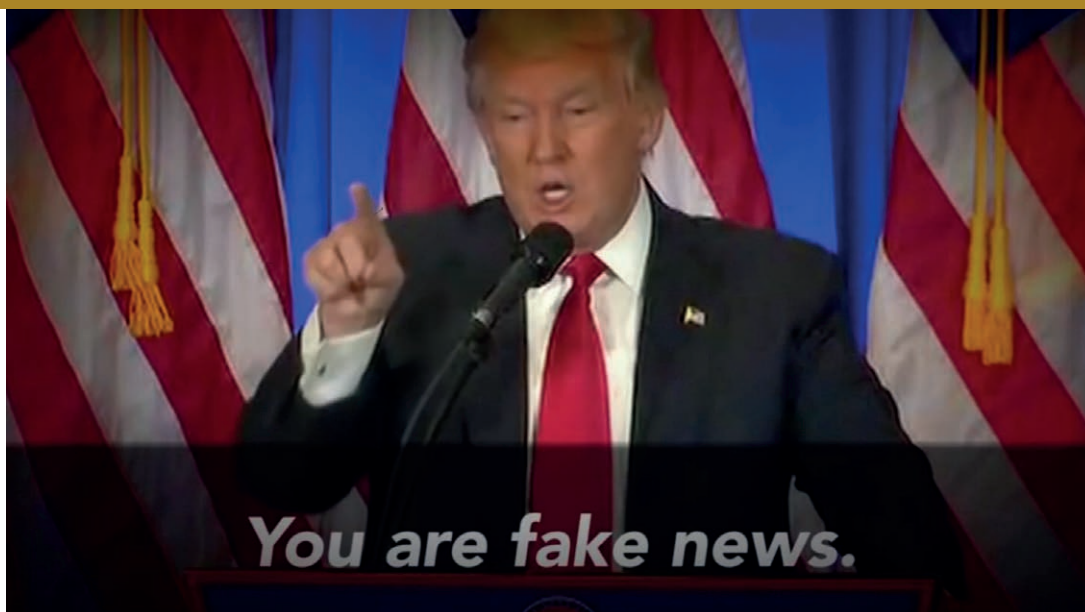
Na koji način možemo da zaštitimo svoju privatnost na internetu i smanjimo svoj digitalni otisak?

- 1) Razmislite o tome šta objavljujete na internetu i pokušajte da obratite pažnju na to šta drugi objavljuju o vama – ako dele nešto o vama što vam se ne dopada, zamolite ih da to uklone. (Na kraju, jedna od opcija je i da upotrebite svoje Pravo da budete izbrisani ili zaboravljeni).
- 2) Podesite privatnost pažljivo na servisima na internetu. Razmislite o tome kome bi podaci koje objavljujete bili dostupni i kakav bi uticaj mogli imati. Sadržaj koji nekome šaljete verujući da je privatn može veoma lako da postane javan. Sve što je potrebno je da druga strana uradi print ekrana, prosledi poruku dalje ili fotografiše je, i vi više nemate kontrolu nad širenjem osjetljivih podataka. Podaci takođe mogu da postanu javni zbog problema bezbednosti kod servisa koji koristite, hakerskog napada ili krađe identiteta.
- 3) Koristite bezbedne šifre i izbegavajte da koristite istu šifru na različitim nalogima.
- 4) Koristite anonimn režim rada pretraživača kako biste ograničili personalizovanje sadržaja, ili barem ograničite upotrebu kolačića i drugih podataka koje vaš pretraživač o vama prikuplja. Takođe, brišite svoju istoriju pretraživanja.
- 5) Internet servisu onemogućite pristup vašoj lokaciji.

OSMODNEVNA DIGITALNA DETOKSIKACIJA:

<https://datadetox.myshadow.org>

Započnite čišćenje ili detoksikaciju i saznajte gde u digitalnom okruženju ostavljate svoj digitalni otisak, šta se dešava s vašim podacima ili ko ih prikuplja i zbog čega.

Sve same laži – Borba protiv lažnih vesti / Tim Vajt/ Velika Britanija / 2017 / 26 min.

Od nedavno se na društvenim mrežama pojavljuje mnogo laži, poluistina i teorija zavere. Takozvane lažne vesti odigrale su ulogu čak i u američkim predsjedničkim izborima. Međutim, širenje laži nije samo fenomen 21. veka. Novi dokumentarac „Sve same laži“ govori nam o postojanju fiktivnih izveštaja u različitim situacijama, kao na primer iz Drugog svetskog rata. Njegovi autori iz organizacije „Stop Fake“ pokazuju gledaocima na koji se način lažne vesti trenutno šire i predstavljaju pretnju društvu. Istovremeno, oni mapiraju načine na koje se možemo braniti protiv ovakve propagande – na primer, Eliot Higgs i njegove kolege sa veb sajta Bellingcat, koriste fotografije sa društvenih medija da nam pokažu šta se zaista dešava u Ukrajini i Siriji. Autori filma na taj način pokušavaju da pruže odgovor na pitanje šta pojedinci, organizacije i vlade mogu da urade da bi sprečile širenje lažnih vesti.

Cilj lekcije

- pokazati nastajanje i širenje lažnih poruka na konkretnim primerima
- naučiti kako da se provere informacije na internetu
- ojačati kritičko mišljenje prilikom procene medijskog sadržaja

ISTINA ILI LAŽ?

NAPOMENA

Cilj ove aktivnosti je da utvrdi i osnaži sposobnost učenika/ca da razlikuju istinite od lažnih vesti. Učenici/e će vežbati da kreiraju, ali i da kritički procenjuju vesti. Najpre će pisati istinite i lažne vesti. Potom će ih čitati i objašnjavati koje su istinite, a koje lažne. Tokom ove aktivnosti učenici/e uče da proveravaju informacije u određenoj medijskoj poruci i utvrđuju njihovu verodostojnost.

PREPORUČEN UZRAST GRUPE: 13+

CILJEVI:

Učenici/e:

- uče o fenomenu „lažnih vesti“
- uče kako da provere informacije iz medijskih poruka
- stiču veštine neophodne za kritičku procenu verodostojnosti medijskih poruka

TRAJANJE: 70 minuta (uključujući i prikazivanje filma)

ALATI:

- NASTAVNI LIST namenjen nastavnicima
- Hemijske olovke, makaze
- Flipčart ili školska tabla

PROCEDURA:

1. Aktivnost počinjemo tehnikom brejnstorminga na temu lažnih vesti. Učenike/ce ohrabrujemo da navedu neke specifične primere lažnih vesti.
2. Nakon brejnstorminga možemo da pustimo film.

Napomena: Prikazivanje filma možemo i da preskočimo; ova aktivnost funkcioniše i bez toga.

3. Nakon prikazivanja filma, promišljanje o emocijama koje je izazvao možete da radite upotrebom metode „Jedna reč“, metode I.N.S.E.R.T., ili ga možete preskočiti, u zavisnosti od nivoa emocija u grupi.
4. Razgovarajte sa učenicima/ama o tome kako bi lažna vest trebalo da izgleda da bi ljudi u nju poverovali. Zapišite na flipčart ili školskoj tabli njihove odgovore.
5. Učenike/ce podelite u parove i podelite im (ili im recite da nacrtaju) slova „T“ i „F“ iz nastavnog lista za nastavnike. Parovi ne pokazuju ostalima svoj list sa slovom. Učenici/e koji/e su dobili ili nacrtali slovo „T“, pišuće istinit izveštaj. Učenici/e sa slovom „F“ pišu lažan izveštaj, koji bi trebalo da bude napisan tako da izgleda istinito. Preporučuje se da celo odeljenje piše o jednoj izabranoj temi – na primer, školi, svom gradu, unutrašnjoj politici, itd. – i da izveštaj nema više od 5 rečenica.

Napomena: Ukoliko imate veliki broj učenika/ca u odeljenu ili grupi, preporučujemo da oformite grupe od po troje, kako ne biste kreirali previše poruka, i da biste imali vremena da pročete kroz sve poruke.

6. Učenici/e razmenjuju poruke koje su kreirali. Na primer, tako što će ih dodati grupi sa svoje desne strane.
7. Parovi čitaju poruke koje su dobili. Njihov je zadatak da donesu odluku i objasne da li je poruka istinita ili lažna. Ako im je to potrebno, informaciju mogu da potraže na internetu.

8. Svaki od parova će predstaviti poruku koju su analizirali svojim drugarima iz odeljenja ili grupe i objasniti zašto misle da je istinita ili lažna. Par koji je autor date poruke otkriće ostalima da li su u pravu ili ne. Nastavnik piše na tabli broj parova koji su ispravno odredili verodostojnost poruka.

PROMIŠLJANJE

Promišljanje se dešava u formi diskusije. Brojevi zapisani na tabli mogu da posluže kao polazna tačka – *Da li je ijedan od parova u odeljenju poverovao u lažnu vest i nazvao je istinitom? Koliko vas je otkrilo lažnu vest? Čime ste se koristili da utvrdite da li je izveštaj istinit ili lažan? Da li je to bilo lako ili teško? Da li ste u prošlosti ikada poverovali nekoj lažnoj vesti? Na koji način možemo da proverimo informaciju iz vesti i smanjimo rizik od toga da poverujemo lažnoj vesti?*

NAPOMENA

Ova aktivnost je generička – možete koristiti samo nju, možete je koristiti nakon filma ili pre prikazivanja filma. Film je prilično zahtevan, neki primeri lažnih vesti tiču se rusko-ukrajinskog konflikta. Stoga se preporučuje odeljenjima ili grupama koje imaju barem osnovno znanje o ovoj temi.

Isecite kartice ispod. Delite po jedno slovo nasumično parovima kako biste formirali poruku. Učenici/e neće jedni drugima pokazivati koje su slovo dobili. Oni koji su dobili slovo „T” pišaće istinite vesti. A oni koji su dobili slovo „F”, pišaće lažne vesti.

T	T	T	T	T
T	T	T	T	T
T	T	T	T	T
F	F	F	F	F
F	F	F	F	F
F	F	F	F	F

1. Šta su lažne vesti?

Lažne vesti su namerno kreirane lažne vesti koje se objavljuju kao istinite. One mogu biti ili potpuno izmišljene ili zasnovane na namerno odabranim činjenicama koje se stavljaju u nepotpun kontekst. Cilj lažnih vesti je izvršiti uticaj na primaoca tih poruka u skladu s namerom autora – na primer, izazvati mržnju prema određenoj grupi ili utvrditi i ojačati podršku nekom političaru. Ove poruke često privlače čitaoce i gledaoce senzacionalističkim naslovima, obećavajući šokantna otkrića i izazivajući snažne emocije. I to ima uticaja na primaoca poruka! Analiza medija „Czech Radio“ ili analize američkog veb portala „BuzzFeed“ pokazuju da najpopularnije lažne vesti imaju više deljenja na društvenim medijima od tradicionalnih vesti.

Lažne vesti se takođe nazivaju i terminom „dezinformacije“ ili „novinarska obmana“. Termin dezinformacije poklapa se s terminom lažnih vesti, dok se obmane odnose na lažni lanac vesti koji se širi društvenim medijima, mrežama i putem imejla. Obmane često upozoravaju na nešto (npr. kompjuterski virus, invaziju muslimana ili havarije na nuklearnim elektranama) i pozivaju primaoca da dalje širi ovo upozorenje.

2. Ko kreira lažne vesti i zašto?

Motivacija za kreiranje lažnih vesti varira. Neke lažne vesti kreiraju se iz šale. Međutim, obično ima onih koji poruku ne razumeju na ovaj način, i na nju reaguju kao da je istinita. Druge lažne vesti na primer, nastoje da izvrše uticaj na političku situaciju, jačanjem ili smanjenjem poverenja u neku osobu, grupu ljudi ili čitav sistem.

Autori lažnih vesti mogu da idu za ličnim interesom (na primer, da bi se finansijski bogatili ili da bi se otarasili suparnika), ali mogu biti i ideološki motivisani, a mogu i da veruju u to da se „bore za dobru stvar“. Na američkim predsedničkim izborima 2016, grupa studenata iz Makedonije osnovala je više od 100 veb sajtova koji su ponižavali Hilari Klinton. Oni to nisu radili iz političkih razloga. Smatrali su da je zarađivanje na šokantnim netačnim člancima (profit su ostvarivali po otvaranju članaka i posetama veb sajtovima koje su kreirali) dobar način da se zaradi novac.

Lažne vesti kreiraju ili pojedinci ili organizovane grupe. Poznata su svedočenja o radu pro-ruskih internet trolova. Istraživačka novinarka, Džesika Aro, na primer, opisala je farmu trolova u Sankt Petersburgu gde je ljudima plaćano oko 400 evra mesečno za širenje lažnih vesti.

3. Gde mogu da nađem na lažne vesti?

U velikoj većini slučajeva, na lažne vesti ćete naići na internetu. One se često javljaju na takozvanim alternativnim novinskim veb sajtovima i potom se šire deljenjem na društvenim medijima ili putem imejla. U nekim zemljama gde medije kontroliše i finansira država, moguće je naići na lažne vesti čak i u medijima u vlasništvu države. Na primer, ruska televizijska stanica „First News“ prikazala je izveštaj u kom su svedoci navodno opisali kako su ukrajinski vojnici razapeli trogodišnjeg dečaka u Slavjansku. Ovaj je izveštaj, iako je više puta opovrgnut, izazvao veliki bes ljudi, a neki i dalje u njega veruju.

Na Kosovu se lažne vesti koriste kako bi se oblikovalo ili promenilo javno mnjenje o određenim pitanjima; uglavnom pre izbora i u politici, kao i u situaciji tzv. „clickbait“ naslova (privlače čitaoca da klikne i otvori vest) putem kojih se generiše novac.

Referenca: „Lajmet e rreme, kercenim i demokracise“, DemocracyPlus, 2019

4. Kako razotkriti lažne vesti?

Lažne vesti obično budu veoma slične klasičnim vestima. Da bismo ih otkrili, moramo da odemo dalje od primljene medijske poruke i postavimo kritička pitanja, koja je svrha poruke i da li joj se može verovati. U utvrđivanju verodostojnosti medijskih poruka, 5 ključnih pitanja pomažu nam u vođenju promišljanja o kreatoru poruke, sadržaju i formatu poruke, publici kojoj je namenjena i svrsi poruke. Ta pitanja su sledeća:

KO	Ko je autor? Koju informaciju o autoru možemo da nađemo? Ko kontroliše kreiranje i deljenje poruke?
ŠTA	Šta čini sadržaj poruke? Koje su vrednosti i mišljenja prisutni u poruci? Da li se navode izvori i da li je moguće proveriti te izvore? Koje informacije se ne pominju u poruci?
KOME	Ko je ciljane publika? Kroz koje kanale poruka stiže do publike i na koji se način širi dalje? Na koji način poruka može da utiče na mišljenje i stavove ciljane publike?
KAKO	Kako poruka privlači pažnju? Kojim se jezikom i audio-vizuelnom formom koristi? Koje emocije poruka pobuđuje i zašto?
ZAŠTO	Zašto je poruka kreirana? Ko profitira od ove poruke?

5. Na koji način lažne vesti mogu biti opasne?

Lažne vesti mogu da manipulišu ljudima i utiču na promenu njihovog ponašanja, kao i na to da donose odluke koje u suprotnom ne bi. Ove odluke, zasnovane na lažnim informacijama, mogu imati ozbiljne posledice. Primer za ovo je britanski referendum o izlasku iz Evropske zajednice, koji je bio okružen brojnim lažima. Takozvana kampanja za Bregzit obećavala je na sva zvona da će 350 miliona funti koje Britanija šalje na nedeljnom nivou Evropskoj zajednici, odlaziti u nacionalni zdravstveni sistem nakon izlaska. Čak je i Najdžel Faraž, koji je predvodio Nezavisnu partiju Ujedinjenog Kraljevstva (UKIP) i koji se zalagao za izlazak iz Evropske zajednice, nakon referenduma priznao da je to obećanje bilo nerealno. Neki su glasali za Bregzit zbog lažnih i nerealnih populističkih premisa. Rezultati ovog referenduma imaju duboke posledice po Ujedinjeno Kraljevstvo.

Drugi primer je poznat kao tzv. picagejt: pre američkih predsedničkih izbora, pojavila se informacija da se picerija u Vašingtonu, Okrug Kolumbija, za koju se tvrdi da ima veze s predsedničkim kandidatom Hilari Klinton, bavi trgovinom decom. Jedan od primalaca ove poruke je u nju poverovao, otišao u pomenutu piceriju i ispalio nekoliko metaka.

Lažne vesti doprinose polarizaciji društva. One često rasplamsavaju strah i mržnju. Ljudi koji u ove priče veruju i redovno ih čitaju, obično su uplašeni i besni. Kada razgovaraju s nekim ko ne deli njihova ubeđenja, to dalje ojačava njihove frustracije i verovanje da je ta osoba naivna i nesvesna opasnosti. Druga strana na osobe koje veruju u dezinformacije i teorije zavere često gleda s dozom prezira. Ove dve grupe dobijaju svoje informacije iz različitih izvora, ali preferiraju izvore koji imaju tendenciju da podrže njihove postojeće poglede i stavove. S druge strane, informacije koje dobijaju takođe tumače na način koji je u skladu s njihovim stavovima. A jaz između ove dve grupe se širi.

Osnovna opasnost koja pretila od lažnih vesti je da su rušenjem poverenja u masovne medije, tradicionalne političke partije i organizacije civilnog društva, i sama liberalna demokratija i njeno funkcionisanje takođe u opasnosti.

6. Zašto ljudi veruju lažnim vestima?

Na osnovu saznanja iz sociologije, psihologije, antropologije, teorije informacija i komunikacije, marketinga, postoji nekoliko faktora koji imaju uticaj. Tu je takođe i ljudska percepcija. Sledeće tačke stoga predstavljaju značajno pojednostavljenje problema:

Mentalna prečica – Ljudi imaju običaj da prihvate bilo šta od vesti kao tačan podatak, jer im je to lakše, nego da misle kritički o svakoj od njih. Naš mozak nema kapacitet da kritički prosuđuje o svakoj informaciji na koju naiđe.

Prvi utisak – Informacija koju najčešće pamtimo je ona za koju smo prvo saznali. Nakon toga, nije nam lako da promenimo mišljenje.

Emotivna brzina – „Emotivnom odgovoru je potrebno samo 0,13 sekundi da odreaguje na stimulus, ali za prvi racionalan odgovor potrebno je 0,4 sekunde – tako da sve predstavlja racionalizaciju emotivnog odgovora,” kaže Miroslav Švec, stručnjak u polju neuromarketinga.

Konfirmaciona pristrasnost – Ljudi obično više vole informacije i interpretacije koje potvrđuju njihovo mišljenje, i shodno tome ignorišu ili potcenjuju one koje mu protivreče.

Istina je „negde između” – Postoji izreka „Ima malo istine u svemu/svakoj poruci.” Ali svako od nas sigurno može da zamisli situacije u kojima nema nimalo istine.

Svi lažu – Mnogi ljudi funkcionišu u okvirima naučene nemoći i lako prihvataju teorije koje brane njihovu pasivnost i jačaju njihove uloge bespomoćnih žrtvi. U ovo se uklapa retorika dezinformacionih platformi da mejnstrim mediji kriju važne vesti.

Stvarnost je predosadna – „Ljudi imaju potrebu da veruju da važni događaji takođe imaju i važne uzroke. To je razlog zašto zvanična obična objašnjenja nisu dovoljna,” piše psiholog Patrik Leman, koji se bavio istraživanjem čovekovog verovanja u teorije zavere, na sajtu BBC-ja.

Magija zabranjenog voća – Nepoštovanje zabrana je oduvek bilo privlačno. Zato što danas skoro da uopšte nema tabua, ljudi osećaju potrebu da prelaze granice ustanovljenih verovanja.

Društvene mreže i vršnjački uticaj – Okruženje društvenih mreža takođe igra određenu ulogu. Poruke na Fejsbuku izgledaju slično i većina ne proverava izvor. Ukoliko lažnu poruku podeli neko ko nam je blizak, pre ćemo u nju poverovati. Ukoliko većina ljudi koje poznajemo veruje toj informaciji, veći su izgledi da ćemo se povinovati gomili, nego što ćemo joj se usprotiviti.

Nizak nivo medijske pismenosti – Krivci mogu biti nedovoljno razvijene veštine kritičkog mišljenja i pismenosti i nepoznavanje medijske logike i osnovnih novinarskih pravila.

7. Kako da se nosimo s lažnim vestima?

Poslednjih godina, brojni akteri su shvatili ozbiljnost problema. Na taj način, međunarodne organizacije, civilni sektor, komercijalne kompanije i internet servisi kao što su Gugl i Fejsbuk, svi zajedno daju doprinos i sarađuju u potrazi za efikasnim načinima za smanjenje uticaja lažnih vesti. Države mogu da urade više kako bi ohrabrine svoje građane da se pozabave medijskom pismenošću, koja se odnosi na sposobnost da se kritički oceni verodostojnost medijskih poruka. Istovremeno, u teoriji, mogu da kriminalizuju stvaranje i širenje lažnih vesti. U praksi je međutim ovo problematično, jer bi se sukobilo sa slobodom govora i izražavanja koje demokratija garantuje i visoko vrednuje. Međutim, sloboda govora nije bezgranična. Objavljivanje lažnih vesti koje podstiču mržnju prema grupama ljudi ili dižu paniku može se klasifikovati u nekim pravnim sistemima kao krivično delo.

Državne vlasti, novinari ili civilni sektor mogu da ojačaju proveru tačnosti informacija. Informacije koje se proveravaju se potom objašnjavaju, tj. objašnjava se zašto se smatraju lažnim ili ispravnim. Prednost je to što oni koji plasiraju dezinformacije onda ne mogu ovaj proces da okarakterišu kao „cenzuru”.

Komercijalne kompanije mogu da prestanu sa oglašavanjem na veb sajtovima koji objavljuju lažne vesti. Brojne velike kompanije su već shvatile svoju društvenu odgovornost i odlučile da finansijski ne podržavaju ove sajtove.

Individualni veb servisi mogu da prilagode svoje Odredbe i uslove i zabrane određene sadržaje. Gugl na primer, dezinformacijama pripisuje nižu relevantnost u rezultatima pretrage.

8. Kako se razvio rusko-ukrajinski sukob i kako je počeo?

Koreni trenutnog rusko-ukrajinskog konflikta nalaze se u zahtevu Ukrajine za nezavisnošću od Rusije i njenom postepenom okretanju ka Evropskoj zajednici. Rusija, s druge strane, vidi Ukrajinu kao prirodni deo svoje sfere uticaja. Pripreme za potpisivanje Sporazuma o pridruživanju sa Evropskom zajednicom od strane predsednika Viktora Janukoviča, shvaćene su od strane Moskve kao izdaja, i stoga je Rusija bila

rešena da spreči potpisivanje tog sporazuma po svaku cenu. U leto 2013, na primer, Rusija je stopirala uvoz svih ukrajinskih proizvoda na nedelju dana da pokaže da je ozbiljna. Na kraju je dobila šta je želela, Janukovič je odbio da potpiše sporazum o pridruživanju. Ovo je naravno izazvalo salve nezadovoljstva u delu ukrajinskog društva koje je sa evrointergracijom povezivalo nade za smanjenje korupcije i unapređenje funkcionisanja države.

Moskva je proteste videla kao deo geopolitičkog rivalstva između Rusije i Zapada i ubedila sebe da su protesti plaćeni od strane Zapada. Anektiranje Krima i rasplamsavanje konflikta u Donbasu bili su „kazna“ za ponašanje Kijeva. Ono što je paradoksalno je to što će rat verovatno trajati još mnogo godina i što isključuje bilo kakvo učestvovanje Ukrajine u projektima koje vodi Rusija.

9. Koju ulogu igraju lažne vesti u rusko-ukrajinskom konfliktu?

Rusko-ukrajinski konflikt posvedočio je neverovatno velikom broju lažnih vesti koje su postale deo informacionog rata, a pojavljuju se na obe strane konflikta. Lažne vesti su se pojavljivale u ruskim medijima, koje od samog početka građanskih protesta u Ukrajini govore o neonacistima, agentima CIA, i slično. Ogromno bombardovanje informacijama je urodilo plodom. Ljudi na Krimu, su na primer, poverovali da ukoliko brzo ne budu glasali za pripajanje Rusiji marta 2014, na desetine hiljada članova krajnje desničarske organizacije Desni sektor bi stiglo. Desni sektor je u tom trenutku imao jedva 300 članova. Prethodno pomenuta priča o „razapetom dečaku“ jednako je odjeknula. Čak i danas, kada je jasno da je ta priča izmišljena, podržavaoci separatista kažu da u tom konkretnom slučaju, zagovaraoci separatizma verovatno nisu bili u pravu, ali da u drugim slučajevima jesu. Sada se informacioni rat preselio na internet, i postoji na desetina sajtova koji se bave konfliktom iz perspektive Moskve. Obilje lažnih vesti dovelo je do stvaranja projekta StopFake.org, koji nastoji da popravi situaciju i razotkrije najčešće lažne vesti.

10. U poređenju s drugim zemljama, na koji način Rusija doprinosi širenju lažnih vesti?

Naravno, Rusija nije jedina zemlja koja pokušava da izvrši uticaj na javno mnjenje kroz medijske poruke, i da bi to postigla, ponekad ne okleva da manipuliše činjenicama. U Rusiji se međutim, lako prepoznatljive lažne vesti javljaju i u medijima koje kontroliše i finansira država. Takva stvar je nezamisliva u Evropskoj zajednici ili Sjedinjenim Američkim Državama. (Nije slučajno da su državni mediji privilegija nedemokratskih režima, a da su manje karakteristični za liberalne demokratije). Istraživački novinari su takođe opisali aktivnosti internet trolova koje plaća Kremlj. U Evropi, najveći broj ruskih dezinformacija tiče se ruskih suseda, posebno Ukrajine i baltičkih država. To su zemlje koje predstavljaju sferu ruskih interesa.

Pripremila:

Katerina Šafarova, Koordinatorica za medijsku pismenost, Jedan svet u Školama

Ondrej Soukup, novinar i politički autor

Izvori:

Aktuálně.cz: „Elfové“ vedou válku s ruskými trolly. Svou identitu tají kvůli kyberšikaně i výhrůžkám. 22. 5. 2017.

Onlajn: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/litevsti-elfove-vedou-valku-s-ruskymi-trolly-svou-identitu-t/r~61b2ed803b0911e7b65b0025900fea04/?redirected=1510588255>.

Echo24.cz: Ukrajinští vojáci ukřižovali tříletého chlapce, vysílala ruská TV. 13. 7. 2014.

Onlajn: <https://echo24.cz/a/wXkTQ/ukrajinsti-vojaci-ukrizovali-trileteho-chlapce-vysilala-ruska-tv>.

HlídacíPes.org: Pomoc! EU chce zrušit písmeno Ř, burcuje senátor Doubrava. Hoax je to starý přes půl roku. 13. 3. 2017.

Onlajn: <http://hlidacipes.org/pomoc-eu-chce-zrusit-pismeno-r-burcuje-senator-doubrava-hoax-je-to-stary-tri-roky/>.

Rozhlas.cz: Žebříček českých neověřených článků: dezinformační texty mají nad pravdivými navrch.

Onlajn: https://interaktivni.rozhlas.cz/dezinformace/?_ga=2.230777823.190127597.1509526486-1826715048.1502898013.

KONTROVERZNE I OSETLJIVE TEME

Deca u onlajn prostoru (Nikola & Ana)

Deca u onlajn prostoru / Katerina Hager / Češka Republika / 2017 / 14 min.

Nikola i Ana su dve mlade devojčice koje vole da komuniciraju putem društvenih mreža. One upoznaju finog momka koji ih s vremenom obmane da mu pošalju svoje intimne slike. Tada počinje ucenjivanje. Ovaj dokumentarni film skreće pažnju na opasnosti slanja eksplicitnih seksualnih poruka i vrbovanja dece putem interneta.

Ciljevi lekcije

- upoznati učenike/ce s mogućim posledicama slanja intimnih fotografija
- shvatiti da se ljudi na internetu mogu lažno predstavljati
- prepoznati ucenjivanje i manipulaciju i biti sposoban/na da im se suprotstaviš

Nećeš dobiti moje fotografije

NAPOMENA:

Ovaj film uz prateću aktivnost predstavlja problematiku seksualnih predatora i generalno rizike povezane sa deljenjem intimnih podataka na internetu. Uz ovu aktivnost, učenici/e će vežbati kako da odbiju da podele svoje intimne fotografije i kako da se nose sa zastrašivanjem na internetu.

PREPORUČEN UZRAST GRUPE: 13+

CILJEVI:

Učenici/e:

- znaju ko je seksualni predator i kako da na predatore reaguju na internetu
- znaju koji su rizici u vezi sa deljenjem intimnih fotografija na internetu
- znaju kako da nastupe asertivno i odupru se manipulaciji

TRAJANJE: 60 minuta (uključujući i prikazivanje filma)

ALATKE:

- RADNI LIST za svaku grupu
- Olovke

PROCEDURA:

1. Čas počnite pisanjem reči „seksualni predator“ na tabli. Pitajte učenike/ce da li znaju ko bi oni mogli biti. Možete da ih pitate sledeće: „Šta takva osoba radi? Kako ona izgleda? Koliko ima godina?“. Na tabli napišite osnovne ideje koje su došle od učenika/ca.
2. Potom nastavite s prikazivanjem filma.
3. Nakon što ste pogledali film, počnite s promišljanjem emocija, putem metode „Jedna reč“, ili putem neke druge.
4. Potom se vratite na početak časa i na ono što je zapisano na tabli o seksualnim predatorima. Pitajte učenike/ce da li se njihovo mišljenje u nekom pogledu promenilo. Kada učenici/e završe s deljenjem svojih stavova, možete da dodate još neke informacije iz materijala Pitanja i Odgovori, opisujući dva najčešća tipa seksualnih predatora.
5. Skrenite pažnju na dva glavna ženska lika u filmu – Anu i Nikolu. Objasnite da su obe devojčice bile zastrašene svojim intimnim fotografijama i da ćete u narednoj aktivnosti vežbati kako da se takve situacije spreče.
6. Učenike/ce podelite u manje grupe od po dvoje do četvoro u grupi. Svaka grupa dobija RADNI LIST i ima vremena da ga popuni. Preporučuje se da se u ovoj aktivnosti dečaci odvoje od devojčica.
7. Na kraju, zamolite grupe da podele s ostalima svoje odgovore. Možete prvu grupu da zamolite da podeli odgovore s ostalima, a druge da komentarišu njihove odgovore. Na ovaj način nastavite da radite sa svakom od grupa.

Napomena: Četvrta rečenica bez sumnje predstavlja vid zastrašivanja. Važno je da učenicima/ama jasno stavite do znanja da je to neprihvatljivo – da autoru rečenice treba odgovoriti da ono što piše predstavlja krivično delo, a ukoliko osoba ne prestane, da ćete obavestiti policiju, ili završiti razgovor. Dobro je da o ovakvoj situaciji porazgovarate s odraslom osobom, bilo sa roditeljima, nastavnicima ili neki stručnim

licem. Istovremeno, bolje ne reagovati nepromišljeno i odmah izbrisati kontakt počinioca. Za podizanje optužbe protiv počinioca, fotografije delova razgovora mogu biti od koristi.

PROMIŠLJANJE:

Promišljanje se dešava u formi diskusije. Učenicima/ama možete da postavite sledeća pitanja: Kakvi su potencijalni rizici deljenja ličnih intimnih fotografija? Da li je bilo teško smisliti odgovore tokom grupnog rada na Radnom listu? Ko je seksualni predator po vašem mišljenju?

NAPOMENA:

Ova tema je jako osetljiva i kako istraživanja pokazuju veoma je verovatno da su neki od učenika/ca već delili svoje intimne fotografije s nekim na društvenim medijima ili internetu (istraživanje iz Češke Republike iz 2017. godine otkriva da je svako šesto dete delilo s nekim svoje intimne slike; istraživanje je sprovedeno s grupom učenika/ca starosti između 11 i 17 godina). Preporučuje se da se ova aktivnost radi s grupom koju dobro poznajete.

ISKUSTVO IZ PRAKSE:

Ovaj dokumentarac je privukao pažnju većine učesnika/ca jer je za većinu njih bio važan. Tokom diskusije oni/e su čak delili svoja iskustva i pokušali da razumeju sve informacije koje su dobili. Pa ipak, takođe su razgovarali o privatnosti na društvenim medijima i aplikacijama i o tome kako se ne osećaju toliko bezbedno u pogledu tehnologije. Na radnim listovima su radili uglavnom u grupama, jer im je tako bilo lakše i zanimljivije.

Eldena Dakaj, PIN, Kosovo

Dok sam radio s nastavnicima/ama na različitim temama, stekao sam utisak da su se oni već dotakli ovog pitanja sa učenicima/ama. Razmenili su svoje najbolje prakse i savete kako se nositi sa sličnim situacijama i insistirali na tome da učenike/ce uče o značaju i načinima prijavljivanja bilo kakvog slučaja uznemiravanja.

Miodrag Mrkšić, Građanske inicijative, Srbija

RADNI LIST

Zamislite situaciju u kojoj upoznate nekog preko interneta ko vam deluje kao fina osoba. Nastavljate da razgovarate s osobom preko poruka i čini vam se da ste našli nekog ko vas zaista razume. Štaviše, osoba i lepo izgleda. Flertujete, razmenjujete fotografije onoga što radite i šta volite. Sve deluje mnogo lepo! Jedne večeri ta osoba vam pošalje sledeće rečenice i pokušava da vas ubedi da joj pošaljete svoje intimne fotografije. Vi to ne želite jer se bojite. Istovremeno, ne želite da posumnjate da je osoba seksualni predator. Ne želite ni da osobu blokirate, jer do sada je sve bilo u redu.

Razmislite o pametnim odgovorima na rečenice ispod. Koristite prazna polja:

19:36

Lepe slike. 🍷👍 Šteta što ne mogu da vidim još tvog tela 😏

TI SI TAKO LEPA. 🍷🍷 mogu li da te vidim bez majice?.. to će ostati samo između nas 🍷👉

Ja sam ti poslao svoje slike bez ičega. 😏😏 Sad je tvoj red 🕒

19:44

🕒💔😡😡😡 Požuri, ako mi ne pošalješ sliku odmah, staviću tvoje prethodne slike 🍷 i tvoj broj telefona na sajt za erotsko druženje 🍷 i poslaću link tvojim roditeljima i nastavnicima u tvojoj školi 🍷💣

Koji su glavni rizici s kojima mladi mogu da se susretnu na internetu?

Postoji čitav niz rizika. Danas, osobe koje koriste lažni identitet predstavljaju glavnu opasnost za mlade ljude. Oni obično pokušavaju da manipulišu, iskoriste ili uznemiravaju decu. Još jedna problematična sfera je postavljanje i deljenje ličnih fotografija koje prikazuju način života, imovinu, porodicu, i druge lične podatke.

Na šta se odnose termini vrbovanje dece putem interneta i slanje eksplicitnih seksualnih poruka?

Vrbovanje dece putem interneta odnosi se na ponašanje korisnika interneta koji koriste lažan identitet i kreiraju odnos poverenja u onlajn prostoru s odraslim osobama ili decom, i potom pokušavaju da iskoriste njihovo poverenje, izmanipulišu žrtvom i nagovore je da nešto urade (na primer, izađu na sastanak). Takođe se odnosi i na manipulisanje u pravcu verskog terorizma.

Slanje eksplicitnih poruka odnosi se na slanje tekstualnih poruka, fotografija i video snimaka erotskog sadržaja.

Šta je karakteristično za seksualne predatore?

Seksualni predatori mogu lažirati svoj identitet na različite načine, a i nivoi lažiranja se razlikuju. Neki od njih se mogu lako otkriti putem njihovog profila, drugi zahtevaju sofisticiranu pretragu, a neke mogu otkriti samo stručnjaci. Na sreću, većina seksualnih predatora pripada prvoj kategoriji. To su obično muškarci između 30 i 40 godina starosti, s osnovnoškolskim ili srednjoškolskim obrazovanjem, samci ili razvedeni. U mnogim slučajevima se može primetiti da ovakve stvari pokušavaju prvi put. Mogu biti razotkriveni na osnovu jezika koji koriste, jer pokušavaju da podražavaju decu. U ovoj grupi se često nalaze i osobe s različitim hendikepima i osobe koje nemaju samopouzdanja za izlaske i upoznavanje.

Druga grupa se odlikuje srednjoškolskim ili višim obrazovanjem, i uzrasta su od 18 do 28 godina. Ovi ljudi poznaju internet i sami su bili članovi različitih dečijih grupa. Obično im se desi da naprave grešku u svojoj lažnoj priči. Oni često koriste različite lažne profile koji mogu biti otkriveni.

Poslednja grupa počinilaca se teško otkriva. Ove osobe su često veoma inteligentne i imaju običaj da rade s decom, mladim ljudima ili imaju veoma dobro znanje o informacionim tehnologijama. Tu se mogu naći nastavnici, treneri, IT stručnjaci, policija, pravnici. Njihova se aktivnost razvija i postaje precizna. Jednom kada naprave grešku, na njoj se uče i popravljaju svoje ponašanje. Takođe, oni koriste svoj lažni identitet ciljano, i brišu nalog nakon mesec dana. Takođe su vešti u iskorišćavanju postojećih identiteta i fotografija kojima se ne može lako ući u trag i koje se ne mogu lako proveriti.

Koje su opasnosti deljenja intimnih fotografija? Na koji se način one mogu zloupotребiti?

Digitalni sadržaj postavljen na internet uglavnom se ne može u potpunosti ukloniti sa istog. Veoma često se ovakav sadržaj postavlja uz pristanak vlasnika ili ga sam vlasnik direktno postavlja. Stoga, veoma je važno podizati svest o ovome i pre postavljanja bilo kakvog sadržaja postaviti sledeća pitanja: Da li imaš puno poverenje u svog partera, prijatelja? Da li možeš da zamisliš da će tu sliku on imati i nakon nekoliko godina? Može li ta slika da ti na bilo koji način naudi u budućnosti?

Slanje eksplicitnih poruka je opasno zato što: 1) nakon što pošaljemo intimni sadržaj (fotografija u krajnjem slučaju), gubimo kontrolu nad njenim virtuelnim životom. 2) taj materijal može biti zloupotrebljen bilo kada, slanje eksplicitnih poruka često se povezuje sa zastrašivanjem. 3) razmena eksplicitnih poruka s maloletnim licima kategorizovana je kao dečja pornografija koja pretil moralnom i ličnom razvoju žrtve. Nažalost, ova vrsta slanja eksplicitnih poruka je najpopularnija. 4) Jednom kada neki intimni sadržaj dospe u javnost, gotovo je nemoguće zaustaviti ga i ukloniti s interneta. Za nekoliko sati, takav sadržaj može da postane viralan širom sveta. Da li ste sigurni da nikada ne želite da postanete javna ličnost ili u javnosti aktivna, poput nastavnika/ce, regionalnog predstavnika/ce, direktora/ke kompanije, političara/ke, pevača/ice, i sl.?

Kako proveriti nečiji identitet?

Ponekad se može primetiti nedoslednost u priči počinioaca. Nažalost, iskusni počinioци se trude da im priče budu sofisticirane i privlačne. Ipak, postoje neki jednostavni trikovi:

- 1) Provera putem fotografije. Zamolite osobu da vam pošalje fotografiju na kojoj drži list papira na koji je napisala današnji datum i još nešto što predložite. Lice osobe i tekst moraju lepo da se vide. Fotografiju mora da vam pošalje za 5 minuta kako bi se eliminisala šansa za fotošopiranje fotografije (manipulacija fotografije programom Photoshop). Svakako, prevarant će pokušati da izbegne ovaj zadatak i ponuditi da vam pošalje fotografiju na kojoj je neki alat ili hrana ili neki drugi tekst, ne onaj koji ste vi predložili.
- 2) Druga opcija je da upotrebite veb sajtove za onlajn proveru fotografija. Međutim, ovi sajtovi nisu u potpunosti pouzdani.
- 3) Poslednji metod je da zakažete video poziv putem kog možete da proverite glas, lice i celokupan izgled i ponašanje osobe.

Kako izbeći onlajn zastrašivanje?

Kako biste izbegli da postanete žrtva virtuelnog uznemiravanja ili slanja intimnih poruka, nemojte deliti svoje intimne slike ili video snimke. Ako počinilac zahteva da mu ih pošaljete, prekinite kontakt s njim, ali sačuvajte dokaze o razgovoru koji je vođen. Nemojte oklevati da se obratite odraslima ili stručnjacima da biste potražili pomoć. Delajte odmah, kako bi ste tu osobu zaustavili.

Da li postoji adresa, inicijativa ili institucija kojoj se možete obratiti u slučaju da neki intimni sadržaj ipak dospe u javnost?

ZAKON BR. 06/L –082 O ZAŠTITI LIČNIH PODATAKA." 25. februar 2019. Složbeni list Republike Kosovo. Dokument. Maj 2021. <<https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=18616>>.

Da li je slanje intimnih poruka maloletnim licima krivično delo u vašem pravnom sistemu?

U zakonima na Kosovu se ne pominje „slanje intimnih poruka“, niti postoji definicija/prevod tog izraza. Međutim, Kosovo ima definicije pristanka, ličnih podataka, i pretnji, od kojih se svi mogu odnositi i na seksualnu sferu života.

„1.25. Osetljivi lični podaci – lični podaci koji otkrivaju etničku ili versku pripadnost, političke ili filozofske stavove, religijsku afilijaciju, sindikalnu pripadnost ili bilo koji podaci koji se tiču zdravstvenog stanja ili seksualnog života...“ (ZAKON BR. 06/L –082 O ZAŠTITI LIČNIH PODATAKA) Ukoliko subjekt poveže biometrijske osobine sa bilo kojom od pomenutih okolnosti, onda se oni smatraju osetljivim ličnim podacima, međutim, ne mogu se koristiti, ukoliko subejkt nije dao svoj pristanak.

„Član 6: Uslovi za davanje pristanka 1. Ukliko je obrada zasnovana na pristanku, onaj koji kontroliše podatke moći će da pokaže da je subjekt čiji su podaci dao pristanak da se njegovi lični podaci obrađuju.“ (ZAKON BR. 06/L –082 O ZAŠTITI LIČNIH PODATAKA)

Prema zakonu na Kosovu, osoba može biti kažnjena plaćanjem novčane kazne ili zatvorom do šest (6) meseci ukoliko nekom ozbiljno pretili da će „rećima, delima ili gestovima povrediti drugu osobu kako bi je zastrašili ili uznemirili.“ (Član 181 Pretnja, O zaštiti podataka o ličnosti).

Bilo ko, ko seksualno uznemirava drugu osobu, posebno one osobe koje su ranjive (zbog godina, bolesti, invaliditeta, trudnoće, itd.) može biti kažnjen sa do tri (3) godine zatvora ili novčanom kaznom. (Član 183, Seksualno uznemiravanje).

„Dete će biti zaštićeno od svih oblika fizičkog i mentalnog nasilja, zlostavljanja, zanemarivanja, maltretiranja, eksploatacije, trgovine ljudima i eksploatacije, kidnapovanja, pornografije, seksualnog zlostavljanja, i drugih oblika nasilja, bez obzira na to gde se delo desilo, u skladu sa primenjivim zakonima.“ (T. A. Kosovo Član 48).

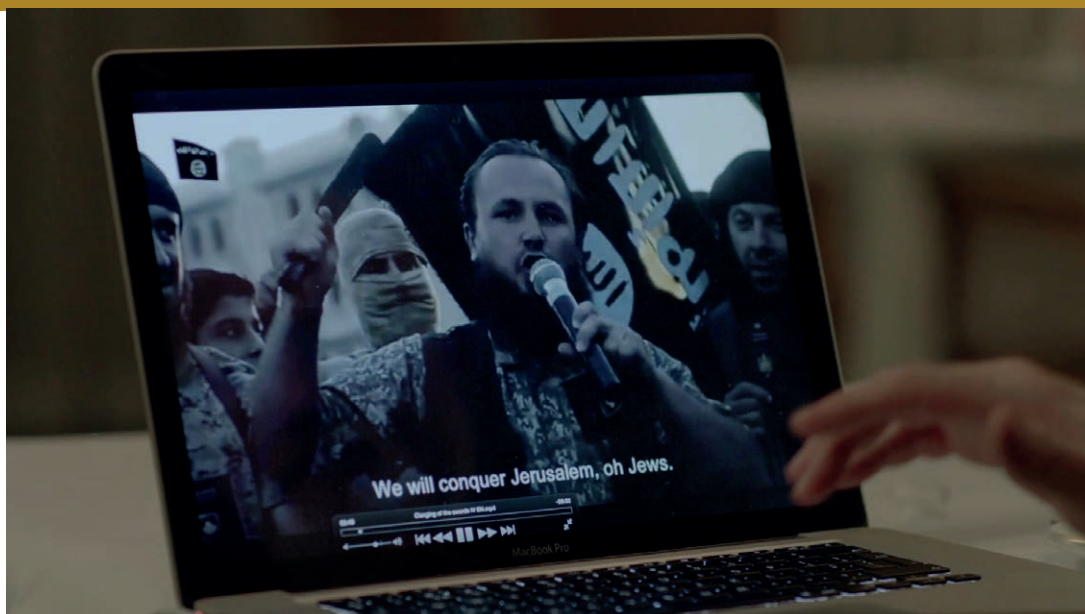
Istraživanje sprovedeno 2017. godine u Češkoj Republici otkrilo je da među decom od 11 do 17 godina starosti, 7,81% njih je u nekom trenutku postavilo svoje intimne slike ili video snimke na internet (delimično

ili potpuno obnaženi). Više od 12% dece podelilo je neku vrstu intimnog sadržaja s nekim putem interneta ili mobilnog telefona.

Reference:

"LAW NO. 06/L –082 ON PROTECTION OF PERSONAL DATA." 25 February 2019. Official Gazzete of Republic of Kosovo. Document. May 2021. <<https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=18616>>.

Kosovo, The Assembly of the Republic of. "LAW NO. 06/L-084 ON CHILD PROTECTION." 17 July 2019. Official Gazette of the Republic of Kosovo. Document. May 2021. <<https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=20844>>.

Sajberdžihad / Hans Bustra / Holandija/ 2016 / 48 min.

Poslednjih godina, terorističke organizacije predvođene Islamskom državom, unapredile su ne samo izvođenje napada, već i svoje naratore. Njihove „priče“ ispunjene brutalnim nasiljem, u kombinaciji sa Muslimanskim bratstvom, preplavile su internet i privukle mlade ljude iz različitih delova sveta u svoje redove. Promotivni spotovi Islamske države često izgledaju kao video igrice, u stilu popularnih „strelaca“, gde se onaj koji gleda oseća kao da je deo akcije. Ovaj veoma efikasan pristup privlačenju većeg broja bombaša samoubica borcima Islamske države je nažalost potpun pogodak. Jedan od najpopularnijih propagandnih filmova o džihadu ili svetom ratu, „The Rings of Swords“, ima na stotine hiljada pregleda na internetu. Između ostalog, ovo profesionalno obrađeno „nasilno oglašavanje“ doprinelo je tome da je pet stotina mladih Belgijanaca muslimanskog porekla otputovalo u Siriju u poslednjih nekoliko godina. Da li je moguće efikasno se boriti protiv islamističke propagande koja se slobodno širi internetom?

Ciljevi lekcije

- upoznati se s alatima propagande takozvane Islamske države
- učvrstiti otpor medijskoj manipulaciji
- upoznati se s a uzrocima koji vode ka radikalizaciji mladih ljudi

PRIVLAČNA ISLAMISTIČKA PROPAGANDA

NAPOMENA:

Učenici/e u grupama razgovaraju o islamističkoj propagandi. Oni/e sebi postavljaju sledeća pitanja: Koje ideje i vrednosti su predstavljene u propagandnim video spotovima? Kome su namenjeni? Na koji način se šire? Učenici/e svoje ideje ucrtavaju u misaonu mapu koja je rezultat ove aktivnosti, ali i osnov za dalju diskusiju.

PREPORUČEN UZRAST GRUPE: 15+

CILJEVI:

Učenici/e:

- upoznaju se sa mislima i vrednostima koje su predstavljene kroz propagandu takozvane Islamske države
- upoznaju se s alatima kojima se Islamska država služi u širenju svoje propagande
- promišljaju o razlozima zbog kojih se mladi ljudi na ovaj način radikalizuju

TRAJANJE: 90 minuta (uključujući i prikazivanje filma)

ALATI:

- RADNI LIST A, B, C – po jedan za svaku grupu
- Olovke

PROCEDURA:

1. Recite učenicima/ama da ćete gledati film koji se zove „Sajberdžihad“ koji objašnjava na koji način takozvana Islamska država širi svoju ideologiju u sajber prostoru. Učenicima/ama postavite pitanje: Šta znate o takozvanoj Islamskoj državi? Kako je ova organizacija nastala i ko su njeni članovi? Gde je aktivna i kakve ideje širi?

Napomena: Potražite ove informacije pre časa.

2. Nakon toga sledi prikazivanje filma. Možete da prikazete ili ceo film, ili jedan njegov deo (03:32-26:28, skoro 23 minuta)
3. Nakon prikazivanja filma, nastavite s promišljanjem emocija uz pomoć jedne od metoda (Videti Kako promišljati o emocijama nakon prikazanog filma)
4. Podeliti učenike/ce u grupe od po četvoro (4) i podeliti svakoj grupi jednu od tri verzije (A, B, ili C) Radnog lista. Učenici/e će raditi na svojim mentalnim mapama po grupama.

Napomena: Ako učenici/e ne znaju šta je mentalna mapa, objasnite im da je to alatka koja pomaže u strukturisanju misli i vizualizaciji odnosa između njih.

Kada sve grupe završe rad na mentalnim mapama, svaka posebno predstavlja svoj rezultat. Možete da pomenete razlike u odgovorima na ista pitanja različitih grupa. Facilitatori takođe mogu da ohrabre one koji predstavljaju rezultate da detaljnije objasne svoje odgovore.

PROMIŠLJANJE:

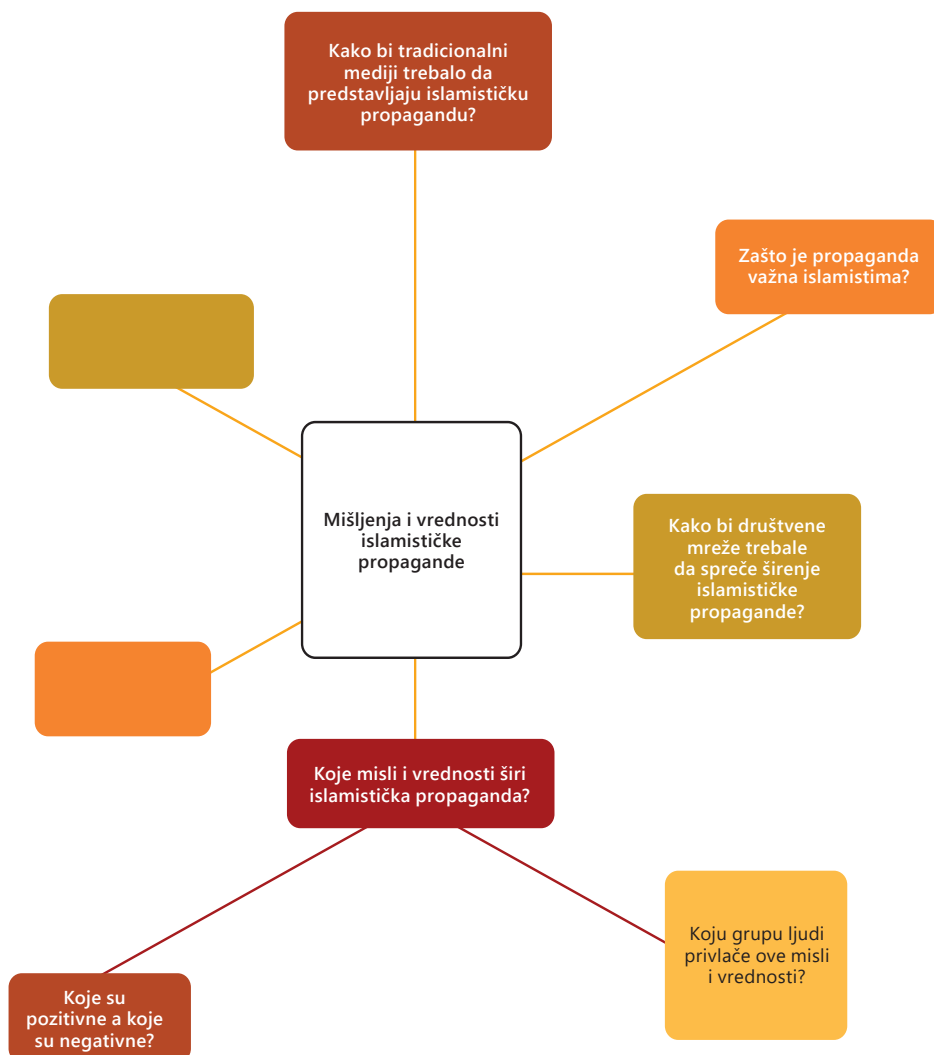
Promišljanje se dešava tokom diskusije. Pitajte učenike/ce šta misle da društvo može da uradi da spreči širenje radikalnih ideologija i njihovu privlačnost za mlade ljude. Takođe možete da razgovarate o tome kakvu ulogu igraju društveni mediji u širenju radikalne propagande. I da postavite sledeća pitanja: Da li mislite da su Tviter i Fejsbuk odgovorni za širenje sadržaja na društvenim medijima? Na koji način bi masovni mediji trebalo da izveštavaju o Islamskoj državi? Da li treba upotrebljavati termin Islamska država? Da li treba objavljivati video snimke i fotografije koje prikazuju pogubljenja? Da li je medijska pažnja koju dobijaju napadi koje preuzima Islamska država adekvatna?

NAPOMENE:

Islamski ekstremizam je prilično složena tema. Preporučuje se da facilitatori sami istraže temu i pročitaju Pitanja i Odgovore kako bi lakše upravljali istom. Dokumentarni film se preporučuje učenicima/ama koji imaju barem osnovno znanje o islamu.

Radikalizam nije samo pitanje islamizma, ideologije privlače i zloupotrebljavaju mlade ljude za svoje ciljeve.

Važno je napraviti razliku između termina islam i islamizam. Dok je islam religija sa oko 2 milijarde vernika, islamizam je politički radikalizam koju većina muslimana ne podržava. Teroristička organizacija je sebe nazvala Islamska država kako bi kreirala utisak da predstavlja islam i da je legitimna država. U arapskom svetu, ali i u Francuskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu, više se koristi termin Daeš, što je arapska skraćenica od „Islamska država u Iraku i Levantu“. Islamisti ne vole ovu reč, jer je na arapskom slična drugim dvema rečima s negativnom konotacijom.

NA MARGINAMA DRUŠTVA

NAPOMENA:

Kroz ovu aktivnost učenici/e se navode da razmišljaju o potrebi da budu deo grupe, da se identifikuju sa njom i budu prihvaćeni od strane njenih članova/ica. U ovoj aktivnosti, učenici/e po grupama razgovaraju o onome što različiti protagonisti filma izgovaraju, likovi koji svoj identitet povezuju sa religijom ili nacionalnošću. Učenici/e će naučiti da islamistički radikalizam često privlači mlade ljude jer osećaju da ne pripadaju društvu u kom žive i da nemaju korene.

PREPORUČEN UZRAST GRUPE: 15+

CILJEVI:

Učenici/e:

- razmišljaju o potrebi da se negde pripada
- uče o uzrocima radikalizacije mladih
- upoznaju se s instrumentima kojima se islamistička propaganda koristi

TRAJANJE: 90 minuta (uključujući i prikazivanje filma)

ALATI:

- RADNI LIST
- makaze

PROCEDURA:

1. Na tabli napišite sledeće: „Svako želi da negde pripada.” Pitajte učenike/ce da li se slažu s ovom izjavom i zašto. Dalje, postavite im ovo pitanje: Da li ste se ikada osećali kao da ne pripadate nekoj grupi ili društvu? Da vas grupa ne razume ili ne prihvata? Zamolite ih da se prisete i dobrovoljno podele konkretne primere situacija.

Napomena: Facilitator može da počne sopstvenim iskustvom koje će podeliti s učenicima/ama. To će doprineti kreiranju atmosfere poverenja.

2. Nastavite tako što ćete reći da ćete gledati dokumentarni film o islamističkoj propagandi, koja često zloupotrebljava osećanja mladih, devojčica i dečaka, koji se osećaju odbačeno od društva ili u njemu nemaju ulogu.
3. Pustite film.
4. Nakon gledanja filma, počnite razgovorom o emocijama uz metodu „Jedna reč” ili neku drugu metodu predloženu u „Kako promišljati i razgovarati o emocijama nakon prikazivanja filma.”
5. Podelite učenike/ce u grupe od oko četvoro i podelite svakoj grupi po jedan citat iz Radnog lista. Zamolite učenike/ce da razmisle o citatu u svojim grupama i da zabeleže svoje komentare i mišljenja.

Napomena: U zavisnosti od vremena i veličine grupe, svaka grupa može da porazgovara o jednom ili dva citata.

6. Svaku grupu zamolite da naglas pročita svoj citat i sumira svoje komentare i da li se identifikuju sa perspektivom autora. Nakon toga otvorite diskusiju između grupa o njihovim mišljenjima o citatima.

Napomena: Možete da prikazete Radni list sa licima protagonista i njihovim citatima tako da učenici/e lakše mogu da zapamte ono što protagonisti filma izgovaraju.

PROMIŠLJANJE:

Postavite sledeća pitanja učenicima/ama: Kako sprečiti ljude koji se osećaju odbačeno od društva da ne postanu radikali? Šta je bolje rešenje, njihova izolacija ili integracija? Ako učenici/e nagnju ka integraciji, pitajte ih kako bi uspešna integracija izgledala. Šta bi pojedinac, zajednica, opština ili okrug mogli da urade?

NAPOMENA:

Ukoliko ima poznatih slučajeva maltretiranja u grupi ili loših odnosa, nemojte početi segment pitanjem o tome kako izgleda biti odbačen od grupe.

Islamistički ekstermizam je složena tema. Facilitatori mogu da se obaveste o istoj u delu Pitanja i odgovori. Preporučuje se da se film prikaže grupama koje imaju barem osnovno znanje o islamu.

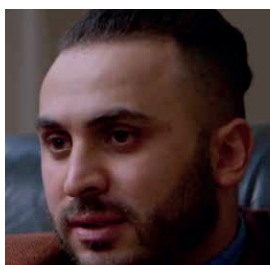
Islamista koji se priključio Islamskoj državi u propagandnom videu: „Pozdrav iz kalifata“:

„Nikada se nisam osećao muslimanom kao sada, u ovim trenucima među muslimanima.“

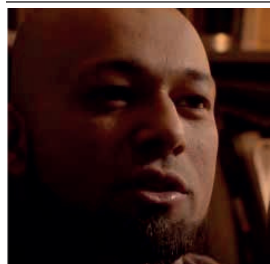
Transparent na javnom bdenju u Briselu nakon terorističkog napada u Parizu:

„MI zajedno, bolje nego MI protiv NJIH. “MI LJUDI” Belgije.“

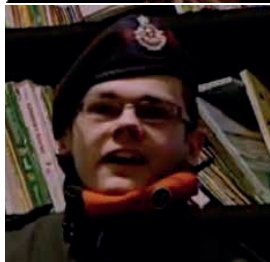
Stručnjak za islamizam Montaser Al De'emeh u centru za deradikalizaciju:

„Mladim ljudima nije lako da odrastaju u ovom dobu nakon terorističkih napada na SAD 2001. Oni su tada bili u procesu formiranja svojih identiteta i potom su bili sukobljeni s tim napadima i polarizovanim svetom.“

Mubin Šajka, nekadašnji radikal, trenutno sarađuje sa Kanadskom službom za bezbednost, govori o razlozima zbog kojih se mladi priključuju radikalnim pokretima:

„Deca su naivna. Oni misle da to što vide, da su to heroji. To zvuči tako lepo i oni žele da budu deo toga. Mlad momak, on želi da bude heroj. Čak i u našim zapadnjačkim društvima, mi tretiramo našu vojsku kao heroje. I ono što vojske rade, imaju nešto s čim drugi mogu da se povežu, mogu da kažu ovo su moji heroji. U muslimanskom svetu imamo nestašicu heroja. I zato postoji terorizam maskiran u herojstvo.“

Sin Mubina Šajka (koji je bio radikal, trenutno sarađuje s Kanadskom službom za bezbednost) priča o svom vojnom klubu:

„Pošto sam musliman, i belac, to je moj lični život. Ali pošto sam Kanađanin, to je nacionalnost. To izražavaš s ostalima. To je čini mi se razlog zašto se svi slažu. Svi smo kadeti, svi smo Kanađani, sve ostalo je usputno.“

Šta su islamizam, džihadizam i fundamentalizam?

Islamizam – Nenasilni politički aktivizam: On islam vidi ne samo kao religiju, već kao praktični vodič za reorganizovanje i usmeravanje društva u ime uspostavljanja božanske vladavine. Islamistički mislioci žele da ubace principe islamskog religioznog prava (šerijata) u politički sistem zemalja u kojima žive, bez obzira na sekularne i liberalno demokratske vrednosti s kojima je u opoziciji. U praksi, islamistički pogled na islam gaji društva u kojima su individualna prava i slobode, na način na koji su koncipirani u liberalno demokratskim ustavnim sistemima, potisnuti, ukoliko nisu u skladu s islamističkom interpretacijom islamskih normi. Za islamiste, Islamska država ne bi trebalo da prosto nameće svoju vladavinu i pravni sistem, ona treba da preobrazi mentalitet i duh naroda.

Džihadizam – Političko nasilje: kako ime i sugeriše, u centru džihadizma je ideja o nasilnom džihadu koja potiče od verovanja da oružani sukob treba da prethodi nenasilnim političkim nastojanjima da se uspostavi islamska vladavina. Tipična za džihadističku literaturu je ideja da je oružana borba najvažnija dužnost svakog muslimana, ali je ta ideja zanemarena i od strane nenasilnih islamista (koji traže uspostavljanje islamske vladavine nenasilnim političkim sredstvima) i od strane nepolitičkih islamskih fundamentalista (koji naglašavaju da'wu, tj. pozivanje u islam, i teološke aspekte islama).

Islamski fundamentalisti – Napolitičke aktivnosti: Uglavnom intepretira islam na osnovu bukvalnog razumevanja islamskih izvora, odbacivanja drugih interpretacija vere i praktične primene islamskih shvatanja bez obzira na njihovu kompatibilnost s principima individualne slobode, ljudskog dostojanstva i jednakosti pred zakonom, na način na koji su ovi konceptualizovani u liberalno demokratskim ustavnim sistemima. Islamski fundamentalistički pojednici i organizacije često odbacuju upotrebu nasilja i preferiraju religiozne aktivnosti u odnosu na politički aktivizam. Međutim, kroz njihovo propagiranje antidemokratskih i antipluralističkih temelja islamskog ekstremizma i njihove legitimizacije u javnom i religijskom diskursu, islamski fundamentalisti potkopavaju legitimnost liberalne demokratije i predstavljaju plodno tlo za rast islamizma i džihadizma. Primer predstavlja salafizam.

Takozvana Islamska država je primer kombinovanja sva tri uticaja jer se u njoj mešaju uticaji salafizma, nasilja i političkih ideja. Kao jedan od nekoliko pokreta, učinio je sva tri uticaja stvarnom pretnjom.

Šta je takozvana Islamska država (ISIS)?

Takozvana Islamska država predstavlja grupu nasilnih iračkih i sirijskih sunitskih ekstremista. Njena ideologija zasniva se na veoma pojednostavljenoj i radikalnoj interpretaciji islama, koju ostali muslimani odbacuju, i na oštroj represiji islamskih trendova koji se razlikuju od sunita (šiiti) i drugih verskih manjina (hrišćana).

Organizacija je potekla kao ogranak Al Kaide u Iraku. Kada su protesti koji čine Arapsko proleće u Siriji i Iraku eskalirali u građanski rat 2011, obe zemlje su delimično bile urušene, a razne paravojne snage su preuzele kontrolu nad ratnim zonama. ISIS se odvojio od Al Kaide, zauzeo teritoriju između Sirije i Iraka i počeo da gradi sopstvenu džihadističku državu. Do kraja 2014, kontrolisali su oblast od otprilike 100000 kvadratnih kilometara površine. Nafta i prodaja antikviteta, zarada od poreza i kriminala bili su glavni izvori njihovog finansiranja.

Međutim, ISIS je postepeno gubio teritoriju u borbama. Koalicija koju su predvodile Sjedinjene Američke Države je u novembru 2017. godine prijavila da je ISIS izgubio 95% teritorije koju je kontrolisao.

Na koji način takozvana Islamska država regrutuje svoje borce?

Odlučujuću ulogu u regrutovanju novih članova igraju agenti za regrutaciju koji su jako aktivni na internetu. Oni regrutima nude učestvovanje u kosmičkom poslu koji ide preko individualnog. Oni im obećavaju da će se boriti na pravoj strani. Međutim, često im takođe nude avanture koje mogu da iskuse u mirnoj Evropskoj zajednici. Neki evropski regruti mogu imati podsvesnu želju da ubijaju i čine zlodela. Ali nije verovatno da je ovo uobičajena motivacija. Takođe nije verovatno da će ISIS privlačiti zapadnjačke mlade

novcem. Oni su plaćeni, ali to nije veliki iznos novca. To je više kao džeparac koji ISIS-ovi militanti troše na čokolade i pristup internetu. Veruje se da ISIS regrutuje specijalce (vojne i civilne: plaćenike, trgovce drogom i ljudima, stručnjake u polju ekstrakcije i prerade nafte, trgovce antikvitetima, itd.). Ali njih ne interesuje samopromocija. Oni se nadaju da će jednog dana moći da napuste ISIS kao svog poslodavca.

Otkud jaka povezanost između „zemlje predaka“ i mladih muslimana iz Evrope koji je nikada nisu posetili?

To je osećanje da su bez korena, da nisu prihvaćeni. I romantizovane slike zemalja koje nikada nisu videli. Ili su ih samo na kratko posetili kao posebni i imućni gosti. Generalno gledano, prva generacija muslimana koji su na Zapad otišli nakon Drugog svetskog rata, fokusirala se na izgradnju nove i bolje egzistencije. Oni su održavali kontakte sa svojim domom i često su zadržavali svoje običaje, ali je želja da budu ekonomski situirani i žive u slobodi prevagnula.

Sledeće generacije muslimana često su osećale zbunjenost zbog svog mesta u društvu i identiteta. Muslimani rođeni u Evropi nisu uvek bili prihvaćeni zbog svog porekla. Oni su se pitali: da li sam više musliman ili (sekularan) Evropljanin? Da li pripadam zemlji svojih predaka ili mestu gde sam rođen? Često je to bila i pobuna protiv porodice i zajednice. I dok roditelji često osećaju olakšanje zbog raskida s rigidnim, etničko/religijskim pravilima (žene na Zapadu se više ne zabrađuju), njihova deca/ćerke, bez dubljeg znanja o kontekstu, veoma bi se rado vratili još radikalnijim pravilima.

Međutim, zapadni mediji obično objavljuju samo tekstove koji se bave radikalizacijom muslimana. Priče o besprekornom suživotu sa zapadnjačkim društvom, koje su naravno češće, ali čitaocima nisu interesantne, se zanemaruju.

Šta je uzrok tolike radikalizacije mladih u Belgiji?

Iz Belgije je oko 300 do 400 ljudi otišlo u rat u Siriji od procenjenih 3000 do 5000 Evropljana. Belgija ima sličan broj stanovnika i migranata kao i njeni susedi, pa ipak mladi ljudi su odlazili u Siriju i Irak u relativno većim brojevima.

Značajan faktor u radikalizaciji je kontakt s ljudima koji šire nasilnu ideologiju i promovišu ideje takozvane Islamske države. U Belgiji, posebno u siromašnim delovima i predgrađima kao što su Molenbik blizu Brisela, aktivne su radikalne fundamentalističke grupe protiv kojih policija nije dovoljno efikasno intervenisala. Na primer, džihadisti koji su počinili teroristički napad 2016. u Parizu, živeli su u predgrađu Brisela.

Belgija je federalna država u kojoj je vlast podeljena između teritorijalno definisanih oblasti i kulturnih frankofonih i flamanskih zajednica. Ima tri regionalne vlade i parlamenta i tri nacionalna parlamenta. Brisel je autonomna oblast sa šest različitih lokalnih policijskih snaga. Pored toga, komplikovani politički sistem otežava kreiranje efikasnog modela nacionalne integracije i prevencije stvaranja siromašnih predgrađa sa većim brojem nezaposlenih, studenata i nisko plaćenih imigranata.

Koji činioci utiču na integraciju stranaca s drugačijim kulturnim poreklom?

Najvažniji činilac je pristup tržištu rada, to jest, mogućnosti stabilnog zaposlenja, i u vezi s tim, poznavanje jezika i obrazovanje. Kultura ima sekundarnu ulogu – porodica, etnička i verska solidarnost pomažu ljudima koji se nalaze u riziku od siromaštva ili koji teško žive i preživljavaju u neizvesnosti, ali istovremeno ova zavisnost od grupne solidarnosti može ih držati socijalno izolovanim.

U bogatim zemljama Zapadne Evrope, živi između 8 i 12% ljudi koji su rođeni negde drugde. Većina su drugi Evropljani i zaposleni i studenti (studentske vize). Oko polovina je takozvana generacija gastarbajtera, koji su došli iz bivših kolonija 60-ih i 70-ih godina prošlog veka, i njihova deca koja su rođena u Evropi, ili rođaci koji su došli kasnije zbog takozvanog spajanja porodice.

Porodice takozvanih „gastarbajtera“ imaju društveno najslabiju poziciju i često zadržavaju veze sa grupom. Nikakav program integracije nije pripremljen za njih, jer se očekivalo da će se vratiti u svoje zemlje porekla po završetku posla. Ali neki su ostali, i zbog promena na tržištu rada, kasnije su ostali bez posla. Shodno tome, preselili su se u siromašna predgrađa sa neadekvatnom društvenom infrastrukturom (vrtići, škole, izgledi za zaposlenje, programi za decu).

Postoje li neki uspešni programi integracije za muslimane u Evropi?

Prema navodima izveštaja o stranim borcima autora Špenda Kusanija „Kosovo je pokazalo više zrelosti od nekih dobro poznatih razvijenih zemalja“, (Valeri Hopkins, Serbeze Hadžijaj). Oko 400 osoba otišlo je sa Kosova da se bore za ISIS, od 1000 osoba sa Balkana. Godine 2019, Kosovo je bila prva zemlja sa Balkana koja je organizovala povratak svojih građana i to velikog broja (110 Kosovara). Stoga je vlada Kosova osmislila program rehabilitacije i reintegracije za osobe koje su bile pod uticajem ekstremizma. Ministarstvo pravde podržalo je Međunarodni program treninga za pomoć prilikom krivične istrage, zajedno sa zatvorskim službama i podelila ovaj program u tri dela: 1) Faza rehabilitacije; 2) Faza reintegracije; 3) Faza nakon puštanja na slobodu. Ovaj program takođe uključuje i „trening zaposlenih, intervju sa zatvorenici, posete porodica, i aktivnosti unutar zatvora“. (KCSS)

Žene i deca su u prošlosti smatrani „nevinim žrtvama“, međutim, po rečima bivšeg premijera Haradinaja: „svako ko se vrati podleže zakonu“, protiv 20 žena je bila podignuta optužnica, i oko 85 muškaraca je krivično gonjeno. Vlada Kosova dozvoljava deci da se vrate kući po povratku, a žene smešta u kućni pritvor tokom suđenja. Godine 2019, vlada je kreirala Odsek za prevenciju i reintegraciju, kako bi pomogla ženama i deci koji su se vratili. Tokom ovog programa, žene i deca pohađaju posebne obrazovne časove i dobijaju vaučere za hranu i odeću. „Oni u zatvoru, moraju da prođu program deradikalizacije.“ (Sahinkaja)

Reference:

KCSS. "Reintegration of returning foreign fighters: what approach best suits Kosovo?" April 2017. Kosovar Centre for Security Studies. Document. May 2021. <http://www.qkss.org/repository/docs/Reintegration_842325.pdf>.

Sahinkaya, Ezel. "Why is Kosovo Taking Home Islamic State Members?" ProQuest (2020). Web. May 2021. <<https://www-proquest-com.ezproxy.rit.edu/docview/2338959585?pq-origsite=summon>>.

Valerie Hopkins, Serbeze Haxhijaj. "Isis Fighters Struggle on Return to Balkan States." FT.com (n.d.). Web. May 2021. <[ProQuest.com](https://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2011/Knjiga4_Veroispovest.pdf)>.(https://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2011/Knjiga4_Veroispovest.pdf).

Kakvu ulogu igraju mediji za džihadiste? Kako se mediji zloupotrebljavaju u cilju njihovog uspeha?

Džihadisti decenijama uče o tome kako da koriste medije i jako puno su napredovali. Dok je na primer Osama Bin Laden, na početku, morao da snima svoje propovedi na audio ili video kasetama, i deli ih relativno sporo putem tradicionalnih medija (televizije, radija), brzi razvoj društvenih medija je znatno proširio domet i opcije džihadista.

Islamska država veliku važnost pridaje propagandi; u dokumentarcu se pominje da kameran kod džihadista zarađuje više od vojnika. Jedan od glavnih ciljeva propagande je regrutovanje novih članova. ISIS je uspeo da privuče na hiljade novih boraca u svoje redove, i mnogo veći broj simpatizera. Propagandni video spotovi, koji prikazuju terorističke napade takođe imaju za cilj da uplaše i kreiraju jaz između muslimana i Zapada i da izazovu međusobnu mržnju i animozitet.

Koju vrstom sadržaja se služi islamistička propaganda? Da li je inovativna?

Sadržaj džihadističke propagande je višeslojan. Jedan element njihove propagande opisuje život u ISIS-u kao „raj na zemlji“ u svetu punom neizvesnosti i rata. Ovi video spotovi pozivaju gledaoce da se priključe ISIS-u i forma je veoma slična reklamama za turističke agencije (vidimo video spotove ispunjene ljudima koji se osmehuju, decom koja se kupaju u bazenu, ratnicima različitih nacionalnosti koji govore o tome kako je divno živeti u ISIS-u). Video spotovi koji govore o vojnim uspesima ISIS-a ili njihovom tretmanu zarobljenika imaju potpuno drugačiji karakter. Oni prikazuju ISIS kao nepobedivu vojnu silu. ISIS uspeva da kreira utisak da je džihadizam kul i da su džihadisti neka vrsta nindži ili ratnika poput onih u video igrima, u čemu mlađe generacije mogu da se pronađu. I čiji je svet, za razliku od realnosti, ispunjen i značajan.

Propaganda ISIS-a je bez presedana u smislu načina na koji prikazuje brutalnost. U pokušaju da iskomunicira s publikom čiji je prag osetljivosti snižen, brutalnost je doterana do ekstrema. ISIS je pohrlio da prihvati sve mogućnosti koje sajber prostor može da ponudi. Na primer, za nekoliko sekundi putem Tvitera, može da proširi gomilu poruka koje mogu da stignu do ogromnog broja korisnika.

Na koji način se stvara džihadistička propaganda? Ko stoji iza nje?

ISIS ima veoma razgranatu i bogatu mrežu medijskih fondacija i kancelarija. Oni proizvode tekstove različitih vrsta, od štampanih do digitalnih, različitih formi spoken vorda. Akcenat je na arapskom i engleskom jeziku. Ostali jezici koji se koriste su turski, kurdski, francuski, ruski i nemački. Paralelno sa zvaničnom medijskom strukturom, grupe podržavatelja i fanova doprinose stvaranju i diseminaciji propagande ISIS-a. I na kraju, ali jednako važno, tu su globalni mediji, posebno zapadnjački mediji, koji često dele sadržaj ISIS-a bez ikakve postproduksijske intervencije.

ISIS ima timove kamermana, urednika i producenata, u mnogim slučajevima obrazovanih u zemljama Zapada. Profesionalnost ISIS-a u ovom slučaju je takva da druge organizacije iz drugih delova Srednjeg Istoka i Severne Afrike veoma verovatno šalju sirov materijal koji timovi ISIS-a obrađuju i finalizuju. Snimci kamermana ISIS-a se profesionalno kombinuju sa materijalom za vesti. Izjave i pozitivnih i negativnih aktera se ispisuju na ekranu i komentarišu. Video spotovi su dinamični, prikazuju dramatične prizore i leševe, eksplozije, citate iz Kurana, borbe koji pucaju, itd., i stoga podsećaju na reklame. Kako bi unapredili efekat, neki od snimaka se ponavljaju usporeno, kontrast se pojačava ili se slika prebacuje u crno-belu tehniku, a samo krv ili plamen ostaju crvene boje. Zvučni efekti takođe doprinose dramatičnom utisku.

Koje kanale džihadisti koriste za širenje svoje propagande? Da li društveni mediji i veb sajтови uključuju neke restrikcije kako bi sprečili širenje propagande? Da li ove restrikcije funkcionišu?

Medijski aparat ISIS-a je odgovoran za veliki raspon aktivnosti, od objavljivanja CD-ova, DVD-ova, bilborda, i pamfleta, do veb propagande. Kada je u pitanju propaganda, džihadisti mnogo koriste društvene medije. U početku su koristili uglavnom one najpoznatije (Gugl+, Fejsbuk, Tviter, Jutjub). Kada su ovi provajderi postali mnogo aktivniji u borbi protiv džihadističkih aktivnosti (zatvaranje i ukidanje naloga i dr.), džihadisti su mogli da reaguju razvojem dodatnih metoda kako bi se suprotstavili sličnim merama (koristeći robote, pravo vreme i dužinu poruka kako bi izbegli različite antispam module, itd.), ali i upotrebom drugih platformi (Telegram, VKontakte, Tumblr).

Izvori:

JSNS. 2017. Cyberjihad - Questions and Answers. Available online: <https://www.jsns.cz/download-lecture-material/21030?activityId=157578&lectureId=151090>

The European Values. 2018. Full-Scale Framework for Countering Islamic Extremism in Liberal Democracies (Policy Paper). Available online: <https://www.homeaffairs.cz/wp-content/uploads/2018/11/FULL-SCALE-FRAMEWORK-FOR-COUNTERING-ISLAMIC-EXTREMISM-IN-LIBERAL-DEMOCRACIES.pdf>

Linkovi:

Mapa aktivnosti i teritorija koje kontroliše ISIS: <https://isis.liveuamap.com/>

Umetnost postajanja / Hane Flipo, Ketrin Vujlsteke / Belgija / 2013 / 60 min.

Tri mlada momka u Evropi pokušavaju da žive svoje živote kao svi drugi njihovih godina. Ali to nije tako lako, jer oni su iz Avganistana, Sirije, i Gvineje. Fatah radi u fabrici tekstila u Istanbulu i ima želju da zaradi dovoljno novca da otputuje u Grčku, i potom u Italiju. Saleh živi u Evropi već tri godine i nada se da će roditelji da mu dođu u posetu. Mamadu se drži svog posla i studira uprkos tome što je njegov boravak u Belgiji postao protivzakonit. Tri priče o tinejdžerima prikazuju ciklus migracije u njegovoj celini: inicijalnu idealizaciju Evrope, nezakonito prelaženje granica, čekanje na odluku o azilu, boravak u kući za strana maloletna lica, deportaciju...

Ciljevi lekcije

- razumeti suštinu migracija i njihov socio-politički kontekst
- prepoznati značaj obrazovanja i podrške porodice
- razviti sposobnost empatije i tolerancije

ŽIVI SVOJ SAN

NAPOMENA:

Ova aktivnost pomaže učenicima/ama da shvate osnove migracije, njene razloge i socio-politički kontekst. Učenici/e saosećaju sa trojicom protagonista filma – mladima koji su otišli iz svojih domovina bez roditelja. U okviru ove aktivnosti, učenici/e popunjavaju radni list koji im pomaže da bolje razumeju razloge za emigriranje.

PREPORUČEN UZRAST GRUPE: 13+

CILJEVI:

Učenici/e:

- saznaju koji su razlozi zbog kojih ljudi odlaze iz svojih domovina, razumeju i znaju da objasne osnove migracija i njihov socio-politički kontekst;
- svesni su značaja obrazovanja za život pojedinca i njegovo ispunjenje;
- razvijaju empatiju.

TRAJANJE: 90 minuta (uključujući i prikazivanje filma)

ALATI:

- RADNI LIST svakom od učenika/ca
- olovke

PROCEDURA:

1. Podelite RADNE LISTOVE svim učenicima/ama i pitajte ih da svako za sebe odgovori na pitanje. Učenici/e razmišljaju o tome kakav život zamišljaju za sebe (posao, porodica, imovina, obrazovanje).
2. Potom ih zamolite da odgovore na sledeće dve stavke u RADNOM LISTU – da razmisle iz kojih bi razloga napustili svoju domovinu i da razmisle o tome šta je to što može i druge ljude da navede da emigriraju.
3. Nakon toga gledate prvi deo filma zajedno, do 14:27 minuta, kada publika upoznaje sva tri lika. Učenike/ce zamolite da popune prva tri stuba u tabeli i upišu opšte informacije o svakom od likova iz filma.
4. Učenike/ce pitajte ko na početku filma izgovara sledeću rečenicu: „Umesto što ideš u Evropu... bolje bi ti bilo da se držiš tekstila i postaneš krojač...“ Tokom diskusije učenike/ce navodimo da razmisle o sadržaju te rečenice, njenoj svrsi, situaciji i o sopstvenom položaju.
5. Nastavite sa sledećim delom filma – od 14:27 do 34. minuta (do scene u kojoj Saleh odbija da jede i mora da napusti sto u prihvatilištu za mlade u kom boravi).
6. Pitajte učenike/ce da u RADNI LIST upišu šta misle da će se dalje desiti u filmu sa sve tri priče.
7. Potom nastavljate da gledate film do kraja, ili u slučaju ograničenog vremena, preskačete do poslednjeg dela koji počinje na 56. minutu (avganistanski migranti plivaju u moru) da biste saznali šta se desilo sa dečacima.
8. Aktivnost završavate upoređivanjem priča koje su učenici/e zapisali u RADNOM LISTU o tome šta misle da se dalje dešava s dečacima, sa onim što se stvarno desilo u filmu.

PROMIŠLJANJE:

Sa učenicima/ama porazgovarajte o tome šta misle kako će životi tri lika iz filma izgledati u budućnosti. Možete da im postavite sledeća pitanja: *Da li mislite da dečaci mogu da ispune svoje snove? Kako će se Salehov život promeniti kada mu stignu roditelji? Da li će Fatah probati da sledi svoj san o obrazovanju? Kakve mogućnosti čekaju Mamadua? Kako će njihovi životi izgledati ako odustanu? Da li možete sebe da zamislite u toj situaciji, da sledite takav san, i da iznova i iznova pokušavate da ga dostignete?*

1. Razmislite o svojim životnim ciljevima i zapište ih ovde.
2. Koji su to razlozi koji bi vas naterali da napustite svoju domovinu?
3. Zapišite razloge zbog kojih ljudi širom sveta napuštaju svoje domovine.

Dečak 1 Ime	Godine	Domovina	Cilj
			Nastavak njegove priče
Dečak 2 Ime	Godine	Domovina	Cilj
			Nastavak njegove priče
Dečak 3 Ime	Godine	Domovina	Cilj
			Nastavak njegove priče

Potvrdite da su migracije jedno od važnih pitanja

Stoga je neophodno poznavati činjenice, razotkriti mitove i podržati javnu diskusiju zasnovanu na stvarnosti, a ne na utiscima.

Raditi na sopstvenom strahu i predrasudama

Stereotipi su razumljivi, oni su prirodna stvar u načinu razmišljanja čoveka. S druge strane, oni pojednostavljaju našu stvarnost, ograničavaju naše shvatanje situacije i mogu biti opasni, štetni i nepravедni. Važno je poznavati stereotipe, raditi na njima i razlikovati one korisne od štetnih.

Tražite složenost i raznolikost

Budite oprezni s upotrebom pojednostavljenih termina kao što su „musliman“ ili „migrant“. Oni se ne mogu povezivati s karakteristikama koje bi bile tačne za bilo koju drugu osobu. Niko od nas ne voli da ga trpaju u kutije, lepe etikete (radnik u NVO, bogataš, itd.) i procenjuju.

Radite sa nespremnošću da se osoba informiše i kreće kroz medijsko okruženje

Kao posledica nespremnosti da se osoba informiše i edukuje, nedostaje nam znanje i dokazi i to stvara strah koji vodi do pojednostavljenih i netačnih tvrdnji.

Priznajte da nam nedostaje tačnih informacija, kao i da su i one koje imamo često nedovoljne

Ovo se odnosi na sve nas, tako da u diskusiji budite skromni i svesni ograničenog znanja – o islamu, životu s izbeglicama, o njihovoj kulturi i jeziku, ali i o našim vrednostima i istoriji.

Nemojte deliti sa učenicima/ama sve što znate o ovom pitanju

Tema migracija je složena i višeslojna. Tokom diskusije može biti od pomoći da jednostavno odgovorite na pitanja, umesto da pokušavate da objasnite sve međupovezane teme.

Solidarnost i ljudska dobrota

Pomagati ljudima kojima je pomoć potrebna, znak je dobrog karaktera. To treba da vežbamo, bez obzira na ove razloge.

Tražite šta je to što nam je zajedničko

Migracije su bile i biće deo ljudske istorije. Konstruktivnije je tražiti komunikaciju i razumevanje, umesto da druge ubeđujemo u to šta je jedina istina.

Cenite raznolikost mišljenja

Svi smo različiti i mišljenje nekog drugog nas može obogatiti, umesto da nas ljuti. Zapravo, mi i ne želimo da svi misle i osećaju isto što i mi. Različita mišljenja mogu da žive zajedno u miru jedna pored drugih.

Nemojte tražiti jedno odlučujuće rešenje

Univerzalna i zauvek primenjiva rešenja ne postoje, čak ni u našim individualnim životima. Međutim, postoje univerzalne vrednosti koje treba poštovati zato što ih i mi sami želimo: dostojanstvo, pomoć kada je potrebna, pravda.

Brza rešenja izgledaju lepo, ali su retko kad najbolja opcija. Dugoročna rešenja treba da se razrade pretraživanjem informacija, proverom izvora, i radom na vrednostima koje jednako štite nas, kao i druge. Ne tražite brza i jednostavna rešenja u ime drugih ili u ime grupe. Migracije su dinamičan proces koji se menja i razvija. Učenicima/ama možemo da ponudimo strpljenje i da nastavimo da tragamo za informacijama, uz uvek prisutnu kritičku perspektivu.

Pokažite poštovanje prema brigama drugih

Ne pomaže uvek pobijanje tuđih briga i pokazivanje da su neosnovane. Bolje je tražiti njihove implicitne uzroke: strahovi, neizvesnosti, nedostatak informacija, ranjivost, predrasude, pojednostavljivanje.

Upotrebite snagu ličnih priča

To nam pomaže da premostimo jaz i udaljenost, razmenimo strahove i pretnje solidarnosti, kao i spremnost da se pomogne.

Nemojte se bojati optužbi da manipulišete, ucenjujete, promovišete

Tragati za činjenicama i mirno razgovarati dobro je za diskusiju. Ali nemojte se stideti sopstvenih emocija. Migranti doživljavaju mnoge emocionalne priče pune gubitaka, tako da solidarnost ne predstavlja izražavanje slabosti ili naivnosti.

Lični razvoj mladih

Naša empatija, tolerantnost, slušanje drugih, kritičko mišljenje, odgovornost i aktivnost se stalno razvijaju. Mladi ljudi poseduju svežu strast prema pravdi i aktivizmu, iako to ne mora biti vidljivo na prvi pogled.

Setite se složenosti života

Ljudi se kreću između slobode i bezbednosti. Izazov je balansirati između ta dva. To je celoživotni projekat svih nas, i za sadašnje i buduće generacije.

Radite na sebi

Sami edukatori treba da budu uravnoteženi, neustrašivi i svesni stereotipa – samo u tom slučaju mogu da budu autentični.

KO ĆE ME VOLETI SADA?

Ko će me voleti sada? / Barek i Tomer Hejman / Izrael, Velika Britanija / 2016 / 43 min.

Sar je jedno od sedmoro dece, ali retko viđa svoju porodicu. Neki od braće i sestara ga krive što je napustio Izrael i otišao u London, drugi imaju problem s njegovom seksualnom orijentacijom, ili se boje da će im se deca zaraziti HIV-om. Sar razmišlja o povratku kući nakon skoro dvadeset godina. Ali to bi značilo da će morati da brani razloge zbog kojih je pobjegao iz Izraela. Režiseri filma su uspjeli da pridobiju poverenje protagoniste i članova njegove porodice i da se ubace u njihove intimne razgovore o poverenju, strahovima, i vekovnim nepravdama. Da li će Sar uspeti da prevaziđe svoje strahove i vrati se u svoj rodni Izrael?

Ciljevi lekcije

- razumeti šta znači biti gej i HIV pozitivna osoba;
- imati osnovno znanje o HIV/SIDI i poznavati mitove povezane s njima;
- biti svestan/na sopstvenih predrasuda prema ljudima s HIV/SIDOM i drugačijom seksualnom orijentacijom.

KOLIKO DUGO TO VEĆ ZNAŠ?

NAPOMENA:

Učenici/e će naučiti da se saosećaju sa osećanjima kvir osoba, naučiće da poštuju razlike drugih i raznolikost. Razumeće sopstvene stereotipe i predrasude.

PREPORUČEN UZRAST: 15+

CILJEVI:

Učenici/e:

- jačaju svoju empatiju prema kvir osobama
- razumeju sopstvene predrasude i apsurdni stav mejnstrim društva prema kvir osobama

TRAJANJE: 115 minuta (uključujući i prikazivanje filma)

ALATI:

- RADNI LIST svakom učeniku/ci
- Pribor za pisanje
- Školska ili flipčart tabla

PROCEDURA:

1. Aktivnost počnite prikazivanjem filma.
2. Nastavite s razmatranjem emocija koristeći metodu I.N.S.E.R.T. kako biste imenovali svaku od tema filma. Teme zapišite na tabli, tako da tematska sintaksa filma može jasno i dobro da se vidi.

Napomena: Više informacija o metodi I.N.S.E.R.T. može se naći u Radnom listu 1.

3. Recite učenicima/ama da će ova aktivnost da se bavi seksualnom orijentacijom. Podelite RADNE LISTOVE i recite učenicima/ama da popune upitnik. Svako radi za sebe.
4. Nakon nekoliko minuta, učenicima/ama će verovatno da bude neprijatno i pomisliće da je upitnik čudan. Ostavite ih, a kada nemir postane vidljiv u čitavom odeljenju, odreagujte. Pitajte ih: *Zašto ste se uznemirili? Da li imate problema s odgovaranjem na pitanja? Kako se osećate zbog toga što na njih treba da odgovorite? Šta mislite, zašto odgovarate na ovakav upitnik?*

Napomena: Objasnite da je ovo upitnik koji je sastavio doktor rodnih studija Martin Rošlin, sedamdesetih godina prošlog veka. Njegov cilj je bio da većini u društvu pomogne da zamisle pitanja s kojima se gej osobe i lezbejke svakodnevno suočavaju, i da ukaže na apsurdnost ovih pitanja.

PROMIŠLJANJE:

Promišljanje radite u formi razgovora o reakcijama koje mogu da se dese po autovanju (prvi put kada neko progovori o tome da je gej ili lezbejka pred drugima). Postavite sledeća pitanja: Da li ste ikada bili u takvoj situaciji? Kako ste reagovali na nečije autovanje? Da li ste čuli da neko postavlja pitanja poput pitanja iz upitnika? Da li ste vi postavljali takva pitanja? Da li bi vaša reakcija bila ista pošto ste videli kako je teško suočiti se s takvim pitanjima? Na kraju, vratite se na film i sumirajte – na kakve su reakcije na svoje autovanje naišli protagonisti filma? Zajedno treba da dođete do zaključka da ljudi drugačije orijentacije u našem društvu ne samo da treba da budu tolerisani, već i u potpunosti prihvaćeni.

PRAKTIČNO ISKUSTVO:

Da budem iskren, bio sam malo zabrinut zbog reakcija devojčica, jer su neke od njih podizane u religioznom okruženju. Na sreću, video sam da čak i među njima, pitanja seksualnih manjina nisu tabu, i uključile su se u diskusiju bez ikakvih problema. Ono što je pomoglo je to što sam odštampao tabele iz metode I.N.S.E.R.T. i podelio ih učenicima/ama pre filma. Neke od devojčica su hvatale beleške još za vreme projekcije, a neke pošto se film završio. Nakon toga sam zapisao njihove beleške na tabli. Kao što se i moglo očekivati, reagovala su na upitnik sa zaprepašćenjem i uglavnom nisu ni počele da ga popunjavaju. Jedna je čak komentarisala da bi očekivala da se takva pitanja postavljaju istopolno orijentisanim osobama. To je bio samo korak, uvod u to da im kažem da pokušaju da shvate s kakvim se predrasudama i stereotipima seksualne manjine moraju nositi.

Milan Zahodil, SSOŠ Břeclav, s. r. o.

Reakcije učenika/ca na upitnik su bile takve da isprva nisu razumeli, a potom su reakcije bile malo burne. Pitali su, kako je moguće da im neko postavlja ovako besmislena pitanja. Primetila sam osmehe, podsmeh, nerazumevanje, čuđenje, i dovođenje u pitanje smisla upitnika. Nakon dugo vremena, uverila sam ih da su njihove reakcije na mestu. Iz toga se razvila diskusija o apsurdnosti pitanja i shvatanje da su obično gej osobe te kojima se ova pitanja postavljaju i da mora da im je teško tokom procesa autovanja i u svakodnevnom životu. Učenici/e su ocenili upitnik kao odličnu priliku da o ovome razmisle. Takođe, pošto imamo devojčicu u odeljenju koja je trenutno u procesu tranzicije, ova tema je više nego dobrodošla i inspirisala je dalje diskusije.

Mgr. Eva Povova, VOŠ, OA, SPgŠ, SZŠ Most

Upitnik:

Šta mislite da je bilo uzrok vašoj heteroseksualnosti?

Kada ste prvi put shvatili da ste heteroseksualni?

Da li postoji mogućnost da je to samo faza koju ćete prevazići u budućnosti?

Da li je moguće da je uzrok vaše heteroseksualnosti neurotičan strah od osoba istog pola?

Ako nikada niste spavali s osobom istog pola, da li postoji mogućnost da vam je samo potreban dobar istopolno orijentisani partner?

Kome ste rekli za svoju heteroseksualnost? Kako su reagovali?

Zašto heteroseksualne osobe imaju stalnu tendenciju da ubeđuju druge u ispravnost svog životnog stila?

Zašto stalno morate da pokazujete svoju heteroseksualnost? Zar ne možete prosto da budete to što jeste i da to ne pominjete?

Da li želite da vaša deca budu heteroseksualna, uzimajući u obzir moguće probleme koji ih zbog toga čekaju?

PITANJA I ODGOVORI

1. Šta je HIV/AIDS?

HIV (virus humane imunodeficijencije) izaziva gubitak sposobnosti imunog sistema organizma. On napada bele krve ćelije, takozvane T-limfocite (podtip CD4) u kojima se razmnožava, a potom ih ubija. Zbog toga, njihov sveukupni broj se smanjuje i telo postaje mnogo podložnije uobičajenim bolestima. AIDS odnosno SIDA, (sindrom stečene imunodeficijencije) je finalna faza infekcije HIV-om, koja ne mora da se pojavi kod svake osobe inficirane HIV-om. Drugim rečima, svi koji imaju SIDU su HIV pozitivni, ali svi koji imaju HIV se neće razboleti od SIDE. Prvi slučaj ove bolesti utvrđen je u Njujorku 1981, a utvrdio ga je stručnjak za kožne i venerične bolesti doktor Fridman Kaj. Njegov pacijent je bio mladi muškarac s „čudnim osipom“ po nogama. Nakon samo nekoliko dana, ovaj lekar je imao još jednog pacijenta, mladog muškarca sa sličnim slučajem neobične kožne bolesti. Oba ova slučaja prepoznati su kao Kapošijev sarkom, vrsta malignog oboljenja kože. Bilo je razgovora o novoj vrsti oboljenja, a neki su ga nazvali skraćenicom GRID tj. (imunodeficijencija karakteristična za gej osobe), drugi su govorili o „gej pneumoniji“, i kasnije o „bolesti 5H“ (homoseksualaca, heteroseksualaca koji su promiskuitetni, hemofilicari, Haićana i osoba koje koriste heroin).

2. Kako se HIV prenosi?

Virus HIV prenosi se praktikovanjem nezaštićenog seksualnog odnosa, i s inficirane majke na plod. Sve vrste seksualnog odnosa su rizične (analni, vaginalni, oralni) sa HIV pozitivnom osobom. Nezaštićeni analni odnos je najrizičniji, bez obzira na to da li je osoba istopolne orijentacije ili heteroseksualne. Oralni seks nosi veoma malo rizika za dobijanje ili prenošenje virusa HIV. Virus je mnogo zastupljeniji u spermi nego u vaginalnom sekretu, tako da je rizik od inficiranja značajno veći s muškarca na ženu, nego od žene na muškarca. Ni prekid odnosa, niti hormonska kontracepcija ne nude nikakvu zaštitu od infekcije virusom. Jedini način da se zaštitite od infekcije je pravilna upotreba kondoma ili femidoma (ženskog kondoma). Svaki davalac krvi se testira pre transfuzije krvi ili krvnih derivata. Opasnost predstavlja i upotreba droga, posebno deljenje igle, špriceva ili same droge kod intravenskog korišćenja droga. Poslednja vrsta prenošenja je sa majke na dete. Trudne žene se testiraju na HIV, i profilaktički tretman se koristi kada je trudnica pozitivna, tako da je opasnost od inficiranja ploda snižena. Opasnost se može sniziti do 2%. Više informacija o ovome u pitanju 15.

Na Kosovu, HIV je prisutniji kod muškaraca koji imaju seksualne odnose sa muškarcima (MSM) „od 0% (nijedan zabeležen slučaj) 2011, do 2,8% 2018. godine (OPTIMA, et.al.).

3. Da li HIV/SIDA izgledaju isto kod svih?

Simptomi HIV-a se ne javljaju kod svih na isti način. Prvi simptomi (primoinfekcije) javljaju se 3 do 8 nedelja nakon inficiranja. Ti simptomi su slični simptomima gripa ili mononukleoze. Kod polovine slučajeva, to su bolovi u mišićima i zglobovima, zamor, anoreksija, dijareja, groznica, otekli limfni čvorovi – na vratu, pod pazuhom ili međunožju, može se javiti i osip – nespecifičan osip koji ne boli, niti svrbi, i samo se javlja na kratko. Ovi prvi simptomi spontano nestaju nakon 14 dana. Nakon toga, HIV dostiže asimptomatsku fazu, a njeno trajanje se razlikuje. Tokom ove faze mogu nastati neke promene i dovesti do komplikacija. Sledi simptomatska faza, i poslednja faza je pojava SIDE.

4. Kako se HIV/SIDA leče?

Od 1996, visokoaktivna antiretroviralna terapija (HAART), kombinacija tri tretmana smatra se standardnim pristupom lečenju ove bolesti. Njen cilj je uglavnom da uspori infekciju i očuva funkcionisanje imunog sistema koliko god je moguće. Antiretroviralna terapija (ART) značajno je promenila klinički pravac infekcije HIV-om – ono što je nekad bila fatalna bolest, pretvorena je u hroničnu. Dugotrajna upotreba

visokoaktivne antiretroviralne terapije, međutim, ima značajne negativne posledice, kao što su sve češće javljanje neželjenih efekata, rast rezistencije HIV-a na neke antiretroviralne lekove i čitave grupe ovih lekova, a takođe ova vrsta lečenja je veoma skupa. Pridržavanje lečenja je veoma važno i teško – preskakanje terapije može da dovede do rezistentnosti. U ovom trenutku, infekcija HIV-om je i dalje neizlečiva!

5. Kako da prepoznam da imam HIV ili da je neko drugi HIV pozitivan?

Bolest se ne može uočiti posmatranjem! Samo ispravno urađen test na HIV može da potvrdi da li je osoba pozitivna. Test se radi uzimanjem krvi iz vene, kod onih gde to nije moguće, može se raditi iz pljuvačke ili kapilarne krvi. Ukoliko su pljuvačka ili kapilarna krv pozitivni, test mora biti potvrđen testiranjem krvi iz vene. Više informacija u pitanju 6. Osoba koja je HIV pozitivna može da izgleda zdravo i da nije svesna da je inficirana. Ne smemo da zaboravimo da samo jedan (prvi) nezaštićeni seksualni odnos može biti opasan! Iako nekog poznamo godinama, ne možemo znati da li je inficiran HIV-om. Pre nego što počnu da praktikuju nezaštićeni seksualni odnos, oba partnera treba da se testiraju na HIV (ukoliko su već imali nezaštićen seksualni odnos ili koristili droge).

6. Kako izgleda testiranje na HIV?

„Trenutno, sve važnije metode testiranja su dostupne u zemlji: HIV serologija, Western Blot test, CD count i viralno opterećenje.“ (OPTIMA, et.al.). Možete se testirati besplatno i anonimno na Klinici za infektivne bolesti, Lavirint centru u Prištini, Gnjilanu i Prizrenu; CSGD u Prištini, KAPHA u Prištini. Planirano je da osam mesta za testiranje na HIV postanu funkcionalni do 2015, međutim samo je jedno mesto otvoreno. Prema Nacionalnom strateškom planu za HIV/SIDU 2018-2022, Kosovo planira da održi prevalentnost ispod 1% za ključne populacije, a ispod 0,1% među opštom populacijom. Tokom ovog petogodišnjeg perioda (dakle do kraja 2022), Kosovo će biti posvećeno prevenciji i zaustavljanju širenja HIV-a i dostizanju ciljeva UNAIDS, 90-90-90.

7. Da li su neke grupe u većem riziku od infekcije HIV-om?

Jesu. Povećani rizik postoji, posebno kod muškaraca koji imaju seksualne odnose s drugim muškarcima (ne samo gej i biseksualne osobe, već i heteroseksualni muškarci koji stupaju u seksualne odnose s drugim muškarcima zbog izolacije). U riziku su i osobe koje pružaju seksualne usluge za novac i osobe koje koriste drogu. Međutim, nije moguće stereotipno odrediti članove ovih grupa kao HIV pozitivne i misliti da ćemo tako što ih izbegavamo biti bezbedni od infekcije HIV-om. Generalno, bilo ko ko ne poštuje pravila bezbednog seksualnog odnosa ili koristi drogu intravenski u većem je riziku da se inficira HIV-om.

8. Da li je moguće efikasno se zaštititi od HIV-a?

Najčešće se HIV prenosi nezaštićenim seksualnim odnosom. Ako se držimo pravila ABC, možemo da izbegnemo inficiranje. A – apstinencija – 100% sprečava infekciju HIV-om. B – budite uzajamno verni – podvrgnite se testu za oba partnera pre nego što stupite u seksualne odnose jedno s drugim (ukoliko ste ranije bili u riziku). C – kondom (ili femidom) – važno je koristiti ova kontraceptivna sredstva prema uputstvima (proverite rok trajanja, proverite pakovanje i da li je oštećeno, ne otvarajte ih ostrim predmetima, kondom stavite na ud u erekciji, ostavite deo s vazduhom, ukoliko je potrebno koristite lubrikant na bazi vode, kondom nosite tokom celog odnosa, nakon ejakulacije kondom držite u korenu penisa i penis izvadite iz vagine/rektuma/usta, skinite kondom i vežite ga). Svi drugi resursi koji sprečavaju neželjenu trudnoću (dijafragma, hormonska kontraceptivna sredstva) neće pomoći u sprečavanju HIV-a i drugih seksualno prenosivih bolesti. Infekcija HIV-om, sifilis ili gonoreja mogu se preneti nezaštićenim oralnim seksom. Za sprečavanje infekcije putem krvi prilikom upotrebe droge, moraju se koristiti sterilne igle i špricevi.

9. Ima li nade za pronalaženje leka koji bi zaustavio HIV/SIDU u bliskoj budućnosti?

Iako ponekad na internetu pročitamo o „definitivno uspešnoj metodi lečenja SIDE“, sve su to lažne vesti. Trenutno imamo samo lečenje koje može da uspori širenje ili pojavljivanje bolesti i njenih posledica.

Izlečivost nije još uvek moguća. Mnoge laboratorije širom sveta rade na razvoju leka, ali rezultat u obliku „leka koji spašava“ ili vakcine ne može se očekivati narednih godina. Još dugo će SIDA ostati neizlečiva i fatalna bolest. Osnovna strategija za borbu protiv HIV-a/SIDE je prevencija kroz edukaciju, fokusirana na načine zaštite od HIV-a/SIDE i opasnosti koje se povezuju sa njima. Neke religijske figure igraju tužnu ulogu u borbi protiv širenja HIV-a/SIDE, tako što zabranjuju upotrebu kondoma. Iako se njihov osnovni konzervativizam može razumeti (naglasak na bračnoj vernosti i seksualnoj apstinenciji u prisustvu infekcije), neprihvatljiv je kada su u pitanju zdravlje i životi miliona ljudi.

10. Kako izgleda život sa HIV-om/SIDOM?

Tok HIV infekcije je individualan, a zdravstveno stanje treba stalno pratiti. Zahvaljujući metodama lečenja, životni vek inficirane osobe može se porediti s ostatkom populacije. Međutim, režim lečenja zahteva striktnu disciplinu prilikom korišćenja visoko efikasne antiretroviralne terapije (HAART), koja ima mnogo neželjenih efekata (dijareju, glavobolju, ozbiljan zamor). Život s HIV pozitivnom osobom je oslobođen rizika ukoliko se pridržavate osnova standardne higijene (svako koristi svoju četkicu za zube i žilet, i tako dalje). Normalan društveni kontakt je takođe bezbedan (rukovanje, grljenje, poljubac u obraz). U pogledu seksualnog odnosa, neophodno je koristiti zaštitna sredstva koja sprečavaju prenošenje polnih bolesti – čak i kada su obe osobe u seksualnom odnosu HIV pozitivne (kroz nezaštićen seksualni odnos, sveukupna koncentracija virusa može da se poveća). HIV pozitivne osobe i dalje nailaze na preteran strah od infekcije i diskriminaciju na radnom mestu i prilikom dobijanja zdravstvenih i socijalnih usluga. Otkrivanje dijagnoze može biti praćeno stigmatizacijom, a inficirana osoba odlučuje kome će i pod kojim uslovima otkriti svoje zdravstveno stanje. Obaveštavanje svog lekara i socijalnog radnika o tome da ste HIV pozitivni je obavezno po zakonu. Seksualni partner osobe takođe treba da bude obavešten.

11. Na koji način naše društvo pomaže u borbi protiv SIDE? Šta predstavlja crvena traka?

Prvi decembar je Svetski dan borbe protiv side, i borba protiv nje se obeležava obično marševima ili sličnim aktivnostima na Kosovu. Postoje različite organizacije kao što su Lavirint, Centar za razvoj društvenih grupa (CSGD), Kosovsko udruženje osoba koje žive sa HIV-om i sidom (KAPHA), Fondacija za populaciju Kosova (KOPF), koje rade na prevenciji i podizanju svesti i koje pružaju besplatno savetovanje i testiranje, kao i medicinsku pomoć.

12. Koliko ljudi je inficirano širom sveta? Gde je situacija kritična?

Prema izveštaju UN-a iz 2015. (UNAIDS), na svetu ima 36,7 miliona ljudi inficiranih HIV-om (31,8 miliona 2005. i 33,3 miliona 2010. godine). Između 2000. i 2015. godine, stopa novo inficiranih osoba se smanjila – godine 2000. bilo je 3,2 miliona novih slučajeva, a 2015. bilo je 2,1 milion. Najveći broj inficiranih osoba živi u podсахarskoj Africi, gde je 2015. godine zabeleženo 65% svih infekcija i 73% od ukupnog broja smrtnih slučajeva od side. Broj ljudi koji umire od side (i propratnih zdravstvenih problema) počeo je da opada u poslednjih nekoliko godina – zabeleženo je 2 miliona 2005. godine, 1,5 miliona 2010, kao i 1,1 milion 2015.). U poslednjih pet godina, sve više ljudi inficiranih HIV-om ima pristup antiretroviralnom lečenju – 7,5 miliona 2010. i više od 17 miliona 2015. godine.

13. Kada neko sazna da je HIV pozitivan, gde može da nađe stručna lica?

Kosovo: Klinika za infektivne bolesti i nevladine organizacije kao što su Lavirint centri u Prištini, Gnjilanu, i Prizrenu; CSGD u Prištini, KAPHA u Prištini.

14. Koje su šanse da majka koja je HIV pozitivna rodi zdravo dete i šta ona može da uradi u tom pravcu?

Čak i kada je žena HIV pozitivna, može da rodi HIV negativno dete. Da bi se to postiglo, ona mora da se podvrgne antiretroviralnoj terapiji tokom celog trajanja trudnoće. Na taj način se sveukupna koncentracija virusa u telu smanji, zbog čega je manje verovatno da će ona inficirati dete. U poodmaklim fazama, HIV pozitivne žene se porađaju carskim rezom, koji je neophodan da bi se smanjio rizik od infekcije tokom

porođaja. Rizik od infekcije je veći u slučaju standardnog porođaja. I novorođenče takođe mora da prima terapiju – postekspozicionu profilaksu. Dojenje se ne preporučuje, jer majčino mleko takođe sadrži virus HIV-a. Ako su sva pravila ispraćena (terapija koju prima majka, carski rez na porođaju, postekspoziciona profilaksa kod novorođenčeta, uzdržavanje od dojenja), rizik da se beba zarazi je oko 2%.

15. U kom horu peva protagonista filma?

Sar peva u horu koji se zove Hor gej muškaraca Londona. To je najveći muški hor u Evropi. Osnovani su ga šestorica pevača 1991. godine i on je postepeno rastao. Trenutno broji više od 200 članova. Bio je uspešan od samog početka – zbog jednog od njihovih nastupa stanica podzemne železnice morala je da bude zatvorena na određeno vreme, zato što je neverovatan broj ljudi došao da ih čuje. Hor takođe operiše i kao platforma za socijalnu pomoć svojim članovima, kao što u filmu možemo da vidimo. Za Sara hor funkcioniše i kao druga porodica. Cilj hora nije samo da zabavi slušaoce, već i da obrazuje, proširi priču, podrži raznolikost i bori se protiv homofobije i maltretiranja.

16. Da li je Sarova porodica ortodoksna?

Za Sarovu porodicu se može reći da je ortodoksna, u izraelskom kontekstu može se reći da je i „nacionalno-religiozna“ (na hebrejskom „datim leumi“). Za njene članove (najviše oca, koji je vojnik), nacija, zemlja, kontinuitet i „patriotizam“, jednako su važni kao religija drugima. Svi Jevreji koji žive u Izraelu i drugde, nemaju isti odnos prema Izraelu kao oni. Svaka religija može se iskusiti na mnogo različitih načina, a ovo je samo jedan od načina u judaizmu.

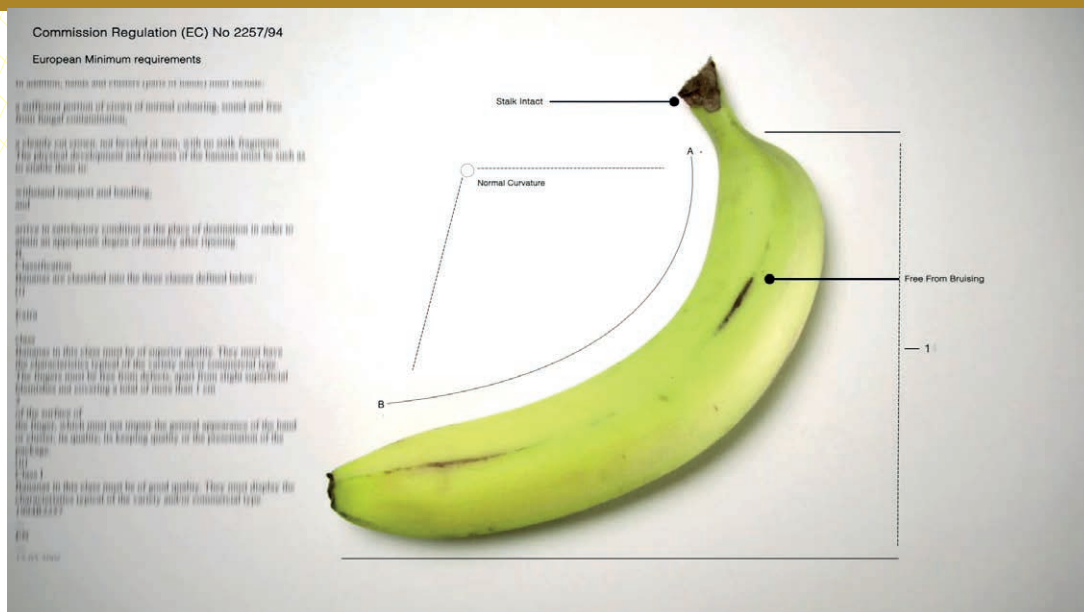
17. Kakav je stav ortodoksnih Jevreja prema homoseksualnosti?

Jedna izreka kaže: „Gde ima dvoje Jevreja, tu je i tri mišljenja.“ Čak i ortodoksni Jevreji imaju različite stavove prema istopolnim odnosima. Ono što o tome piše u Tori (Peta knjiga Mojsijeva, 1. deo Hebrejske Biblije), za njih je validno. I tu ne piše puno na ovu temu. Generalno, ovaj važni stih Tore odnosi se na njihov stav prema homoseksualnosti: „Ne stupajte u seksualne odnose s muškarcem, kao što stupate sa ženom; to je gnusno“ (Lv 18:22) – Ali šta to tačno znači? To može da se odnosi na zabranu bilo kakve seksualne aktivnosti, ali prema nekima, to se odnosi samo na zabranu analnog seksa između muškaraca. Drugi, možda još i značajniji stih, odnosi se na naredbu koju Bog daje prvim ljudima: „Budite plodni i množite se; napunite zemlju i pokorite je.“ (Gn 1:28) – U judaizmu se smatra imperativom (!) imati porodicu i decu. Većina Jevreja se trudi da to poštuje. Muškarac treba da se oženi i zasnjuje porodicu. Homoseksualna orijentacija se onda smatra preprekom za poštovanje te naredbe. Ovi stihovi se veoma malo bave ženama, tako da je lezbejkama mnogo lakše nego gej osobama u ortodoksnom judaizmu. U Tori ne piše apsolutno ništa o seksualnoj praksi žena. Naravno, u okruženju koje naglasak stavlja na porodicu, odnos između dve žene nije dobrodošao, međutim pritisak obično dolazi od društvenih konvencija („Šta će reći ljudi?“). Mnogi ortodoksni gej muškarci i lezbejke religiju shvataju ozbiljno i žive svoje religiozne i lične odnose i srećni/e su. Neki zasnivaju porodice, na primer, putem veštačke oplodnje, koja u judaizmu nije zabranjena (za razliku od drugih religija). Izgleda da Sarova porodica ne zna ništa o tome. U filmu se može videti da njegovi rođaci nisu osobe koje traže informacije i prihvataju nove stvari. Nažalost, to je slučaj s mnogim ljudima i ako su religiozni, to se takođe odnosi i na njihovu veru.

Reference:

OPTIMA, et.al. "Improving the allocative efficiency of Kosovo's HIV response." 2019. Document. May 2021. <<http://optimamodel.com/pubs/2019%20-%20Kosovo%20HIV.pdf>>.

Kosovo, Ministry of Health of the Republic of. "National HIV/AIDS Strategic Action Plan Kosovo 2018-2022." n.d. Document. May 2021. <https://msh.rks-gov.net/wp-content/uploads/2013/11/National_HIV_Strategy_2018-2022.output.pdf>.

Samo pojedi to: Priča o bacanju hrane/Grant Boldvin / Kanada / 2014 / 33 min.

Dženi i Grant su filmski stvaraoci kojima se ne dopada zapadnjački odnos prema hrani. Stoga, njih dvoje osmisle projekat u kom ukazuju na ozbiljnost problema bacanja hrane. Na period od šest meseci, oni obilaze kante za smeće i preživljavaju samo na hrani koja bi inače završila na smetlištu. Prema svetskoj proceni, do jedne trećine celokupne proizvodnje hrane se baci. U ovom dokumentarcu, nekoliko tema, od praćenja apsurdnih mera i pridržavanja „kozmetičkih standarda“ potencijalno prodatih namirnica, do traćenja energije i gasova staklene bašte koji nastaju zahvaljujući deponijama, komentarišu različiti stručnjaci. Ono što iznenađuje je da je potrebno tako malo da bi se napravila sistemska promena. Treba samo da zavirimo u svoje frižidere pre nego što odemo u kupovinu i dobro razmislimo o tome šta možemo da pojedemo.

Ciljevi lekcije

- da učenici/e postanu svesniji problema bacanja hrane
- da pronađu načine kako da se bacanje hrane u domaćinstvima smanji
- da razmisle o štedljivosti i posledicama svakodnevnih navika

OD NAS ZAVISI

NAPOMENA:

Ova aktivnost podučava učenike/ce kako da kritički procenjuju odnos prema hrani u različitim procesima, od proizvodnje do konzumiranja. Nakon prikazivanja filma, učenici/e sednu u krug i razgovaraju o mogućnostima promene svojih navika kako bi smanjili bacanje hrane.

PREPORUČEN UZRAST GRUPE: 13+

CILJEVI:

Učenici/e:

- shvataju da bacanje hrane znači bacanje novca, vode, energije, goriva, zemlje, ljudskog rada, okoline, itd.
- upoznaju se sa načinima na koje se bacanje hrane u domaćinstvu može smanjiti
- osećaju odgovornost prema okolini.

TRAJANJE: 45 minuta (uključujući i prikazivanje filma)

ALATI:

- olovke i papir
- školska ili flipčart tabla, markeri

PROCEDURA:

1. Aktivnost započnite prikazivanjem filma. Film zaustavite baš pred kraj, na 00:28:30 minutu.
2. Koristeći metod za promišljanje „Jedna reč“, na kratko se osvrnite na emocije koje je prikazivanje filma pobudilo.
3. Potom otvorite diskusiju kako biste razmotrili koje specifične korake sami možemo da preduzmemo kako bismo smanjili bacanje hrane u domaćinstvu. Učenici/e mogu da hvataju beleške i zapisuju ih unapred. Potom na školskoj ili flipčart tabli zapisujemo pojedinačne savete koje su dali učenici/e.

Napomena: Cilj nije da ukažemo na to šta učenici/e i njihove porodice rade pogrešno i gde greše, već da se skoncentrišemo na moguća unapređenja i napredak u našem ponašanju.

4. Pustite poslednji deo filma, u kom su i saveti autora filma, a na tabli možete da ih zapišete u formi liste.

PROMIŠLJANJE:

Poslednje promišljanje se dešava u formi diskusije. Učenici/e treba da shvate da je svako od nas odgovoran za stanje u kom se okolina nalazi, i da ono što je ekološki može da bude i ekonomično, to jest, korisno za nas same. Ova aktivnost učenicima/ama pruža konkretne korake koje mogu da preduzmu odmah po povratku kući – kasnije možemo da proverimo da li ih je neko od njih zapravo i probao.

Vodič za predstavljene interaktivne metode i još ponešto

Mentalno mapiranje

To je tehnika za učenje u kojoj se koristi nelinearni pristup kojim se učenik/ca ohrabruje da razmišlja i istražuje koncepte upotrebom vizuelno-prostornih odnosa. Ovaj metod je sličan načinu na koji ljudski mozak uviđa i kreira veze. Tema se nalazi u centru odakle se veze šire na periferiju. Pojedinačni „balončići“ mogu se međusobno povezivati, a može se koristiti veličina, boje, pozicioniranje kako bi se ove međusobne veze vizualizovale.

Ovaj metod se može koristiti za individualnu refleksiju, na primer, pre pisanja sastava ili za grupno promišljanje kod brejnstorminga na određenu temu pre ili posle prikazivanja filma. Može se koristiti kao aktivnost evokacije pre prikazivanja filma o određenim idejama (na primer, ljudska prava, migracije, rodna ravnopravnost, društvene mreže, itd.) ili nakon prikazivanja filma za detaljniju vizuelizaciju jedne konkretne teme ili na kraju sesije za sumiranje naučenog.

1. Centralna tema/glavna ideja smešta se u središte stranice. Možda je lakše položiti stranicu, zarotirati je, tako da stoji kao blok papir za crtanje.
2. Linije, strelice, balončići za tekst, grane i različite boje koriste se da se pokažu veze između teme/glavne ideje i ideja koje potiču iz fokusa. Odnosi su važni.
3. Mapa uma treba da bude jasna i jednostavna, a ne umetničko delo, zato što je njen cilj da razjasni naše misli. Važna je u početnim fazama mentalnog mapiranja, da bi se razmotrile sve opcije, čak i one koje možda neće biti upotrebljene.
4. Različite boje mogu da simbolizuju različite stvari, na primer, plavo za nešto pozitivno, crno za nešto neutralno, i crveno za one stvari koje imaju negativne ishode. Što smo dosledniji u upotrebi vizuelnih alata, utoliko će nam biti lakše da se mapom koristimo u kasnijim fazama.
5. Generalno gledano, dobro je ostaviti malo prostora na stranici. To je dobro zato što kasnije ili sledećeg puta možemo da dodamo još neke misli na tu stranicu.

Okrugli sto

Ovo je jedna od strukturisanih metoda diskusije koja uključuje i igranje uloga. Učenicima/ama se podele uloge različitih likova koji predstavljaju učesnike/ce u scenarijima iz stvarnog života u situaciji kada nekoliko grupa predstavlja deo diskusije ili pregovaranja. Situacija treba da bude dobro poznata učenicima/ama, tako da mogu aktivno da učestvuju u diskusiji. Zato je ovaj metod dobar izbor posle prikazivanja filma. Tako što se stavljaju na tuđe mesto, budu u tuđim cipelama, učenici/e mogu da istražuju motivaciju različitih javnih aktera i poboljšaju svoju empatiju i veštine argumentovanja stavova.

Ovaj metod je odgovarajući za situacije kada se razgovara o rešavanju problema, zajedničkom ili grupnom planiranju. S druge strane, ne preporučuje se za rad na osetljivim i izrazito kontroverznim temama jer neke osobe mogu da budu povređene, da se zatvore ili naljute.

1. Nakon prikazivanja filma (na primer, „Samo pojedi to“, „Severno od sunca“, „Šta je to zbog čega kliknemo“ ili „Sve same laži“) počnite s promišljanjem emocija. Možda je najbolja metoda I.N.S.E.R.T., kako bi učenici/e mogli/e dublje da se pozabave temom.
2. Objasnite da će biti organizovan okrugli sto na kom će se razgovarati o temi koja je povezana s filmom (npr. bacanje hrane u lokalnim supermarketima, čišćenje obližnjeg fudbalskog terena, ton i teme kratkih članaka koje lokalni stanovnici šalju novinama, itd.). Podelite učenike/ce u nekoliko grupa prema njihovom broju i ulogama u diskusiji (na primer, 5 grupa sa od po troje učenika/ca), i svakoj od grupa dodelite ulogu.
3. Pustite učenike/ce da neko vreme rade na svojim „ličnostima“ i razviju mišljenja i argumente. Facilitatori treba da provere sa svakom grupom da li su razumeli svoje uloge i da li mogu da razmisle o nekim od argumenata. Ukoliko je to potrebno, navedite ih do nekih argumenata, ali

izbegavajte da budete previše na strani jedne, a manje na strani druge ličnosti. Učenici/e mogu da koriste svoje pametne telefone ili laptopove da na internetu potraže neke od zakona ili prethodne slučajeve.

4. Potom objasnite pravila diskusije koja se vodi na okruglom stolu:
 - to je strukturisana i vođena diskusija,
 - razgovaramo o posebnoj temi,
 - diskusiji se priključujemo tako što zatražimo reč,
 - diskusiju vodi moderator,
 - u diskusiji su svi ravnopravni,
 - rezultat diskusije je pronađeno rešenje ili način.
5. Sledi diskusija na okruglom stolu koja traje oko 20 minuta. Diskusija počinje tako što se svaki od učesnika/ca odnosno govornika/ca predstavi, kaže nešto o sebi i o tome koga predstavlja (takođe, učesnici/e mogu da nose kartice s imenima). Iz svake od grupa jedan glavni govornik/ca sa pripremljenim argumentima na kojima su radili, seda za okrugli sto. Facilitatori mogu da zaustave diskusiju tokom trajanja iste i pitaju da li govornici/e žele da se zamene u okviru grupe.
6. Sledi predstavljanje rezultata okruglih stolova koje rade moderatori. Sa celom grupom, prođite kroz svaki korak aktivnosti: tražite argumente grupa, kvalitet i efikasnost diskusije i konačno rešenje.

Ukoliko je grupa veća i ukoliko imamo barem dvoje facilitatora, možemo imati dva simultana okrugla stola u dve različite prostorije, i rezultati sa oba okrugla stola mogu se predstaviti na kraju i uporediti sa drugim stolom.

Tiha diskusija / Šetnja po galeriji

Ovo je tehnika diskusije koja učenike/ce izmešta iz njihovih stolica i ubacuje u „režim rada“ aktivnog angažovanja. Može da uključuje i kompjutere koji prikazuju, na primer, objavu na društvenim medijima, fotografije iz filma ili one u vezi sa temom ili pitanjima. Ova metoda nam pruža prostor za izražavanje mišljenja čak i onih učenika/ca koji su introvertni, kojima je potrebno vreme i prostor. Za ovu aktivnost treba odvojiti dovoljno prostora i vremena, tako da stimuliše atmosferu sličnu onoj u galeriji – slučajno susretanje s prijateljima i ponovno razilaženje, gubljenje u umetnosti galerije, i bivanje s umetničkim delima (pitanjima/mislama/prizorima).

1. Za pripremu materijala treba unapred odvojiti malo vremena. Ukoliko se upotrebljavaju slike, citati, čak i kratki pasusi, njih treba štampati u barem A4 formatu u visokoj rezoluciji. Pitanja treba čitko i jasno ispisati: npr. Šta mislite ko je to rekao, šta reč „XY“ iz citata znači, šta vidite na slici, odakle je ta slika... Pitanjima se mogu odrediti znanje i razumevanje, a mogu se iskoristiti veštine mišljenja višeg reda koje uključuju analizu, sintezu i evaluaciju.
2. „Ekspozicija“ se postavi na različita mesta po školskim zidovima, na listovima položenim po stolovima koji se takođe postavljaju na različita mesta u prostoriji, ili se otkućaju tako da mogu da se čitaju s kompjuterskih ekrana. Isplanirajte dovoljno prostora za grupu.
3. U zavisnosti od prostora i veličine grupe, postoje dva načina da organizujete ovu aktivnost:
 - a. Učenici/e se podele na timove od po troje do petoro u timu, i svaki tim počinje s jednim pitanjem/mestom. Na svakom mestu tim učenika/ca pregleda šta je prethodna grupa napisala i dodaje novi sadržaj. Nakon nekog vremena, 5 do 10 minuta (mada će tačno trajanje ovog intervala zavisiti od prirode pitanja), grupe se „rotiraju“ u smeru kazaljke na satu do sledećeg pitanja. Rotacija se nastavlja, sve dok se učenici/e ne pozabave svim postavljenim pitanjima.

- b. Kada je prostor dovoljno veliki, raznolik, a grupa je mala: učenici/e mogu da se šetaju pojedinačno i u tišini po galeriji, vođeni svojim ritmom i pravcem koji oni odaberu. Treba da znaju koliko vremena imaju i gde se grupa susreće nakon „zatvaranja“ galerije.
4. Kada se grupa vrati do mesta s kog je počela razgledanje, ona sintetiše komentare i kreira usmeni izveštaj za odeljenje – to je faza izveštavanja. Šetnje po galeriji. Ili kada se verzija pojedinačne galerije primeni, svaki učenik/ca može da odabere izveštaj ili izjavu koja mu se dopada i nju predstavi.

Vežba pozicioniranja / Debata u hodu

Ovaj metod pruža pregled pozicije odnosno stava unutar grupe prema određenoj izjavi. To je jednostavan, a ipak moćan metod, jer učenici/e ne izražavaju svoja stanovišta verbalnim putem, već fizičkim, postavljanjem ili pozicioniranjem svojih tela između dve krajnosti. Ovim metodom se takođe vizualizuje kada grupa ima jedno, ujednačeno mišljenje i kada se ona znatno razlikuju. Međutim, koliko iskreno ova vežba predstavlja prava mišljenja učenika/ca zavisi od poverenja u okviru grupe i spremnosti učenika/ca da se zauzmu i brane svoja mišljenja.

Ova vežba može da se koristi kao aktivnost evokacije pre prikazivanja filma. Za neke ključne izjave, može se raditi pre i posle prikazivanja filma, tako što se istražuje da li su učenici/e promenili svoja mišljenja nakon gledanja filma. Međutim, može se koristiti čak nakon prikazivanja sa naglaskom na diskusiji i izražavanju sopstvenog mišljenja.

1. Pripremite listu izjava, počevši od neke jednostavnije izjave koju ćete upotrebiti za zagrevanje i probijanje leda, i proverite da li su je svi razumeli (npr. jutarnji doručak je najvažniji obrok koji tokom dana pojedemo).
2. Postavite znakove **slažem se** i **ne slažem se** u različite delove prostorije. Recite učenicima/ama da stanu na sred prostorije.
3. Pozovite učenike/ce da stanu bilo gde između ova dva znaka kako bi pokazali da li se sa prvom izjavom slažu ili ne slažu.
4. Kada se učenici/e rasporede, facilitator može da se kreće po prostoriji i postavlja pitanja učenicima/ama (na obodu i u sred prostorije) da objasne zašto su stali baš tu gde stoje.

Napomena: Uobičajeno je da pošto čuju nečije mišljenje, učenici/e požele da stanu na neko drugo mesto, da promene mesto na kom stoje i to je u redu.

5. Nakon prvih izjava koje se koriste za zagrevanje, grupa može spontano da započne diskusiju. Facilitator treba da omogući da svi oni koji žele da govore, dobiju priliku da to i urade, i da niko ne zauzme sav prostor i samo on/a priča. To možemo uraditi prozivanjem nekog drugog ili intervenisanjem u diskusiju tako što ćemo ukazati da bi još neko trebalo da govori. Facilitator takođe može da razbije stereotipno pozicioniranje čitave grupe postavljanjem pravih pitanja.

Nije vam dovoljno interaktivnih metoda? Možete pogledati još neke od metoda u sledećim izvorima:

Servis stručnog razvoja za nastavnike. Metodologije aktivnog učenja. Irska.

https://pdst.ie/sites/default/files/teaching%20toolkit%20booklet%20without%20keyskills_0.pdf

Organizacije Comhlámh, finep, INEX-SDA, i Volunteering Matters. 2016. Šta dalje?

<https://www.inexsda.cz/wp-content/uploads/2019/05/What-next-Manual-for-facilitators.pdf>

<http://www.ngo-pen.com/wp-content/uploads/2016/08/Gender-Sensitization-Manual-for-Journalists.pdf>

<http://www.ngo-pen.com/wp-content/uploads/2016/08/Young-Mens-Manual.pdf>

http://www.ngo-pen.com/wp-content/uploads/2017/07/toolkit_eng_fin.pdf

Beleške

Beleške

